

T.C

İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı

**YAŞAR KEMAL'İN BİR ADA HİKÂYESİ
DÖRTLEMESİNDE TOPLUMSAL VE SİYASAL
DÖNÜŞÜM**

Yüksek Lisans Tezi

Davut COŞAR

175160126

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ürün Şen SÖNMEZ

İstanbul, 2019

T.C

İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı

**YAŞAR KEMAL' İN BİR ADA HİKÂYESİ
DÖRTLEMESİNDE TOPLUMSAL VE SİYASAL
DÖNÜŞÜM**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan: **Davut COŞAR**

KABUL VE ONAY

Davut Coşar tarafından hazırlanan “Yaşar Kemal’in Bir Ada Hikâyesi Dörtlemesinde Toplumsal Ve Siyasal Dönüşüm” başlıklı bu çalışma ..... tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından ..... olarak kabul edilmiştir.

Başkan:

(Danışman)

Üye:

Üye:

Üye:

Üye:

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge ve şekillerin kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Yaşar Kemal’in Bir Ada Hikâyesi Dörtlemesinde Toplumsal ve Siyasal Dönüşüm” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmanın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../.....

Davut COŞAR

ONAY

Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

- Tezimin / Raporumun tamamı her yerde erişime açılabilir.
- Tezim / Raporum sadece İstanbul Arel yerleşkelerinde erişime açılabilir.
- Tezimin / Raporumun 1 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin / raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

...../...../.....

Davut COŞAR

ÖZET

YAŞAR KEMAL' İN BİR ADA HİKÂYESİ DÖRTLEMESİNDE TOPLUMSAL VE SİYASAL DÖNÜŞÜM

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ürün Şen SÖNMEZ

Mayıs, 2019 —95 Sayfa

Bu tez çalışmasında Yaşar Kemal'in 14 yılda tamamladığı (1998-2012) *Bir Ada Hikâyesi* dörtlemesinde savaşımlardan, kırımlardan, sürgünlerden arta kalan insanların yeni bir yaşam kurma çabası sırasında geçirmiş oldukları toplumsal ve siyasal dönüşüm incelenmiştir.

Tez iki ana bölümden oluşmuştur.

Giriş bölümünde toplumsal ve siyasal yapı hakkında kısa bir bilgi bulunmaktadır.

Birinci bölümde, Yaşar Kemal'in hayatı ve edebi yaşamı tanıtılır.

İkinci bölümde ise *Bir Ada Hikâyesi* dörtlemesine yansıyan toplumsal ve siyasal dönüşümler incelenir ve yorumlanır.

Bu inceleme ve yorumlara dayanan çıkarımlar Sonuç bölümünde özetlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Dönüşüm, Siyasal Dönüşüm, Bir Ada Hikâyesi, Yaşar Kemal, Türk romanı.

ABSTRACT
THE SOCIAL AND POLITICAL TRANSFORMATION IN
BİR ADA HİKÂYESİ

Master Thesis, Turkish Language and Literature Department

Supervisor: Dr. Öğr. Üyesi Ürün Şen SÖNMEZ

May, 2019 — 95 Paper

In this thesis study, Yaşar Kemal wrote in 14 (fourteen) years (1998-2002) an Island Story the people who survived the battles, the breaks, the exiles the social and political transformation they had undergone in an effort to establish investigation a new life. This thesis consists of two main parts with an introduction. In the introduction, there is a brief information about the social and political structure.

The first part includes the writer of Yaşar Kemal is introduced in the context of life, environment, education, literary life. In the second part includes an island story and social and political transformations of the people there.

KeyWords: Social Transformation, Political Transformation, Yaşar Kemal, Bir Ada Hikâyesi, Turkish Novel

KISALTMALAR LİSTESİ

A.g.e	:Adı Geçen Eser
Yay.	: Yayınları
N.	: Numara
S.	: Sayı
Syf.	: Sayfa
C.	: Cilt
Vb.	: Ve benzeri
İst.	: İstanbul
Ank.	: Ankara
Y.K.Y.	: Yapı Kredi Yayınları
T.T.K.	: Türk Tarih Kurumu
T.D.K.	: Türk Dil Kurumu
DGM.	: Devlet Güvenlik Mahkemeleri
İst.	: İstanbul
Ank.	: Ankara
T.B.M.M.	: Türkiye Büyük Millet Meclisi

İÇİNDEKİLER

ÖZET	III
ABSTRACT	IV
KISALTMALAR LİSTESİ	V
İÇİNDEKİLER	VI
ÖNSÖZ.....	8
GİRİŞ.....	9
1. BÖLÜM.....	13
YAŞAR KEMAL' İN HAYATI, AİLESİ VE EDEBİ KİŞİLİĞİ ...	13
1.1. HAYATI	13
1.2. EĞİTİMİ	15
1.3. ÇALIŞTIĞI İŞLER.....	17
1.4. EDEBİ KİŞİLİĞİ	17
1.5. ETKİLENDİĞİ İSİMLER	27
1.6. ESERLERİ	30
1.6.1. ŞİİRLERİ	30
1.6.2. HİKÂYESİ	31
1.6.3. RÖPORTAJLARI	31
1.6.4. ROMANLARI.....	31
1.6.5. OYUN VE SENARYOLARI İLE ESERLERİNDEN UYARLAMALAR	33
1.7. ALDIĞI ÖDÜLLER	34
1.8. EVLİLİĞİ	35
2. BÖLÜM.....	36
BİR ADA HİKÂYESİ'NDE TOPLUMSAL VE SİYASAL DÖNÜŞÜM.....	36
2.1. BİR ADA HİKÂYESİ DÖRTLEMESİNDE SİYASAL DÖNÜŞÜM	43
2.1.1. İMPAROTURLUKTAN CUMHURİYETE GEÇİŞ	43
2.1.2. YENİ SİYASİ YAPININ AKTÖRLERİ.....	46
2.1.3. VATANDAŞIN İNŞASI	50
2.2. BİR ADA HİKÂYESİ DÖRTLEMESİNDE TOPLUMSAL DÖNÜŞÜM	52
2.2.1. ULUS İNŞASI	52
2.2.2. EKONOMİK YAPI	59

2.2.3. EVLİLİK-AİLE	63
2.2.4.GELENEK-TÖREN.....	68
2.2.5. DİN	73
2.2.6.EĞİTİM	77
2.2.7.TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA KADIN ROLLERİ	82
SONUÇ	87
KAYNAKÇA	90
ÖZGEÇMİŞ	92

ÖNSÖZ

Savaş; devletlerin, aralarındaki ekonomik, siyasal anlaşmazlıklar vb. nedenlerle, siyasi-diplomatik ilişkileri keserek, başlatmış oldukları silahlı eylemdir.

Savaşlar, insanlık tarihi kadar eskidir; birçok insan savaşlar yüzünden hayatını kaybeder, birçok insan sürgün edilir; savaşlar sadece savaş meydanlarında olup bitmez. Meydanlarda da çok büyük yıkımlar olmakla beraber savaş meydanlarının gerisinde de yaşamın pek çok alanı etkilenir, sosyal ve siyasal pek çok dönüşüme yaşanır. Bu dönüşümlerin yansıdığı ve takip edildiği önemli kaynakların arasında edebi metinler de bulunur.

Yaşar Kemal Türk Edebiyatının en önemli isimlerinden biridir. Ailesinin çektiği sıkıntılar, yaşadığı sürgünler, bir başka deyişle toplumda uzun süreçler halinde yaşanan toplumsal ve siyasal dönüşümler, onun yazarlığına etki eder. Yaşar Kemal insanlara, insanlığa, evrensel insani değerlere ayrıca önem verir. Yaşar Kemal; hayat görüşü olarak savaşa, yaralanmalara, yıkımlara, ölümlere karşı durur; insanların ezilmesine karşı çıkar. Bu fikirler doğrultusunda da eserlerini kaleme alır.

Bir Ada Hikâyesi Yaşar Kemal'in yaklaşık 14 yılda tamamladığı bir roman dörtlemesidir. Bu eserde yazar, Lozan Barış Antlaşması'nda alınan mübadele kararı sonucu Rumların ve Türklerin zorunlu göçünü ve bu göç sonucu çekilen sıkıntıları ve yeni yaşam kurma mücadelelerini anlatır. Eserde, bir yandan kahramanların çektiği sıkıntılar anlatılırken diğer yandan ise bütün zorluklara karşın insanların yaşam umudu ve bu umutla yeni bir hayat, yeni bir dünya kurma çabaları anlatılır.

Tezimin oluşmasında bana yol gösteren, çalışmalarımı başından sonuna kadar titizlikle yöneten, her ihtiyaç duyduğumda bana zamanını ayırmaktan çekinmeyen değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Ürün Şen Sönmez'e, hayatımın her anında desteklerini esirgemeyen aileme, öğretim hayatım boyunca üstümde emeği olan bütün hocalarıma teşekkür ederim.

İSTANBUL, 2019

Davut COŞAR

GİRİŞ

“*Bir Ada Hikâyesi Dörtlemesi*” nde Toplumsal ve Siyasal Dönüşüm” adını taşıyan bu çalışma, Yaşar Kemal’in adı geçen serideki *Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, Karıncanın Su İçtiği, Tanyeri Horozları, Çıplak Deniz Çıplak Ada*” adlı romanlarının toplumsal ve siyasal dönüşümler bağlamında incelenmesi ve yorumlanması amacıyla hazırlanmıştır.

Bir Ada Hikâyesi adlı dörtlemeyi oluşturan romanlarda zaman, Osmanlı Devletinin çöküşü ve Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kuruluş ve inşa yıllarına rastlar. Söz konusu dönem pek çok toplumsal ve siyasal dönüşümün art arda ve çoğu kez karşı konulamayan şartların, kendini dayatan çok değişkenli zaruretlerin sonucu olarak büyük bir hızla gerçekleştiği yıllardır.

Osmanlı Devleti’nin varlığı, Birinci Dünya Savaşı sonunda fiilen ve siyaseten sona erse de, çöküş çok daha uzun bir süreci kapsar. Bu süreç, uzun yıllar devam eden ya da peş peşe girilen savaşların acıları, yorgunlukları, yıkımlarının yanı sıra çöküşün önüne geçmek için gerçekleştirilen ya da gerçekleştirilmeye çalışılan pek çok siyasi ve toplumsal hamleyi de içerir. Yani dönüşüm, aslında 18. Asırdan itibaren, çoğu kez zorunlu olduğu idrakine bağlı olarak zaten başlamıştır. Bu hamleler 19. Asrın ikinci yarısı ve 20. Asrın ilk yarısında ivme kazanır. İşte söz konusu romanların odaklandığı yıllar da özellikle 20. Asrın ilk yarısına denk düşmekle beraber geriye dönüş tekniği ile 19. Asrın sonlarına kadar genişler.

Bu dönemde devletin siyasi ve ekonomik çöküşü, kültürel yozlaşma, toprak bütünlüğünün bozulması, savaşlar, göçler, yıkımlar, sürgünler, kurtuluş ve kuruluş mücadelesi, yeni bir devletin kuruluşu, yeni devletin siyasi ve sosyal ilkeleri ile halkın yeniden tanımlanması zarureti art arda gerçekleşir. Bu bakımdan işaret edilen dönem, Türkiye tarihinin toplumsal ve siyasal anlamda oldukça seri biçimde yaşadığı dönüşümlerin en yoğun olduğu aralık olarak kabul edilebilir. Dönüşümün düğümlendiği nokta, imparatorluktan cumhuriyete, emperyal devletten ulus devlete geçiştir. Bu noktada Yaşar Kemal’in *Bir Ada Hikâyesi* dörtlemesinde, özellikle siyasal dönüşümün sonuçları ile ilgili bir takım eleştirileri ya da yaratılan hayalî adanın yapılan(dırıl)masının barındırdığı detaylardan yola çıkarak alternatif bakış açıları olduğu iddia edilebilir. Tezi

oluşturan temel varsayım da budur. Bu varsayımdan hareketle önce siyasal ve toplumsal dönüşüm kavramları açıklanmış, devamında, romanların odaklandığı yıllarda yaşanan siyasal ve toplumsal dönüşüm pek çok açıdan araştırılmış ve romanlar bu bağlamda okunarak bu okuma sonucunda elde edilen bulgular tasnif edilerek incelenmiştir. Siyasal ve toplumsal anlamda oldukça ciddi ve önemli değişikliklerin, dönüşümlerin yaşandığı bu sürecin, söz konusu dönüşümlerin yaşandığı yılların hâkim ya da resmi görüşü yansıtan bakış açısından değil uzun seneler sonra kaleme alınan, yer yer eleştirel bir ton kazanan ve bu dönüşümleri yüceltmek ya da yermek dışında “insan” a odaklanan, alternatif bakış açıları üreten edebi metinlerdeki yansımalarını incelemek ve yorumlamakla bu sahaya bir katkı sağlanabileceği düşünülmüş ve ümit edilmiştir.

Bu bölümde toplumsal ve siyasal yapı nedir, toplumsal ve siyasal yapının unsurları nelerdir onlar üzerinde kısaca durulmuştur.

“Toplum, insanlar arasındaki tüm ilişkiler ve bu ilişkiden türeyen kurumları ve kültürü işaret etmektedir. İnsanlar var olduğundan beri, insanoğlunun varoluşundan bu yana klan, kabile, topluluk, site-toplum, toplum, küresel toplum gibi çeşitli sosyal birliktelik (örgütleniş) tarzları yaşamıştır” (Güzel, 2006: 85).

Toplum bir devletin dinamiğidir. İnsanlar aynı toprak parçası üzerinde yaşar. Bu birliktelik önemlidir çünkü devletler de bu sağlam temeller doğrultusunda varlıklarını sürdürürler. Toplum bilincinin gelişmediği devletler varlıklarını devam ettirmekte başarılı olamazlar. Toplum içerisinde farklı inançlar, kültürler, görülebilir. Toplumsal yapı bu kavramlardan doğar.

Toplumsal yapı; toplumda organize olmuş ilişkiler bütünüdür. Bu kavram sosyal yapı, toplumsal kurum ve onları bir araya getiren üretim ilişkileriyle ortaya çıkar. Toplumsal yapı toplumu oluşturan, aile, ekonomi, siyaset, kültür, eğitim, ahlak, hukuk ve din gibi kurum; birey, grup ve çeşitli öğelerden oluşan ve bunlar arasındaki ilişkileri ifade eden kavramlardır. Toplumsal yapının maddi ve manevi unsurları vardır. Fiziksel çevre, sanayi, mimari, teknoloji vb. unsurlar maddi unsurları karşılarken; statü, roller, gelenek-görenek, toplumsal değer ve normlar ise manevi unsurları karşılar. Toplumsal yapının çeşitli özellikleri vardır:

-Toplumsal yapı rastgele bir araya gelen unsurlar değildir, aksine kendisini oluşturan unsurların uyumlu, anlamlı ve örgütlü bir bütünüdür.

-Toplumsal yapıdaki öğelerden birindeki değişme ve gelişme diğerlerini de etkiler.

-Toplumsal yapıdaki dinamikler durağan değildir, bilakis birçoğu genellikle hareketli ve canlıdır.

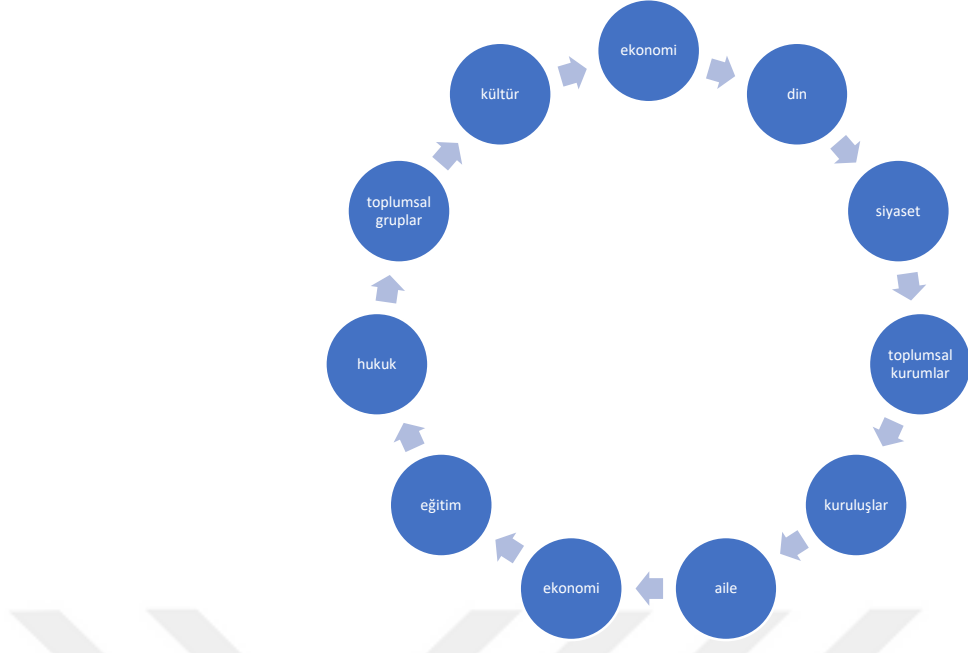
-Toplumsal yapının öğelerindeki değişim hızları aynı değildir.

-Toplumsal yapının içindeki unsurlar kısmen veya tamamen değişime uğrayabilir.

-Toplumsal yapıyı oluşturan unsurlar ne kadar sağlamısa, aralarındaki ilişkiler ne kadar kuvvetliyse toplumsal yapı da o kadar sağlam olur.

Siyasal yapı ise; kamu politikasının oluşturulmasına ve yürütülmesine katılan, ya da bunu etkileyen somut ve analitik yapıların meydana getirdiği bütündür. Yine siyasal yapı çeşitli kısım, ya da üyelerden oluşan biçimsel üniteler veya örgütlerdir. Hükümet, Türkiye Büyük Millet Meclisi, siyasal partiler ve anayasa bu grupta yer alır. Siyasal yapı dediğimiz unsur toplumsal yapının bir alt biçimi, toplumsal yapının unsurlarından biri olarak kabul edilir. Çünkü siyasal yapıda yer alan öğelere dikkatli bakılırsa onların da toplumsal yapıdaki unsurların öğeleri olduğu görülür.

İster toplumsal yapı olsun, ister siyasal yapı olsun bu yapıları oluşturan bütün unsurlar ve öğelerin temeli bireye dayanır. Örneğin aşağıdaki döngüde yer alan bütün toplumsal yapı unsurları da yine birey eksenlidir.

Şekil 1. Toplumsal Yapı Unsurları

Sonuç olarak toplum, toplumsal yapı ve siyasal yapı birbiriyle ilişkili birbirini tamamlayan kavramlar olarak tanımlanabilir. Bu kavramlar da kişileri temel unsur olan “insan” a götürür. Tezde, bu bilgiler ışığında yapıyı oluşturmak isteyen insanların yaşamını ve mücadelelerini incelenmiştir.

1. BÖLÜM

YAŞAR KEMAL' İN HAYATI, AİLESİ VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

1.1. HAYATI

Yaşar Kemal,1923 yılının Ekim ayı sonlarında Adana'nın Osmaniye İlçesinin Hemite (Göğceli/ Gökçeli) köyünde doğmuştur. Köy, adını civarındaki dağın doruğunda mezarı bulunan Hamit Dede'den almıştır. Köyde Gökçeli aşireti oturduğundan Göğceli veya Gökçeli de denmiştir. Bu köyün halkı Türkmen'dir ve buraya 1865'te yerleştirilmiştir. Köyün bugünkü adı ise Gökçeadam' dır.

Dr. Mümin Topçu'ya (2015) göre, Yaşar Kemal'in asıl adı Kemal Sadık Gökçeli'dir. (15)

Başta Behçet Necatigil' in hazırlamış olduğu *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü* olmak üzere bu türden tüm eserler ile edebiyat tarihleri gün ve ay belirtmeksizin, Yaşar Kemal'in doğum tarihi olarak1922 yılını verir. (Çiftlikçi, 1997:5)

Yaşar Kemal, ailesinin Çukurova yöresine Van'dan geldiğini vurgular. Yazar, Alain Bosquet ile yaptığı konuşmada bunu şu şekilde aktarır:

“Babamın, anamın, bütün ailemin köyü Van Gölü kıyısındaki Ernis Köyü, Ernis iskelesidir. Şimdiki adı Günseli Kasabasıdır. Günseli Kasabası Van İlinin Muradiye İlçesine bağlıdır” (Bosquet, 2015: 15-16).

Yazarın ailesi Van'dan Rus işgali sonucu çıkar. Akabinde çeşitli güzergâhlardan geçerek Adana'ya gelir. Yaşar Kemal, bu olayı otobiyografik izler de taşıyan *Kimsecik* serisinin ilk cildi olan *Yağmurcuk Kuşu' nda* ayrıntılı bir biçimde anlatır. Yazar, kendisiyle yapılan bir konuşmada bu durumu şu şekilde izah eder:

“Van'dan Adana'ya bir buçuk yılda gelebiliyorlar ancak” (Gürsel, 2000:110).

Yaşar Kemal'in annesinin adı Nigar Hanım, babasının adı ise Sadık Efendi'dir. Babası Çiftçi Sadık Efendi olarak da bilinir. Çiftçi Sadık Efendi,

Ruslar Van'ı işgal edince ailesini alıp yola düştüğünde, yolda bulduğu kimsesiz bir çocuk olan Yusuf'a sahip çıkar ve onu evlat edinir. Bu evlat edinme sürecini Yaşar Kemal *Kimsecik* serisinin üçüncü kitabı olan *Kanın Sesi* adlı eserinde yeniden kurgular. Sadık Efendi epeyce geç ve biraz da zor çocuk sahibi olduğu için oğluna düşkündür. Onun bir dediğini iki etmez, nereye gitse onu da yanında götürür. Ailenin maddi durumu, baba hayattayken oldukça iyidir. Babası Yaşar Kemal'e olan düşkünlüğünden ötürü her yıl onun için bir kurban kestirir. Baba Sadık Efendi kurban kestirirken kesilen kurbanın derisinden kayan bıçak, Yaşar Kemal'in sağ gözüne gelir ve yazarın sağ gözü kör olur. Dr. Ramazan Çiftlikçi, (1997) Yaşar Kemal'in halasının kocası olan Hacı Ağa'nın kurbanı kestiğini ve bıçağın da Hacı Ağa'nın elinde olduğunu belirtir (7-8).

Dr. Mümin Topçu da bu kaza için benzer ifadeler kullanır. Dr. Mümin Topçu'ya (2015) göre de Sadık Efendi her yıl oğlu için kurban kestirir ve yine kurban kestirirken deriden kayan bıçak Yaşar Kemal'i kör bırakır (16).

Yukarıda anlatılanların aksinde görüş beyan edenler ise böyle bir olayın gerçekleştiğini aktarmakla beraber aslında Yaşar Kemal'in gözünün kör edenin bıçak olmadığını, bıçağın gözde görme yetisinde kayba neden olduğunu ama akabinde göze batan bir dalın bu sakat gözü tamamen kör bıraktığını söylerler. Hastane ya da o dönemde meziyetli olduğu düşünülen şifacılar dâhil birçok yere gidilir ancak Yaşar Kemal'in gözü düzelmez. Fakat bu durum onun yaşama sevinci ve heyecanına gölge düşürmez. Bilakis kendi kendine:

“Ya iki gözüm de kör olsaydı” der. (Akt. Koçak, 2016: 25).

Yaşar Kemal 2000'li yıllarda Nedim Gürsel ile bir söyleşi yapar. Bu söyleşide Nedim Gürsel, Yaşar Kemal'in ruhunda babasını kaybetmenin büyük bir iz bıraktığını söyler. (Gürsel, 2008:110-111)

Bu olayı Yaşar Kemal Nedim Gürsel'e şöyle aktarır:

“Babamı vurdular gözümün önünde, camide. Anam sırtına aldı beni. Sabaha kadar bağırdım. ‘Yüreğim yanıyor!’ diye. Ve sabahleyin konuşamadım. Bu böyle on iki yaşına kadar sürdü. Yani ilkokuldayken hiçbir zaman tahtaya kalkamadım. Sonra birden bire geçti. Nasıl geçtiğini de bilmiyorum” (Gürsel, 2008:112).

Yine Dr. Mümin Topçu'ya (2015) göre, Yaşar Kemal gözünü kaybettikten yaklaşık bir yıl sonra Hemite Camisinde babasıyla namaz kılarken babası, evlatlığı Yusuf tarafından camide öldürülür. Bu sırada Yaşar Kemal beş yaşlarındadır. Yaşar Kemal babasının ölümü nedeniyle bir süre konuşamaz (16).

Sevinç-Salim Koçak olayı daha farklı anlatır. Onlara göre, Yaşar Kemal bu olaya tanık olmaz. Bilakis annesi olayı bilmesin diye ondan gizler ve her sorduğunda geçiştirir. Yaşar Kemal bu olayı daha sonra köylülerden duyar. Yaşar Kemal, Yusuf'u ağabey bilir bu yüzden de Yusuf'un, babasını niçin öldürdüğünü anlayamaz.

Yaşar Kemal, babasının ölümünden sonra kırılğan bir yapıya bürünür, kimseyle konuşmaz. Bir süre sonra ise yazarın kekelemeye başlar. Uzun bir süre bu durum devam eder. Yaşar Kemal, doktorlara götürülür ama sonuç alınmaz. Daha sonra ise bu durum kendiliğinden geçer.

Yaşar Kemal, babası öldüğü için öfkeli. Bu ölüme anlam veremez. Bu konudaki hislerini şöyle açıklar:

“Herkesin babası yaşarken benim babam neden öldürülmüştü?”
(Çiftlikçi, 1997:8)

Yazar, bunu uzun süre düşünür ama cevabını bulamaz. Babasına bir yandan kızar. Bu kızgınlıkla babasının mezarına üç yıl boyunca uğramaz.

Yaşar Kemal'in babası öldükten sonra, Yaşar Kemal'in annesi, Yaşar Kemal'in amcası ile evlenmek zorunda kalır. Yıllardır amca bildiği kişi, artık annesinin kocası ve onun üvey babasıdır.

Nigar Hanım'ın Yaşar Kemal dışında üç çocuğu daha olur fakat bu çocuklar sıtma yüzünden ölür. (Bosquet, 2011: 82)

Yaşar Kemal'in amcası Tahir Bey, ağabeyi Sadık Bey'in intikamını almak için bütün malları satar, ancak eline geçen parayı doğru yönetemeyince Yaşar Kemal ve ailesi maddi olarak zor dönemler geçirir.

1.2. EĞİTİMİ

1932 yılında 9 yaşında olan Yaşar Kemal o dönemde henüz okuma yazma bilmez ama okuma yazma öğrenmek ister. Öğrendiği şiirleri yazıya geçirmek,

şiiirle daha içli dışlı olmak için okuma yazma öğrenmek gerektiğine kanaat getiren Yaşar Kemal, arkadaşı olan Mehmet ile birlikte köylerine pek de yakın olmayan Burhanlı köyündeki ilkokula gider. Bu köyde öğretmen olan Ali Rıza Bey, okuma yazma öğrenmesi için Yaşar Kemal'e çok yardımcı olur. Ali Rıza Bey'in Yaşar Kemal'e özel ilgi duymasında, yazarın o dönemde içinde bulunduğu maddi zorluklar ve Yaşar Kemal'in babasının hayatta olmayışı etkili olur.

Yaşar Kemal, öğretmenin güvenini boşa çıkarmamak adına dikkatli olur, çok çalışır. 3 ay gibi kısa bir sürede ciddi bir ilerleme kaydeder. Yaşar Kemal, ilkokul 1.sınıfı Burhanlı İlkokulu'nda tamamlar. Bu ilk yıldan sonra Yaşar Kemal, 2. sınıftan itibaren, öğrenimine Kadirli İlkokulu'nda devam eder. Yaşar Kemal burada Âşık Mecit isminde biriyle tanışır. Onun çıraklığını yapar. O ölünce de çok üzülür. Hatta o kadar üzülür ki şöyle bir ifade kullanır:

“Babamın ölümünden sonra en büyük acımla karşılaştım” (Bosquet, 2015:7).

Yaşar Kemal 10 Haziran 1938 tarihli belge ile Kadirli İlkokulu'nu bitirir. Bu mezuniyet, yazar için önemlidir. Çünkü okuma yazma öğrenmiş ve ilkokul diploması almıştır. Yaşar Kemal okulun ve okumanın tadına varır. Bu yüzden okula devam etmek ister. Fakat Kadirli'de, gidebileceği bir ortaokul yoktur. Bunun için de Adana'ya gider. Adana'da Birinci Ortaokulu'na kayıt yaptıran Yaşar Kemal, eğitimine kaldığı yerden devam eder ama o okurken ailesi maddi zorluklar çeker. Kendisine okul yönetimi tarafından yardım edilmeye çalışılır fakat Yaşar Kemal bunu kabul etmez.

Yaşar Kemal, okula devam ederken diğer yandan yaz aylarında okul kapanınca çırçır fabrikasında veya akrabalarının bostanında kavun-karpuz bekçiliği gibi değişik işlerde çalışır. Bostandaki bekçilik günlerini ve bu dönemki anılarının bazılarını *Höyükteki Nar Ağacı* isimli eserinde anlatır. Ortaokul ikinci sınıfta Türk Maarif Cemiyeti'nin yatılılık sınavlarına giren Yaşar Kemal başarılı olur. Okulda yatılı olarak kalmaya başlayan Yaşar Kemal için bu önemlidir çünkü ailesinin ekonomik durumu iyi değildir. Başlangıçta her şey istediği gibi giden yazar, zamanla okuldaki derslerini ihmal eder. Bununla birlikte bir de hastalanınca okuldan iyice uzaklaşır.

Yaşar Kemal 1941 yılında son sınıftayken tasdiknameyle okuldan gönderilir.

1.3. ÇALIŞTIĞI İŞLER

Yaşar Kemal, küçük yaşlardan itibaren farklı işlerde çalışır ve çalışırken zorluklarla karşılaşır.

Yaşar Kemal, ilk olarak ortaokuldayken çalışmaya başlar. Yaşar Kemal'in babası öldükten sonra amcası ailenin tüm mallarını satıp eline geçen parayı doğru yönetemeyince, Yaşar Kemal ve ailesi zorda kalır. Bu dönemde Yaşar Kemal çalışmak zorunda kalır. Ortaokula başlayacağı sene Adana'da Belçikalıların kurduğu bir çırçır fabrikasında işe başlar ve o süreçten sonra da yaz aylarında çeşitli işlerde çalışmaya devam eder.

Birkaç yaz Kadirli'de bir akrabasının bostanında kavun, karpuz bekçiliği yapar. Bu yıllardaki anıları *Höyükteki Nar Ağacı* isimli eserde anlatılır. Romandaki bostancı, yazarın hayatından izler taşır.

1941 yılında ortaokuldan tasdikname ile ayrılışına kadar yazları çalışan Yaşar Kemal, okulu bıraktıktan sonra tam zamanlı çalışmaya başlar. Yaşar Kemal 1950 yılına kadar inşaat kontrol memurluğu, ırgat kâtipliği, arzuhalcilik, pamuk tarlalarında amelebaşılık, pirinç tarlalarında ve Savrun Çayı'nda su bekçiliği, Kadirli'nin Bahçe Köyü'nde öğretmen vekilliği, traktör sürücülüğü, Adana Halkevi'ne bağlı Ramazanoğlu Kütüphanesi'nde hademelik gibi sayısını neredeyse kırka varan işlerde çalışır.

1.4. EDEBİ KİŞİLİĞİ

Her toplumun belli başlı, önemli simaları vardır. Bu simalar ait olduğu değerlerle bütünlük oluşturur; ait olduğu değerleri başarılı bir biçimde yansıtır. Bu konuda Fethi Naci (2008), Yaşar Kemal'i anlatmak için şöyle der:

“Türk insanını demeyeyim, kapitalizm öncesi dönemin belirli bir bölgede yaşayan Türk köylüsünü belli başlı nitelikleriyle betimleyen bir romancı var: Yaşar Kemal” (7).

Yaşar Kemal, Türk köylüsünü olduğu gibi anlatır. Yazar, onların ağzından konuşur, onların yaşadığı gibi yaşar. Bu benzerlik o kadar ileri boyuttadır ki konuşan Yaşar Kemal midir, yoksa halk mıdır kolay kolay anlaşılmaz. Fethi Naci'nin (2008) bu konudaki fikirleri şöyledir:

“Yaşar Kemal mi yazıyor, halk mı söylüyor, karışır birbirine: Yaşar Kemal de halkın düşündüğüne inanır gibidir”(12).

Yaşar Kemal edebiyatı sever. Gerek bulunduğu coğrafya, gerekse etrafındaki insanlar, yazara edebiyat ve sanat hayatını yakından tanıma olanağı sağlar. Örneğin; Yaşar Kemal’in gözünü kaybettiği olayda, annesi çocuğunu o halde görünce şok geçirir. Gözünden bile sakındığı Yaşar Kemal’e bakabilir.

Ne diyeceğini bilemeyen ve ne yapacağını şaşırان annesi ağıt yakmaya başlar:

“Atladım gittim eşiği,
Sofrada buldum kaşığı,
Koca evin yakışığı,
Nettin gözünü ay oğul!

Kapımızın önü dutlar
Üşüyesi bütün itler
Silip süpürdüğüm yurtlar
Seni bekler ay oğul” (Koçak, 2016: 18).

Yaşar Kemal ilkokuldayken Mecit isimindeki arkadaşından edebiyatla ve şairlerle ilgili bilgiler edinir ve ondan saz çalmasını öğrenir. İlkokul son sınıfta ise Yaşar Kemal, bu sefer Torosların ünlü destancısı Âşık Rahmi ile tanışır. Yaşar Kemal ustasının kendisine bir saz armağan etmesiyle saz çalmayı öğrenir. Âşık, Yaşar Kemal’e çok güvenir, Yaşar Kemal’ e yardımcı olur ve saz çalma konusunda ona katkı sağlar. Sadece o değil, sonradan tanıştığı Âşık Ali de Yaşar Kemal’e “sen bu yaşta bu kadarsan ileride muhakkak bir Karacaoğlan olacaksın”(Akt. Bosquet, 2011: 37) der.

Yaşar Kemal, 8 yaşındayken söylediği şiirlerle ün kazanmaya başlar. Bu yaşta söylemiş olduğu şiirler “Âşık Kemal” mahlasıyla civar köylerde yayılmaya başlar. Herkes Yaşar Kemal’i merak eder. Ünü iyice yayılınca annesi bu durumdan rahatsız olur. Annesi onun okuyup iyi yerlere gelmesini istemekte ve âşıklığın, şairliğin buna engel olacağına inanmaktadır. Bu sebeple şiirle, türküyle uğraşmaması için Yaşar Kemal’in sazını kırar.

Yaşar Kemal’in ilk şiirleri 1939 yılında henüz 16 yaşındayken yayımlanır. İlk şiiri “Seyhan”, Adana Halkevi Dergisi “Görüşler”de yayımlanır.

Şair bir taraftan şiir yazıp yayımlatırken öte taraftan Çukurova'nın bazı köylerini dolaşıp Koroğlu Destanı'nı anlatıp, ağıt, tekerleme, türkü, halk hikâyesi öğrenir. Özellikle Dadaloğlu'nun bir şiiri Yaşar Kemal'de çok büyük etkiler yaratır ve Yaşar Kemal onu gittiği köylerde söyler:

“Belimizde kılıcımız kirmani,
Taşı deler mızrağımın temreni,
Hakkımızda devlet etmiş fermanı,
Ferman padişahın, dağlar bizimdir” (Akt. Koçak, 2016: 31).

Yaşar Kemal, özellikle Dadaloğlu ve Karacaoğlu'nu sever ve onlardan eserler okur. Onlara, ayrıca yakınlık duyar. Daha o yaşta, onların haksızlığına, insanların sömürülmesine karşı duydukları isyanı anlamaya çalışır. Böylelikle onların eserleriyle daha çok ilgilenir.

Yaşar Kemal'in edebiyatla ilgilenmesinde çocukluk yıllarının geçtiği Çukurova ve yöresi kadar, bu bölgede bulunan önemli isimlerle tanışması da etkili olur. Bu aydın ve önemli edebiyatçılar arasında Ali Rıza Yalın, Ahmet Şükrü Esen, Şükrü Enis Regü, Reşat Enis, Ferit Celal Güven, Orhan Kemal, Rasim Göknel, Süleyman Şahin Tar, Arif, Abidin ve Güzin Dino'lar vb. önemli isimler vardır. Yine Ramazanoğlu Kütüphanesi'nde çalışırken Pertev Nail Boratav, Ahmet Kutsi Tecer, Nurullah Ataç gibi isimlerle de tanışıp mektuplaşır.

1940'larda Adana'da çıkan “Görüşler” ve “Çığ” adlı dergiler başta olmak üzere, Ankara Halkevi Dergisi “Ülkü” de, İzmir'de yayımlanan “Kovan” da, Ankara'da yayımlanan “Varlık”, “Millet” dergileriyle “Ulus” gazetesinde, Gaziantep Halkevi Dergisi “Baş Pınar” da, Kemal Sadık Göğceli imzasıyla şiir ve folklor araştırmaları yayımlar. “Yeni Adana” da şiirleri, “Türk Sözü” nde yazıları basılır.

Yaşar Kemal için sözlü kaynaklar önemlidir. Nitekim o da öz kültürüne döner ve sözlü kaynaklara yönelir. Edebiyat araştırmacıları ona Türkiye'nin Homeros'u derler. Örneğin Feridun Andaç (2015), Azra Erhat'ın bu çağdaş anlatıcılığı “Homeros oğlu” olarak nitelendirdiğini söyle (11).

Yaşar Kemal'in ilk folklor derlemesi *Çifte Çapa Manileri* 1941'de “Görüşler” adlı dergide tefrika edilir. Yaşar Kemal'in ilk kitabı ise Kemal Sadık Göğceli imzasıyla Adana'da *Ağıtlar* ismiyle yayımlanır. Ayrıca “Vakit

Gazetesi” nde de “Büyük Halk Şairi Karacaoğlan Nerelidir?” isimli bir yazı yazar ve onun hakkında geniş bilgiler verir.

Yaşar Kemal’in hayatında, 1942-1944 yılları arasında çalıştığı Ramazanoğlu Kütüphanesi önemlidir. O dönemde kütüphanede yatıp kalkan yazar bütün gününü kitaplarla iç içe geçirir. O güne kadar hiç okumadığı kadar kitap okur. Kütüphanede 30.000 den fazla eser vardır. Dünya edebiyatındaki klasiklerle ve yazarlarla bu kütüphanede tanışır.

1944-1945 yıllarında Yaşar Kemal, Çukurova ve çevresinden derlediği tekerlemeleri ve malzemeleri Pertev Nail Boratav’ a teslim eder.

1944 yılında Yaşar Kemal askere alınır. Ama askerdeyken de okumaya devam eder. Her ne kadar sivil hayatta olduğu gibi çok okumaya ve yazmaya fırsat bulamasa da elinden geldiği kadar onlardan uzaklaşmamaya çalışır. Askerdeyken daha sonraları uzun süren bir arkadaşlık ve dostluk kuracağı Mehmet Ali Aybar ile tanışan yazar onun sayesinde hastaneye askeri görevli olarak gönderilir. Talas’taki bir hastanede askeri görevini devam ettiren Yaşar Kemal, hastanenin genellikle boş olmasını fırsat bilerek okumaya, yazmaya devam eder. Bütün gününü neredeyse okumakla geçirir. İki yıl süren askerliği 1946’da son bulan Yaşar Kemal askerden döndükten sonra bu sefer Çukurova yerine İstanbul’un yolunu tutar.

İstanbul’da Yaşar Kemal, gaz kontrol memuru olarak çalışır. Çalışmak yerine edebiyatla ilgilenmek ister ama çalışmak zorundadır. Çalışırken fırsat buldukça okumaya devam eder.

1948 yılında Adana Kadırlı’ye dönen Yaşar Kemal bir süre su bekçiliği yapar. Yazar, kendisine güzel bir daktilo alır. Yaşar Kemal bu daktiloyla “Bebek” ve “Dükkâncı” isimli hikâyelerini yazar. “Bebek” hikâyesini ilk olarak Orhan Kemal ve Ümit Yaşar Oğuzcan okur.

Bu iki hikâyeden sonra bu sefer Yaşar Kemal “Kızamık” isimli hikâyeyi yazar. Yaşar Kemal’in eserlerinin önemli bir kısmı kendi hayat hikâyesinden izler taşır. Yazar, “Kızamık” adlı hikâyede de yine kendi yaşamından kesitler sunar. Askerdeyken tanıştığı Topal Hasan isimli bir eri “Kızamık” isimli hikâyede anlatır.

1950 yılında Yaşar Kemal, Komünist Partisini kurmaya teşebbüs suçundan tutuklanır. Belli bir süre cezaevinde kalır ve çıkar. Yaşar Kemal ile ilgili çıkan bazı haberlerde, yaşadığı bölgedeki insanların, bilhassa güçlü ağaların iftiraları ve baskıları etkili olur. Yaşar Kemal eserlerinde ağalık sistemine karşı çıkar, ağaların ve zenginlerin köyde halka baskı uyguladığını söyler. Bu fikirleri dolayısıyla baskılara maruz kalır. Baskılar arttıkça Yaşar Kemal de bunalmaya başlar. Kasabadaki arzuhalci dükkânını kapatan yazar, kasabadan çıkar gider.

Yaşar Kemal, *Höyükteki Nar ağacı* isimli eseri 1951’de tamamlar. Bu eseri tamamladıktan sonra yazar daha önceden tanıştığı ve neredeyse aynı doğrultularda yazdığı Türk Edebiyatı’nın önemli isimlerinden biri olan Orhan Kemal ile İstanbul’a gider. Yaşar Kemal İstanbul’a gidecektir ama İstanbul’ a gidecek olan yazarın aklında sadece yazmak, okumak yoktur. O aynı zamanda yaşama tutunmak için de çalışmak gerektiğinden Orhan Kemal ile birlikte çalışma planları yapar. Orhan Kemal de çalıştığı işten çıkarılır ve maddi olarak zorda kalır. İkisi birlikte bir araba alıp meyve-sebze satmayı düşünürler. Ama işler istedikleri gibi gitmez ve meyve-sebze satıcılığından vazgeçerler. Yaşar Kemal “Cumhuriyet Gazetesi” nde çalışmaya başlar. Yaşar Kemal’in burada çalışması Arif Dino sayesinde olur. Yaşar Kemal İstanbul’a gitmeye karar verdiğinde Arif Dino, Cumhuriyet Gazetesi’nin önemli isimlerinden yakın arkadaşı olan Nadir Nadi’ye verilmek üzere bir mektup yazıp Yaşar Kemal’e verir. Bu mektup sayesinde Yaşar Kemal de gazetede çalışmaya başlar.

Yaşar Kemal Nadir Bey’e “Bebek” isimli hikâyesini gönderir. Hikâyeyi okuyan Nadir Bey çok beğenir. Bunun üzerine Yaşar Kemal’e röportaj yazarı olmasını teklif eder.

Yaşar Kemal’in “Bebek” isimli hikâyesi “Cumhuriyet Gazetesi” nde yayımlanır ve o dönemde Yaşar Kemal’e gazete tarafından 110 lira verilir. Yazarın “Cumhuriyet Gazetesi” nde aldığı görev ve orda tanıştığı insanlar edebiyat yaşamına katkı sağlar. Yazar, gazete ve gazetede çalışan insanlar sayesinde kendini geliştirir, eksik olan yönlerini tamamlamaya çalışır. Yaşar Kemal için dâhil olduğu yeni çevre, tanıdığı her yeni insan; yeni hikâyeler, yeni romanlar ve yeni karakterler oluşturur.

1951 yılına kadar Kemal Sadık Göğceli veya Sadık Kemal Göğceli imzasını taşıyan yazar, 1951 yılından itibaren Yaşar Kemal imzasını kullanır. Sadece bir eserde Yaşar Kemal imzasını kullanmaz, bunun yerine Yusuf Karataylı imzasını kullanır. Yaşar Kemal kısa bir süre sonra da “Cumhuriyet Gazetesi” nde Anadolu Bürosu Şefi olur. Yaşar Kemal artık sadece Çukurovalı Yaşar Kemal değildir, o artık edebiyat çevresinde nam salmaya başlayan, “Cumhuriyet Gazetesi” nin önemli isimlerinden biri olan Yaşar Kemal’dir.

Yaşar Kemal’in, 1951 yılından itibaren “Cumhuriyet Gazetesi” nde “Bebek”, “Dükkâncı” ve “Sarı Sıcak” gibi hikâyelerinden başka, “Dünya’da Van”, “Diyarbakır”, “Kaçakçılar Arasında 25 Gün” başlıklı seri röportajları da tefrika halinde yayımlanır. Yaşar Kemal’in ilk kitabı olan *Ağıtlar* adlı eserin oluşturulmasında yazarın babasının öldürülmesi ve babası için yakılan ağıtlar etkili olur. Yazar aslında ailesinin köklerini aramaya çalışır, aynı zamanda Anadolu ve Anadolu halkını da daha yakından tanıtmak için bunu fırsat olarak görür. Yaşar Kemal Anadolu ve Anadolu insanlarını eserlerinin merkezine koyar.

1952 yılında, Yaşar Kemal’in birçoğu daha önce “Cumhuriyet Gazetesi” ve “Varlık” dergisinde çıkan dokuz hikâyesi *Sarı Sıcak* adıyla birleştirilerek kitap haline getirilir. Yine bu yıl içerisinde Yaşar Kemal’in “Memet ile Memet” hikâyesi “Küçük Dergi” de çıkar.

Yaşar Kemal bir yandan hikâyeleriyle edebiyat sahasında yer alırken öte yandan “Cumhuriyet Gazetesi” nde de farklı edebi türlerde eserler yazar. Yaşar Kemal 1952-1955 yılları arasında “Erzurum Dağları”, “Kar ile Boran”, “Otobüsle Anadolu”, “Amasya Sular Altında”, “Görülmemiş Lüfer Akımı”, “Ambar Yolcuları ile Seyahat”, “Nuh’un Gemisi Peşinde”, “Sait Faik’le Görüşme”, “Doğuda İnanılmaz Şeyler Gördüm”, “Köylü Ressam Balaban”, “Dost Elif Naci”, “Sahaflar Çarşısı” gibi röportajlar kaleme alır. Yine bu dönemde Hüseyin Cahit Yalçın da Yaşar Kemal’in bu başarısını ve Anadolu röportajlarını “Bir Gazetecinin Zaferi” olarak selamlayıp gereken değeri gösterir.

1955 yılında Yaşar Kemal’in Urfa, Antep, Yozgat ve Kayseri ile ilgili olan röportajları “Cumhuriyet Gazetesi” nde tefrika edilir. Yine bu dönemde bu

kısa röportajlar dışında, “Çukurova Yana Yana”, “Dünyanın En Büyük Çiftliğinde Yedi Gün” isimli uzun röportajları kaleme alır. Yaşar Kemal’in gazete alanındaki başarıları sadece övgü almakla kalmaz, ödüller de alır. 1955 yılında İstanbul Gazeteciler Cemiyeti Röportaj Armağanı’nı alır. Aynı yıl içerisinde Yaşar Kemal’ in “Beyaz Mendil” adlı senaryosu Lütfü Akad tarafından sinemaya uyarlanır. Yaşar Kemal, daha geniş kitlelere ulaşır. 1955 yılında Yaşar Kemal’in iki kitabı daha basılır. İstanbul’a gelmeden önce bazı bölümlerini yazdığı ve 1953 yılında da “Cumhuriyet Gazetesi” nde tefrika ettirdiği *İnce Memed’ in* ilk cildi ile *Teneke* adlı eserleri kitap haline getirilir. 1956 yılında Varlık Roman Armağanını *İnce Memed* romanı ile Yaşar Kemal kazanır.

1956 yılında Yaşar Kemal’in “Kara Çalı” ve “Namus Düşmanı” isimli senaryoları sinemaya uyarlanır. Yine bu yıl içerisinde hayatında önemli bir isim olan ve daha önce de hakkında çeşitli yazılar yazmış olduğu Karacaoğlan’ın hayatını resimli roman halinde tefrika eder. Anadolu röportajlarını sürdüren yazar, bir yandan da kitap çalışmalarına devam eder. *Peri Bacaları* ve *Süngerciler* 1957’de yayımlanır.

1958 yılında yayımlanan *Alageyik* ve *Karacaoğlan’ın Kara Sevdası* isimli eserleri 1958 yılından sonra Atıf Yılmaz tarafından sinemaya uyarlanır.

1959 yılında “Cumhuriyet Gazetesi” nde tefrika edilen *Orta Direk* adlı eseri bir yıl sonra kitaplaşır.

27 Mayıs 1960’tan sonra Milli Birlik komitesi üyeleriyle yaptığı ve Haziran ayından itibaren “Cumhuriyet Gazetesi” nde yayımlanan seri mülakatları kaleme alır. Yine bu dönemlerde gazetede “Nereden Geliyorlar”, “İstanbul Çocuğunun Gözüyle Anadolu Köyleri”, “Karanlıkta Yol Açanlar” gibi röportajları kaleme alır.

Yaşar Kemal 1963 yılında İngilizce öğrenmek için yurtdışına çıkar. Yine bu dönemde Yaşar Kemal, hayatında önemli bir yeri olan “Cumhuriyet Gazetesi” nden çıkarılır.

1963 yılında, daha evvel “Cumhuriyet Gazetesi” nde tefrika edilen *Yer Demir Gök Bakır* isimli eseri kitap biçiminde basılır.

1964-1965 yılında daha önceleri Tanin’de tefrika edilen *Akçasazın Ağaları* “Milliyet Gazetesi” nde yeniden tefrika edilir. Bu yıllarda Bulgaristan ve Sovyetler Birliği gibi ülkelere giden yazar, bu ülkelerin ileri gelen devlet adamları ve edebiyatçılarıyla tanışır. Bu tanışmalar neticesinde eserlerinde sosyalizmin izleri daha sık görülmeye başlar.

1967 yılında daha önceleri *Sarı Sıcak* adıyla basılan hikâyelerine *Teneke*, *Bütün Hikâyeler* ve *Üç Anadolu Efsanesi* adlı eserleri ekleyerek yayımlar. Doğan Özgüden ve Fethi Naci ile birlikte 1971 yılına kadar sürecek olan haftalık “Ant” isimli dergiyi kurarlar. Yaşar Kemal’in çıkardığı “Marksizm’in Temel Kitabı” derginin kapanmasına neden olur. Bu eserden dolayı 1971 yılında Yaşar Kemal, 18 ay hüküm giyer. Bu karar daha sonra Yargıtay tarafından bozulur.

1968 yılında Yaşar Kemal’in *Ölmez Otu*, 1969 yılında ise *İnce Memed 2* isimli kitapları “Yeni Gazete” ve “Hürriyet Gazetesi” nde tefrika edildikten sonra kitap biçiminde basılır. Yine 1968 yılında “Urfa-İstanbul” adlı senaryosu sinemaya uyarlanır.

1969 yılında arasında Yaşar Kemal’in “Çetin Altan ile Bir Konuşma”, “Bir gecekonduyu Yıktılar”, “Fakir Evleri”, “Zengin Mezarları”, “Proleter Şoförle Konuştum”, “Bu Kanın Hesabı Er Geç Sorulacak” ve “Abidin Dino 18 Yıl Sonra İstanbul’da” başlıklı röportajları; “Ant”, “Yeni Ortam” ve “Yeni Halkçı” gibi gazetelerde yayımlanır.

1970 yılında *Ağrı Dağı Efsanesi*, 1971 yılında ise; *Binboğalar Efsanesi* ve o zamana kadar kaleme alınmış röportajlarından derlenen *Bu Diyar Baştan Başa* kitap halinde basılır. *Ağrı Dağı Efsanesi* “Hürriyet Gazetesi” nde, *Binboğalar Efsanesi* ise “Cumhuriyet Gazetesi” nde tefrika edilir. Bu dönemlerde yine “Hırsız”, “Ağar Akan Su” isimli hikâyeleri de “Yeni Dergi” de kendine yer bulur.

12 Mart 1971’de, Yaşar Kemal bu sefer de askeri darbeden sonra eşi ve geliniyle birlikte gözaltına alınır. Yazar bir ay sonra serbest bırakılır.

1973 yılında Yaşar Kemal Sovyetler Birliği’ne gider. Amaç yine edebiyatçılarla buluşmak ve kendini geliştirmektir. Yaşar Kemal, Sovyetler

Birliği'nde Bekir Yıldız'la birlikte “Asya Afrika Yazarlar Birliği Kongresi” ne katılır.

Yaşar Kemal, Sovyetler Birliği'nde katıldığı “Asya Afrika Yazarlar Birliği Kongresi'nden” sonra Türkiye'ye döner. Sovyet yazarların sosyal gerçekliği yansıtmaya çabaları yazarın çok hoşuna gider. Aynı şekilde bunun için kongrelerin önemine inanan yazar Türkiye'deki kongrelere daha fazla ilgi gösterir. Türkiye'de 1974'te Türkiye Yazarlar Sendikası kurulur ve Yaşar Kemal de sendikaya ve sendikanın çalışmalarına katılır. Sendikada yapılan oylamada aynı zamanda sendikanın ilk genel başkanı da Yaşar Kemal seçilir.

1974 yılında *Akçasazın Ağaları* serisinin ilk cildi olan *Demirciler Çarşısı Cinayeti* yayımlanır. Yine 1974 yılında röportaj dizisinin ikinci cildi *Bir Bulut Kaynıyor* ve denemelerinden, siyasi yazılarından, Abdi İpekçi ile yaptığı “Edebiyat Ve Politika” başlıklı konuşmasından oluşan *Baldaki Tuz* yayımlanır.

1974 yılında *Ağrı Dağı Efsanesi* oyun haline getirilerek sahnelenir. Bu eser daha sonra Memduh Ün tarafından sinemaya da uyarlanır.

1974 yılında Yaşar Kemal'in *Teneke* adlı eseri, yazarın hayatında da önemli bir yere sahip olan İsveç'in Stockholm şehrinde, Tuncel Kurtiz tarafından sahnelenir. Bir yıl sonra, İsveç'te, Göteborg Şehir tiyatrolarında bu oyun yeniden sahnelenir.

1974'te *Orta Direk* isimli eseri, *Ovadan Esen Rüzgâr* adıyla oyunlaştırılır ve Finlandiya'da oynanır. “Bebek” isimli hikâyesi ise önce Tuncel Kurtiz yönetmenliğinde Göteborg Üniversitesi tiyatrosunca oynanır. Daha sonra bu eseri, İsveç Televizyonu tarafından filme alınır.

Daha önceleri “Milliyet Gazetesi” nde tefrika edilen *Yusuşuk Yusuf* 1975 yılında kitap biçiminde yeniden yayımlanır.

1982 yılında Yaşar Kemal, eski bir çalışmasını pek fazla değişiklik yapmadan, öncelikle “Cumhuriyet Gazetesi” nde tefrika ettirir, ardından da kitap biçiminde yayımlar. Bu eseri *Höyükteki Nar Ağacı* dır. Yaşar Kemal bu eseri 1951 yılında bitirir fakat birkaç sayfasını kaybedince daha sonra eksik kısımları yeniden yazar ve eseri tamamlar. Fakat yazarın deyimiyle bu eser Yaşar Kemal'in romancılığına pek de katkı sağlamaz. (Akt. Çiftlikçi,1997: 26)

1982 yılının Yaşar Kemal için bir önemi daha vardır çünkü bu yıl, yazarın sonraki bütün eserlerini yayımlayacak olan Toros Yayınevi kurulur.

Yaşar Kemal'i ilk olarak 1960 yılında Fransa'da bir gazete, sonrasında ise 1987 yılında İsveç Sanat Akademisi ve Yazarlar Birliği yazarı Nobel'e aday gösterir. Ancak bu girişimlerden bir sonuç alınmaz.

1982 yılında Fransız televizyonunda Yaşar Kemal ile ilgili bir belgesel hazırlanır. Yaşar Kemal bu belgesele konuşmacı olarak katılır.

1983 yılında Yaşar Kemal, Paris Sorbonne Üniversitesi'ne davet edilir. Yine 1983 yılı içerisinde yazarla ilgili iki tane belgesel hazırlanır. Bunlardan bir tanesi Alman televizyonunda yayınlanır, yaklaşık bir saat sürer. Diğeri ise, Finlandiya'da bir televizyon kanalında "Yaşar Kemal'in Türkiye'si, Ovadan Bir Haykırış" ismiyle yayınlanan belgeseldir.

1983 yılı içerisinde Yaşar Kemal'in *Filler Sultanı* isimli eseri oyun olarak sahnelenir. Bu oyun yurt dışında İsveç Göteborg Ulusal tiyatrosunda oynanır. Daha sonra ise *Yılanı Öldürseler* isimli eseri oyun olarak sahnelenir.

1984 yılı Yaşar Kemal için diğer yıllara göre daha üretken ve yoğun geçer. *İnce Memed 3* romanı öncelikle "Hürriyet Gazetesi" nde tefrika edilir. Daha sonra ise kitap biçiminde yayımlanır. Kitap yayımlandıktan kısa bir süre sonra ise *İnce Memed*, filme alınır ve İngiltere'de gösterimi yapılır. Film gösterildikten kısa bir süre sonra hem İngiltere'de hem de dünya basınında büyük yankı uyandırır.

1984 yılında İngiltere'de *Binboğalar Efsanesi* sahnelenir. Bu oyun, büyük ilgi uyandırması sonucu daha sonra birçok farklı ülkede (Fransa, Belçika, Lüksemburg, İspanya vb.) yeniden sahnelenir.

1985 yılında Yaşar Kemal'in, *Kimsecik* serisinin ikinci cildi olan *Kale Kapısı* yayımlanır. Yine 1985 yılında yazar bütün röportajlarını *Bu Diyar Baştan Başa* genel adıyla dört cilt halinde yayımlar.

1987 yılında Yaşar Kemal, hayatında önemli bir yere sahip olan *İnce Memed* romanının son cildini hazırlar. *İnce Memed 4* kitap biçiminde yayımlanır.

1987 yılı içerisinde Yaşar Kemal'in *Yer Demir Gök Bakır* isimli eserinin film çekimi Zülfü Livaneli yönetmenliğinde yapılır.

1989 yılında Yaşar Kemal, Fransız İhtilali'nin yıldönümü vesilesiyle Fransa'ya davetli olarak gider. Yine 1989 yılında *Kanın Sesi*, "Güneş Gazetesi" nde tefrika edilir.

1992 yılı içerisinde Yaşar Kemal'in; "Yerel Kültürden Evrensele", "Homeros'tan Türkmen Kilimine" ve "Epepe Aydınlığı" başlıklı yazıları yayımlanır. Bu yılda BBC televizyonu Yaşar Kemal ile ilgili olarak "Çocukluk" adlı bir belgesel hazırlar.

1993 yılında V. Ankara Uluslararası Film Festivali'nde, yazarın sinemaya aktarılmış eserleri tanıtılır. 1993 yılında Yaşar Kemal, Dünya Kültür Akademisi Kurum Üyeliği'ne seçilir.

1997 yılında Yaşar Kemal *Bir Ada Hikâyesi* dörtlemesinin ilk cildini yayımlar. Bu yıl, öncelikle bu serinin ilk kitabı olan *Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana* isimli eser "Milliyet Gazetesi" nde tefrika edilir. 1998 yılında ise kitap olarak basılır. Bu dörtlemenin ikinci kitabı olan *Karınca'nın Su İçtiği* ve üçüncü kitabı olan *Tanyeri Horozları* isimli eserleri ise aynı yıl içinde (2002) yayımlanır. Bu serinin son eseri olan dördüncü kitap ise *Çıplak Deniz Çıplak Ada* ismiyle, 2012 yılında yayımlanır.

Yaşar Kemal'in *Çocuklar İnsandır* adlı eseri 2013 yılında yayımlanır. 1975 yılında "Cumhuriyet Gazetesi" nde Ara Güler'in fotoğrafları ve Turhan Selçuk'un çizimleriyle yayımlanan ve 1978 yılında ise *Allah'ın Askerleri* adıyla kitaplaşan röportaj dizisi, gazetedeği özgün sunumuyla Yapı Kredi Yayınları tarafından basılır.

Yaşar Kemal'in son eseri ise 2013 yılında yayımlanan *Tek Kanatlı Bir Kuş* isimli romanıdır.

1.5. ETKİLENDİĞİ İSİMLER

Yaşar Kemal; düzenli bir eğitim imkânı bulamayan, tam anlamıyla kendi kendini eğitmiş bir yazardır (Çiftlikçi, 1997: 32).

Yaşar Kemal; doğa, insan, insanlık, umut, kardeşlik ve barış gibi kavramları bütün eserlerinin merkezine oturtur ve insanlara bunları öğretmeye çalışır. Onun

eserleri, aynı zamanda, yerelden evrensele, dil ve kültür taşıyıcısı olarak da önemli bir yere sahiptir.

Sorbonne Üniversitesi'nden bir profesör;

“Ben Çukurova'daki çiçek isimlerini Yaşar Kemal'den öğrendim” der. (Çiftlikçi, 1997: 32)

Yaşar Kemal'in eserlerinde folklorik unsurlar önemli yer tutar. Yazar, folklor konusunda bir söyleşide fikirlerini şu şekilde aktarır:

“Folklor bir ülkenin kültürüdür. İçinde doğup büyüdüğümüz temel kültürümüzdür, bizim temel kültürümüzün yansımasıdır. Yani destana, epopeye, daha doğrusu masala, mite, şiire, yansımasıdır. Bu benim temel kültürümdür. Bunsuz Türk Edebiyatı yapılamaz. Nasıl halkımı yazmak zorundayım, yaşadığım insanları yazmak zorundayım. Ve gerçek bir edebiyat yaratılırken hiçbir edebiyatçı kendi kökeninden ayrılamaz. Folklor, benim köken kültürümdür” (Akt. Çiftlikçi, 1997: 32-33).

Yaşar Kemal, birçok isimden etkilenir. Üzerinde etkili olan ilk isim, Evdale (Abdali) Zeynike' dir.

Evdale Zeynike, Doğu Ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde önemli bir isimdir. Bu destancıyı Yaşar Kemal, *Yer Demir Bakır* isimli eserinde anlatır (Gürsel, 2008:115). Evdale Zeynike, hakkında çok konuşulan destancıardan biridir.

Evdale Zeynike'nin söylediği türküler, halk arasında dilden dile dolaşır; birçok sözü, atasözü gibi kullanılır. Evdale Zeynike hakkında kaynaklardan elde e[dilen] bilgilere göre 80 yaşında gözleri kör ol[muştur] (Ceren, 2004: 327).

Yaşar Kemal, Evdale Zeynike için ermiş sözünü kullanır (Akt. Bosquet, 2011: 37).

Evdale Zeynike' nin evine gelen destancılar, türkücüler ya da şairlerin birçoğu Evdale Zeynike' yi üstat olarak görür ve Evdale Zeynike' nin türkülerini gittikleri yerlerde okurlar. Yaşar Kemal de, geleneğin devam ettiricilerinden biri olarak bu etkiyi sürdürenler arasındadır.

Yaşar Kemal'in yaşamında etkili olan, küçük yaşta şiirlerle ve sazla tanışmasını sağlayan Âşık Ali ve Âşık Rahmi'dir. Köylerine gelen bu isimler sayesinde yazar, halk şiiri ve destanları daha yakından tanıma fırsatı bulur, onların atışmalarına şahit olur. Âşık Ali ile saz çalışma fırsatı bulan ve onunla köylere giden Yaşar Kemal, böylelikle ilk kez ismini duyurur.

Torosların ünlü destancısı olan Âşık Rahmi ise Yaşar Kemal'e ilk sazını armağan eden kişidir. Gerek Âşık Ali, gerekse Âşık Rahmi, Yaşar Kemal'e ilgi gösterirler ve edebiyat, şiir, türkü hakkında ona bilgiler verirler. Âşık Rahmi'den ilk sazını alan Yaşar Kemal'e, annesi tepki gösterir. Çünkü annesi Yaşar Kemal'in saz çalmasını ve şiir söylemesinin, eğitiminin önüne geçeceğinden endişe etmektedir.

Yaşar Kemal'i etkileyen halk şairlerinden en önemli iki isim, Karacaoğlan ve Dadaloğlu'dur. Daha küçük yaştan itibaren bu isimleri duyan, onların şiirlerini dinleyen ve okuyan Yaşar Kemal, onlardan çok etkilenir. Çukurova ve yöresinde Dadaloğlu çok sevilir ve anlatılır. Dadaloğlu ağalara, padişahlara boyun eğmez, başkaldırır. Yaşar Kemal, Dadaloğlu'nun fikirlerinden etkilenir. Eserlerinde bu fikirlerin yansımaları görülür.

Yaşar Kemal'in yaşamında etkili olan bir başka isim; Alphonse Daudet olmuştur. Yazarın ilk okuduğu öykünün yazarıdır. Yaşar Kemal, onun "Le Petit Chose" isimli öyküsünü okur.

Yaşar Kemal'i etkileyen ilk roman ise *Don Kişot* olur. Yaşar Kemal bu kitaptan çok etkilenir ve kitabın yazarı hakkında şöyle der:

"Kitabın günlerce etkisinde kaldım. Cervantes bütün insanlığımı, yüreğimde sakladığım birçok gizi açıklamıştı. Bir karanlığa gömülmüş, sonra da içimde bir yücelme olmuştu" (Akt. Bosquet, 2015: 94).

Yaşar Kemal'i etkileyen bir başka isim ise Arif Dino'dur. Arif Dino, Yaşar Kemal'in hem "Cumhuriyet Gazetesi" nde işe başlamasını, hem de kendini geliştirmesini sağlar. Arif Dino, ünlü ressam Abidin Dino'nun ağabeyidir.

Güzin Dino, Yaşar Kemal'in etkilendiği bir diğer kişidir ve Abidin Dino'nun eşidir. Dino ailesi, Yaşar Kemal için değerli ve önemlidir.

Yaşar Kemal'e, Sait Faik'in tek romanı olan *Medarı Maişet Motor'u* isimli kitabı Abidin Dino armağan eder. Yaşar Kemal de kendisi üzerinde Abidin Dino'nun çok etkili olduğunu ve kendisine katkı sağladığını belirtir.

Yaşar Kemal'in etkilendiklerinden biri de Nâzım Hikmet'tir. Nâzım Hikmet'in eserlerine yansıyan duyarlılık, farkındalık ve tepkileri var eden bilinç, Yaşar Kemal ile aralarında bir bağ kurar. Öte yandan Yaşar Kemal, roman tekniği konusunda etkilendiği isimler arasında Halit Ziya ve Faulkner'i zikreder. Yaşar Kemal, üslubuyla ilgili bir soruya şu yanıtı verir:

“Benim romanlarımı okuduğunda her romanımın ayrı bir üslubu olduğunu görürsün. *Demirciler Çarşısı* ayrı, *İnce Memed* ayrıdır. Faulkner, Halit Ziya ve Nazım Hikmet'ten faydalaniyorum. Onların çırağımı ben”(Gürsel,2008: 133).

Bu isimlerden başka Orhan Kemal, Şükrü Enis Regü, Reşat Enis, Ali Rıza Yalgın, Ahmet Şükrü Esen, Ferit Celal Güven, Rasim Göknel, Süleyman Şahin Tar, Pertev Nail Boratav, Nurullah Ataç, Nadir Nadi, Cevat Fehmi Başkut, Ömer Sami Coşar ve İlhan Selçuk gibi isimler Yaşar Kemal'in farklı biçimlerde etkilendiği isimler arasında sayılabilir.

1.6. ESERLERİ

Türk Edebiyatının önemli isimlerinden biri olan Yaşar Kemal, pek çok farklı türde eserler yazmıştır. Bu kısımda Yaşar Kemal'in eserleri türlerine göre gruplandırılarak tanıtılmaktadır.

1.6.1. ŞİİRLERİ

Yaşar Kemal sanat yaşamına şiirle başlar. Daha çok küçükken şiirle tanışır. Yaşar Kemal, şiirlerinden bahsetmeyi sevmediğini çoğu zaman söyler. (Akt. Çiftlikçi, 1997: 100)

Sanatçı, Yaşar Kemal imzasını kullanmaya başladıktan sonra şiir yayımlamaz ve Alain Bosquet' in şiirlerle ilgili sorusuna şu şekilde cevap verir:

“İlk şiirimi söyledim ya kötü bir şiirdi. Adana'da çıkan bir dergide yayınladım. On altı yaşındaydım. Sonra şiirlerimi Türkiye'de birçok dergide yayınladım. Biraz tanınan bir şairdim. 1963'e kadar yazmayı sürdürdüm. Belki bir gün şiirlerimi, yenilerini de katarak kitap olarak çıkarabilirim” (Bosquet, 2004: 100).

1.6.2. HİKÂYELERİ

Yaşar Kemal, 1952 yılında *Sarı Sıcak* ve 1967 yılında *Bütün Hikâyeler* olmak üzere iki hikâye kitabı yayımlar.

SARI SICAK: (1952) “Sarı Sıcak”, “Bebek”, “Yatak”, “Dükkâncı”, “Süpürge”, “Keçi”, “Sinek”, “Hançer”, “Memetle Memet”.

BÜTÜN HİKÂYELER: (1967)Önceki yazılmış olan hikâyelere yeni eserler eklenir: “Halis Serkisof”, “Yeşil Kertenkele”, “Bana Bak Kardeş”, “Yolda”, “Kalemler”, “Turnalar”, “Avcı”, “Ekin”, “Şahan Ahmed”, “Kavun”, “Karpuz”, “Pis Hikâye” ve “Teneke”.

Bütün hikâyelere sonraki basımlarda, “Hırsız” ve “Ağır Akan Su” eklenir.

1.6.3. RÖPORTAJLARI

Yaşar Kemal, röportaj türünde de eserler kaleme alır. Yazarın yazdığı röportajlar başta “Cumhuriyet” olmak üzere, “Yön”, “Ant”, “Yeni Ortam” gibi gazete ve dergilerde yayımlanır. (Çiftlikçi, 1997:440)

Yaşar Kemal’in röportajları şunlardır:

- Yanan Ormanlarda Elli gün (1955)
- Çukurova Yana Yana (1955)
- Peri Bacaları (1971)
- Bu Diyar Baştan Başa (1971)
- Bir Bulut Kaynıyor (1974)
- Allah’ın Askerleri (1978)
- Bu Diyar Baştan Başa 1, 2, 3, 4

Not: 2013 yılında *Allah’ın Askerleri-Çocuklar İnsandır* ismini taşıyan eser YKY tarafından yeniden yayımlanır.

1.6.4. ROMANLARI

Yaşar Kemal, romanlarında geleneksel ve modern teknikleri bir arada kullanır. Bu konuyu Pertev Nail Boratav, Yaşar Kemal’in romanlarında

gelenekten beslenen damarı onun edebi kimliği ile ilgili bir genellemeye vararak şöyle ifade eder:

“Yaşar Kemal, Anadolu âşık-hikâyecilerinin geleneğine göbek bağıyla bağlı kalmış bir yazardır” (Akt. Andaç, 2015: 85).

Yaşar Kemal’in romanlarında karakterler, tasvirler, söylemler önemli yer tutar. Onun *Teneke* den başlayıp *Bir Ada Hikâyesi* ile biten roman serüveninde hep değişken söylemler ve farklı karakterler olur. (Andaç, 2015: 84)

Yaşar Kemal’in romanları şunlardır:

- İnce Memed 1 (1955)
- Teneke (1955)
- DAĞIN ÖTEKİ YÜZÜ
  - Orta Direk (1960)
  - Yer Demir Gök Bakır (1963)
  - Ölmez Otu (1968)
- Üç Anadolu efsanesi (1967)
- İnce Memed 2 (1969)
- Ağrı Dağı Efsanesi (1970)
- Binboğalar Efsanesi (1971)
- Çakırcalı Efe (1972)
- AKÇASAZIN AĞALARI
  - Demirciler Çarşısı Cinayeti (1973)
  - Yusufçuk Yusuf (1975)
- Yılanı Öldürseler (1976)
- Filler Sultanı ile Kırmızı Sakallı Topal Karınca (1977)
- Al Gözlüm Seyreyle Salih (1976)
- Kuşlar da Gitti (1978)
- Deniz Küstü (1978)
- İnce Memed 3(1984)
- KİMSECİK
  - Yağmurcuk Kuşu (1980)
  - Kale Kapısı (1985)

- Kanın Sesi (1991)
- Höyükteki Nar Ağacı (1982)
- İnce Memed 4 (1987)
- BİR ADA HİKÂYESİ
  - Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana (1998)
  - Karıncanın Su İçtiği (2002)
  - Tanyeri Horozları (2002)
  - Çıplak Deniz Çıplak Ada (2012)
- Tek Kanatlı Bir Kuş (2013)

1.6.5. OYUNLARI, SENARYOLARI VE ESERLERİNDEN UYARLAMALAR

- **Teneke:** 1965 yılında yazarın kendisi tarafından oyunlaştırılan 2 perdelik bir komedidir. İlk perde dört, ikinci perde altı bölümden oluşur. (Çiftlikçi, 1997: 426).
- **Yer Demir Gök Bakır:** Bu oyunu Nihat Asyalı, *Uzundere* ismiyle tek perde hazırlar. Fakat daha sonra Yaşar Kemal'in isteği üzerine ve onun denetimiyle üç perde olarak yeniden uyarlanır.
- **Orta Direk:** *Ovadan Esen Rüzgâr* ismiyle oyunlaştırılmış bir eserdir. Bu oyun yurtdışında da sahnelenir.
- **Ağrı Dağı Efsanesi:** Ali Taygun tarafından oyunlaştırılıp onun yönetmenliğinde 1974-75 sezonunda İstanbul Şehir Tiyatroları Fatih Sahnesinde temsil edilir. (Çiftlikçi, 1997: 433)
- **Bebek:** Yaşar Kemal'in hikâyesinden uyarlanmış bir eserdir. Eserin oyuna çevrilmiş hali Tuncel Kurtiz yönetiminde İsveç'te de oynanır. Ayrıca daha sonra bu eser yurtdışında televizyon filmi olarak da yayımlanır.
- **Filler Sultanı:** Yazarın bu eseri aynı isimle İsveç'te temsil edilir. Göteborg Ulusal Tiyatrosundan sahnelenen oyun çok beğeni alır.
- **Yılanı Öldürseler:** Yaşar Kemal'in romanından aynı isimle sahneye aktarılan eser, 1983 yılında Paris'te temsil edilir. Daha sonra Türkiye'de filme alınır.
- **Binboğalar Efsanesi:** Yaşar Kemal'in beğenilen ve sahneye aktarılan eserlerinden biridir. Farklı ülkelerde sahnelenir.

Not: Yaşar Kemal'in yukarıda yazmış olduğu eserler dışında yapmış olduğu; Halkbilimi Derleme ve Araştırmaları, Anıları, Fıkraları, Denemeleri ve Makaleleri olmak üzere eserleri ve yazıları da vardır. (Akt. Çiftlikçi, 1997: 438-463).

1.7. ALDIĞI ÖDÜLLER

Yaşar Kemal ilk ödülünü bir röportajla alır. Cumhuriyet Gazetesi'nde çalıştığı dönemde 1955 yılında İstanbul Gazeteciler Cemiyet Röportaj Armağanı ödülünü kazanır. 1956 yılında *İnce Memed* romanı, bir defalığına verilip sonradan kaldırılan Varlık roman ödülünü kazanır. (Çiftlikçi, 1997: 18)

1965-66 yıllarında Yaşar Kemal'in oyunlaştırdığı *Teneke* romanı İstanbul'da temsil edilerek "İlhan İskender ve Ankara Sanatseverler Ödülü"nü alır. 1967 yılında *Yer Demir Gök Bakır* eserinden esinlenerek oyunlaştırılan *Uzundere* isimli oyun, 14. Uluslararası Nancy Tiyatro Festivali'nde birincilik kazanır. (Çiftlikçi, 1997: 21)

Akçasazın Ağaları serisinin ilk cildi olan *Demirciler Çarşısı Cinayeti* isimli eseri yayımlandıktan bir yıl sonra "Madaralı Roman Ödülü"nü kazanır.

1975 yılında Milliyet Sanat Dergisi tarafından düzenlenen bir ankette "Yılın Sanatçısı" ödülünü Yaşar Kemal kazanır.

Yaşar Kemal, 1977 yılında Fransa'da *Yer Demir Gök Bakır* isimli eseriyle "Yılın En İyi Yabancı Romanı" ödülünü alır.

Yaşar Kemal'in, 1978 yılında *Ölmez Otu* isimli eseri Fransa'da "Yılın En İyi Yabancı Romanı" ödülünü kazanır. 1979 yılında Fransa'da jüri tarafından *Binboğalar Efsanesi* isimli eseri okunması gereken kitaplar arasında gösterilir.

Yaşar Kemal, 14 Ekim 1982 yılında insanlığa yaptığı hizmet ve katkılardan ötürü verilen Uluslararası Del Duca Ödülünü (Prix MondialCino Del Duca) kazanır.

1984 yılında Yaşar Kemal, Fransa Cumhurbaşkanı François Mitterrand tarafından, dünya edebiyatına yaptığı katkılarından dolayı Legion d'Honneur nişanıyla ödüllendirilir. (Çiftlikçi, 1997: 28)

Yaşar Kemal, 1984 yılında bir ödül daha kazanır. Türkiye’de 14 ilde düzenlenen anket sonucunda “3. Tüyap Edebiyat Halk Ödülü” Yaşar Kemal’e verilir.

1985 yılında Yaşar Kemal, *İnce Memed 3* adlı romanından dolayı “Sedat Simavi Edebiyat Ödülü”nü kazanır.

Yaşar Kemal, 1988 yılında “7. Tüyap İstanbul Kitap Fuarı Halk Ödülü”nü alır. Yaşar Kemal’e, 1991 yılında Strasbourg Üniversitesi Beşeri Bilimler Fakültesi tarafından “Fahri Doktora” unvanı verilir.

1992 yılında Akdeniz Üniversitesi, Yaşar Kemal’e “Edebiyat Dalında Onur Doktorası” verir.

Yaşar Kemal 1993 yılında kendi yöresine olan katkılarından ötürü “Çukurova Gazeteciler Cemiyet Özel Ödülü”nü kazanır.

1997 yılında Yaşar Kemal’e, Almanya’da “Alman Kitapçılar Birliği Ödülü” verilir.

Yaşar Kemal, 2008 yılında “Cumhurbaşkanlığı Kültür Ve Sanat Büyük Ödülü”nü kazanır.

1.8. EVLİLİĞİ

Yaşar Kemal, iki evlilik gerçekleştirir. İlk evliliğini 1952 yılında Thilda Serrero ile yapar.

Dedesini, II. Abdülhamid’in baştabibi, babası da Osmanlı Bankası’nın Genel Müdürü olan Thilda, birden çok yabancı dil bilir. Thilda’nın, yazarın eserlerinin farklı dillerde yayımlanmasında büyük rolü olur. Yaşar Kemal, eşini, akciğer rahatsızlığı yüzünden 2001 yılında kaybeder.

2001 yılında eşini kaybeden Yaşar Kemal, bir süre yalnız yaşar. Daha sonra ikinci evliliğini yapmaya karar verir. 2002 yılında Ayşe Semiha Baban ile evlenen Yaşar Kemal, ölünceye kadar eşiyi yaşamaya devam eder. İlk olarak 14 Ocak 2015 tarihinde İstanbul Üniversitesi’nde tedavi altına alınan yazar bir dönem burada tedavi olur. 28 Şubat 2015 tarihinde vefat eder.

2. BÖLÜM

BİR ADA HİKÂYESİ'NDE TOPLUMSAL VE SİYASAL DÖNÜŞÜM

Yaşar Kemal; Türk Edebiyatının önemli isimlerinden biridir. Verdiği eserlerle hem Türkçeye hem de Türk edebiyatına ciddi katkılar yapmıştır.

Feridun Andaç'ın (2015) ifadesiyle, *Bir Ada Hikâyesi* bir kült yapıtı olarak insanlara sunulur. (110) *Bir Ada Hikâyesi* Yaşar Kemal'in romancılığında, iki yüzyılı karşılayan bir sürecin dönüşümünü yansıtan nehir anlatıları türünün sonuncusudur.

Bir Ada Hikâyesi mübadele dönemini ve sonrasında mübadeleye tabi tutulan insanların yeni bir yaşam kurma çabalarını anlatır. Yaşar Kemal bunu anlatırken, yer yer geriye dönüşlerle mübadele sürecindeki insanların geçmiş sıkıntılarına da vurgular yapar ve barışın önemini ortaya koymaya çalışır. Bu dörtlemede yazar; savaşımlardan, kırımlardan, sürgünlerden arta kalan insanların, Yunanistan'a gönderilen Rumların boşalttığı Karınca Adası'nda yeni bir yaşam kurma çabalarını konu alır.

Lozan Barış Antlaşması'nda, Türkler ve Rumlar arasında mübadele kararı alınır. Bu karar gereği Karınca Adasındaki Rumlar Yunanistan'a gönderilir. Adayı terk eden Rumların yerine ise savaşlarda yerini yurdunu yitirmiş Türkler yerleştirilir. *Bir Ada Hikâyesinde* yer alan romanlar:

- *Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana*
- *Karınca'nın Su İçtiği*
- *Tanyeri Horozları*
- *Çıplak Deniz Çıplak Ada'dır.*

Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana ile başlayan serinin romanlarında ortak konu, yeni bir yaşama tutunma çabası ve umududur. Umut, romanların ana izleği olur.

Osmanlı Devleti 1.Dünya Savaşı'nı kaybeder. 1.Dünya Savaşı süreci ve savaş sonrası dönem uzun zamandan beri ayakta durmakta zorlanan Osmanlı Devleti'ni parçalanmaya götürür.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile Birinci Dünya Savaşı'nın galip devletleri arasında yapılan Lozan Barış Konferansı sonucunda eşit koşul esasına göre 24 Temmuz 1923'te, Lozan Barış Antlaşması imzalanır. Antlaşma gereği Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile Yunan Devleti arasında mübadele kararı alınır. (Uçarol,2000: 557)

Türkiye'deki Rumlar ile Yunanistan'daki Türklerin değişim sorunu Lozan Barış Antlaşması'nda ele alınır ve alınan karar gereği Türkiye ile Yunanistan arasında 30 Ocak 1923'te "Türk ve Rum Nüfus Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol " imzalanır. İmzalanan protokoldeki bazı maddeler şu şekildedir:

"1.Madde: Türk Topraklarında yerleşmiş Rum Ortodoks dininden Türk uyruklar ile Yunan topraklarında yerleşmiş Müslüman dininden Yunan uyruklarının, 1 Mayıs 1923 tarihinden başlayarak, zorunlu mübadelesine girişilecektir. Bu kimselerden hiçbiri, Türk Hükümeti'nin izni olmadıkça Türkiye'ye ya da Yunan Hükümeti'nin izni olmadıkça Yunanistan'a dönerek orada yerleşemeyecektir.

2.Madde: Birinci maddede ön görülen mübadele;

- a) İstanbul'da oturan Rumları,
- b) Batı Trakya'da oturan Müslümanları kapsamayacaktır" (Uçarol, 2000: 559).

Not:1912 Yasası ile sınırlandırıldığı biçimde İstanbul Belediye sınırları içinde 30 Ekim 1918 gününden önce yerleşmiş (Etabli) bulunan tüm Rumlar, İstanbul'da oturan Rumlar sayılacaklardır.

1913 Bükreş Anlaşması'nın saptamış olduğu sınır çizgisinin doğusundaki bölgeye yerleşmiş tüm Müslümanlar, Batı Trakya'da oturan Müslümanlar sayılacaklardır.

Yunanistan Hükümeti, Rumları sayısal olarak İstanbul'da daha çoğunlukta tutmak ister. Bu yüzden de Yunanlılar 30 Ekim 1918 tarihinden önce İstanbul'da bulunan bütün Rumların yerleşmiş sayılmaları gerektiğini söyler. Anlaşmazlıklar sürünce konu Milletler Cemiyeti'ne gider. Ama mesele orada da çözülemeyince Türkiye Hükümeti ile Yunanistan Hükümeti arasında sorunlar çıkar. Yunanistan, Batı Trakya Türklerinin mallarına el koyar ve buraları

Türkiye’den gelen Rum halkına hediye eder. Türkiye Devleti de bunun üzerine İstanbul Rumlarının mallarına el koyar.

30 Ocak 1923 tarihli “Türk ve Rum Nüfus Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol” 23 Ağustos 1923 tarihinde T.B.M.M tarafından onaylanıp yürürlüğe girmesiyle başlayan Türk ve Rum nüfus değişimi, hemen hemen tamamlanmış bulunur. Kaynaklara göre, bu süreç içerisinde, 4 Ağustos 1924 tarihine kadar, Türkiye’ye Yunanistan’dan 324.396 Müslüman göçmen (mübadil) gelir, Türkiye’den Yunanistan’a 52.144 Rum gider. (Türk Cumhuriyeti Tarihi, 2005: 560)

İnsanların mübadeleyle birlikte karşılaştığı sorunlar yazarların dikkatini çeker. Yaşar Kemal de mübadele sonucu ortaya çıkan yeni yaşam ve yeni yaşam sırasında karşılaşılan zorlukları *Bir Ada Hikâyesi* dörtlemesinde ele alır.

Bir Ada Hikâyesi iki yüzyılı karşılayan bir sürecin dönüşümünü yansıtan nehir anlatılarının sonucusudur. (Andaç, 2015: 269)

FIRAT SUYU KAN AKIYOR BAKSANA

Bir Ada Hikâyesi serisinin ilk kitabı olan *Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana* 1998 yılında yayımlanır. Serinin ilk kitabında, Lozan Barış Antlaşması’nda alınan mübadele kararı sonucu Ege Denizi’ndeki Karınca Adası’nda yaşayan Rumların gönderilmesi ve Rumlardan kalan yerlere farklı topraklardan gelen Türklerin yerleştirilmesi anlatılır. Rumlardan gönderilmesi ve Türklerin yerleştirilmesi sırasında yaşananlar, romanın ana konusunu oluşturur.

Romanda mübadele sırasında veya sonrasında oluşan sürgünler, kıyımlar kırılmalar da anlatılır. Kitabın ismi de Yezidilerin öldürülüp Fırat nehrine atılmasına atıfla *Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana* olur.

“Yezidi kıyımlarını anlatırken o koskoca hüznü ceren gözleri kısıyor, kapıyor, acı içinde çırpınıyor, sesi kısıncaya kadar kendinden geçerek konuşuyor, sesi kısılıp da çıkmaz olunca susuyordu. “Fırat” diyordu, Fırat günlerce, aylarca insan ölüleriyle doldu da taşı. Fırat suyu kan akıyor baksana. “Dicle” diyordu, Dicle günlerce, aylarca insan ölüleriyle doldu da taşı” (Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, 2017: 255).

Roman bir tasvirle başlar:

“Tanyerleri ışıdı ışıyacaktı. Deniz sütlimandı, apaktı. Küreklerin şıptısından başka ses yoktu. Martılar daha uyanmamıştı. Gün doğmadan önceleri, dünya dümdüzken, deniz işte böyle sonsuz bir aklığa keser” (Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, 2017: 9).

Olumlu hisler uyandıran tasvirle tanıtılmaya başlanan Karınca Adası’nda Rumlar mutlu yaşarlar. Ama öğrenilen mübadele kararı Ada’da huzursuzluk yaratır. Mübadele haberi ilk olarak Barba Spiros tarafından duyulur. Detaylarının bilinmemesine ve kesin olmamasına rağmen gelen bu haber, insanları endişelendirir. Sonrasında ise karar, askerler tarafından kendilerine ulaştırılır.

Romanda Karınca Adası’nda yaşayan insanların birlikteliğine vurgu yapılır. Ama alınan mübadele kararı bu insanlar arasına ayrılık koyar. Rumlar teknelerle Karınca Adası’ndan askerler eşliğinde ayrılırken, yerlerinden yurtlarından edilen insanlar olarak üzüntü duyarlar.

“Teknelere çabuk taşındılar ve motorlar hep birden çalıştı. Denizi bir kalabalık filo motorlarının sesleri doldurdu. Karınca Adalılar güvertede yönleri uzaklaşıp giden adada, ada bir duman arkasında kalıncaya, silinip gidinceye kadar gözlerini adalarından alamadılar” (Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, 2017: 89).

KARINCANIN SU İÇTİĞİ

Bir Ada Hikâyesi serisinin ikinci kitabı olan *Karıncanın Su İçtiği* 2002 yılında yayımlanır. Kitabın adı olan *Karıncanın Su İçtiği* Karadeniz’de bir balıkçı deyimi olarak denizin sakinliğini anlatmak için kullanılır. Birkaç yerde bu deyim yinelenir.

“Dışarıya çıktılar. Ortalık günlük güneşlikti. Deniz öylesine durgundu ki karıncalar su içerdi”(Karıncanın Su İçtiği, 2017: 28).

“Deniz o kadar durgun, o kadar durgundu ki karıncalar su içerdi”(Karıncanın Su İçtiği, 2017: 88).

“Deniz durgun olacak bugün, Karıncanın su içtiği...”(Karıncanın Su İçtiği, 2017: 386).

“O tuhaf adam, Nişancı, deniz o kadar durgun, o kadar durgundur ki kimi günler, Karıncalar su içer diyordu”(Karıncanın Su İçtiği, 2017: 420).

Karıncanın Su İçtiği, kahramanların mübadele ekseninde yeni bir yaşam kurma çabalarını anlatır. Poyraz Musa, Vasili ve Lena Ana *Karıncanın Su içtiği* romanında ana karakterler olarak yer alırlar.

Karıncanın Su İçtiği romanı bir tasvirle başlar.

“Kayık gecenin içinden yavaş yavaş çıktı. Deniz süt beyazdı. Gökte üst üste kayan yıldızlar bir ışık patlamasıyla denize dökülüyordu. O anda ince bir sisin arkasında belli belirsiz bir ada ortaya çıktı. Kayıktaki adam yavaşça kürekleri denize indirdi. Olduğu yerde bir süre durdu kaldı. Sağa sola yorgun bakıyordu. Arka arkaya üç balık fırladı havaya. Üçü de pembe bir parlıttıydı. Üç yerden arka arkaya üç kuş sesi geldi. O anda da deniz menekşeye kesti” (Karıncanın Su İçtiği, 2017: 11).

Poyraz Musa bir yandan hayatta kalmak için uğraşırken öte yandan da Karınca Adası’na gelen insanlara yardım eder.

Karınca Adası’nın ismi tekrar eski günler gibi olumlu anılmaya başlanır. İnsanlar, Ada’yı merak edip orayı görmeye ya da oraya yerleşmeye gelirler. Öte yandan, Girit’ten gelen muhacirler başta olmak üzere farklı yerlerden gelen mübadiller ve sürgünler de Türk Hükümeti tarafından özellikle Karınca Adası’na yerleştirilmeye çalışılır. Kadri Kaptan’ın başta olmak üzere balıkçı tekneleri, sürgünleri ve muhacirleri Karınca Adası’na taşır. Gelenler o kadar kötü haldelerdir ki tekneden inmeye takatleri olmaz.

“Kadri Kaptanın teknesi iskeleye gelmiş yanaşmıştı. Tekneden önce yaşlı bir adam çıktı. Beli bükülmüş, kırçıl kirli sakallı adam küçücük kalmış avurduna geçmişti. Bir deri bir kemikti. Kaburgaları sayılıyordu. Şalvarı, gömleği, paçalı donu liyme liyme olmuştu. Yüzü kırışık içindeydi. Kırışık içindeydi ki yeşil, fıldır fıldır gözleri derine kaçmış, kırışıklıkların arasında yitmişti. Adam sağına soluna dönerek yöreye şöyle bir bakındı, beli biraz daha büküldü, bacakları onu götüremedi, yavaşça olduğu yere sağıldı, tahtaların üstüne oturdu” (Karıncanın Su İçtiği, 2017: 75).

Karınca Adası'na gelen insanlara, Poyraz Musa başta olmak üzere Vasili ve Lena Ana destek olur.

Karınca Adası'na gelen insanların birçoğu ortak acılar etrafında birleşir. Kimileri Ada'da kalmayıp geri dönerken, kimileri ise Karınca Adası'nda yeni bir yaşam kurma umuduyla yeni hayatlara başlar.

TANYERİ HOROZLARI

Bir Ada Hikâyesi serisinin üçüncü kitabı olan *Tanyeri Horozları*, 2002 yılında yayımlanır. *Tanyeri Horozları*'nda Karınca Adası kalabalıklaşır. Serinin ilk iki kitabında, daha çok, Ada'ya insanların yerleşmesi ve onların hayat hikâyelerinin anlatılması söz konusuyken *Tanyeri Horozları*'nda insanlar üretim de yapmaya başlar. *Tanyeri Horozları* serinin ilk iki kitabında olduğu gibi bir tasvirle başlar. Karınca Adası'na Arap Şeyhi adamını gönderir. Amacı Poyraz Musa'yı öldürtmektir.

Poyraz Musa, Vasili ve Lena Ana sayesinde her geçen gün Karınca Adası'na gelen insan sayısı artmaya başlar. Sayı artıkça insanlar arasındaki diyaloglar da çoğalır. Özellikle Poyraz Musa, Musa Kazım ve ailesiyle çok ilgilenir. Her fırsatta onlarla konuşmaya çalışır.

Tanyeri Horozları'nda adaya gelen bütün insanlar psikolojik olarak zor durumdadırlar. Gerek 1. Dünya Savaşı gerekse sonrasındaki savaşlar ve mücadeleler insanları her anlamda yormuş, yıpratmıştır. İnsanlar yokluk ve sefaletle uğraşmak zorunda kalır. Askere gidenlerden haber alınamaz. Serinin diğer kitaplarında olduğu gibi bu romanda da sabırla ve umutla sevdiklerini bekleyen insanlar vardır.

Bir yandan bu izleri silmeye çalışan insanlar öte yandan da yeni bir yaşam için hep birlikte mücadele verirler. Karınca Adası'nın daha yaşanır hale getirilmesi için kasabanın ileri gelenlerinden de yardım istenir. Özellikle Poyraz Musa, Üzeyir Han'dan mektebe öğretmen bulmasını ister.

ÇIPLAK DENİZ ÇIPLAK ADA

Bir Ada Hikâyesi serisinin dördüncü ve son kitabı olan *Çıplak Deniz Çıplak Ada* 2012 yılında yayımlanır.

Çıplak Deniz Çıplak Ada, serinin ilk üç kitabında olduğu gibi tasvirle başlar. Roman, balıkçı Hırsto Reis'in Yunanistan'a gönderilmesiyle biter.

1.Dünya Savaşı'ndan sonraki süreçte Yunanistan'a gitmeyip kaçak olarak kalmayı tercih eden ve göze alan Rumlar, ağa ve şeyhlerin zulmünden kaçıp gelen Anadolu halkı, Kafkasya'dan sürgün edilen Çerkezler, Çanakkale, Sarıkamış gibi cephelerde savaşmış gaziler ve Arabistan'dan gelen savaş mağdurları Karınca Adası'nda Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yeni vatandaş prototiplerini oluştururlar.

Çıplak Deniz Çıplak Ada Kerim ve Perihan'ın Karınca Adası'na doğru kürek çekmesiyle başlar ve Hırsto Reis'in Yunanistan'a gönderildikten sonra Yunanistan'da deniz kenarında Karınca Adası'nı seyretmesiyle son bulur.

Serinin son cildi olan *Çıplak Deniz Çıplak Ada* diğer romanlara göre daha az olay içerir. Poyraz Musa, Kerim ve Perihan'ın onu öldürmek istediğini bilir ama onlara bunu belli etmemeye çalışır. Amacı, Kerim ve Perihan'ın iyilikle ve güzellikle cinayetten vazgeçmeleri ve Karınca Adası'na yerleşmeleridir. Arap Şeyhi'nin ölmesi ile birlikte Poyraz Musa'nın öldürülme emri ortadan kalkar ve herkes rahatlar.

Lena Ana yıllardır beklediği oğullarının dönmesiyle mutlu olur. Herkes, Lena Ana'nın çocuklarının öldüğünü düşünürken Lena Ana, çocuklarının geri döneceğini düşünür, umudunu yitirmez ve sonunda çocukları gelir.

Karınca Adası'nda yaşamın normalleşmeye başlaması ile birlikte düğünler yapılır, ziyafetler çekilir. Karınca Adası'ndaki herkes mutludur.

Romanın olumsuz yönünü ise Balıkçı Hırsto'nun yaşamı oluşturur. Hırsto Reis, mübadeleye maruz kalmamak için mücadele edip kaçır. Karınca Adası'ndaki Türkler ve kasaba halkı da Hırsto'ya ev yapar ve yardımcı olur. Buna rağmen Hırsto yakalanır ve Türkiye'den gönderilir.

İnsanlar yeni yaşam için hazırdırlar. Lena Ana'nın yıllardır beklediği çocukları döner. Hırsto Reis Yunanistan'a gönderilir. Yunanistan'da denizin kenarında oturup Karınca Adası'na bakar. *Bir Ada Hikâyesi* serisi ve *Çıplak Deniz Çıplak Ada* bu görüntü ile son bulur.

2.1. BİR ADA HİKÂYESİ DÖRTLEMESİNDE SİYASAL DÖNÜŞÜM

2.1.1. İMPAROTURLUKTAN CUMHURİYETE GEÇİŞ

1.Dünya Savaşı, öncesi ve sonrasında dünyada önemli değişikliklere sebep olur. Savaştan sonra başta Osmanlı İmparatorluğu olmak üzere tarihteki birçok güçlü imparatorluk yıkılma sürecine girer. Emperyal ve emperyalist devletler yerine, ulus devlet anlayışının hâkim olduğu yeni devletler kurulmaya başlar. Ulus devlet anlayışı, emperyal fikirler yerine merkezinde ortak köken, ortak dil, ortak tarih gibi varsayımların yer aldığı, ulus ya da millet olarak adlandırılan insan toplulukları ve bu insanlar arasındaki paylaşma, sevgi, fedakârlık gibi kavramların ön plana çıktığı bir birliktelik olarak tasavvur edilir.

"Hangi sınıftan olursa olsun sıradan insan için ulus kavramının bütün anlamı, herhangi bir çıkar ifade etmemesinde yatar. Ulus tam bu yüzden fedakârlık talep edebilir" (Anderson, 2009:161).

Osmanlı Devleti 1.Dünya Savaşı'na girdiğinde farklı etnik yapıları bünyesinde barındıran bir imparatorluktur. Osmanlı Devleti yıkılıp Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda ülke zor durumdadır. İnsanlar savaşların ortaya çıkardığı maddi zorluklarla ve savaşların yarattığı psikolojik sorunlarla uğraşırlar. Bu sancılı bir süreç olur. Çünkü hem var olan bir imparatorluk yıkılır, hem de yerine kurulan yeni devlet, imparatorluktan ulus devlet anlayışına geçmek durumundadır. Ulus devlet anlayışında yurt ve vatan kavramları ön plana çıkar. Bu düşünce yapısı Fransız İhtilali'yle dünyaya yayılmaya başlar ama asıl etkisi 1.Dünya Savaşı sonrasında görülür. 1.Dünya Savaşı, hanedanların altın çağını sona erdirir. (Anderson, 2009: 129) İmparatorluklarda esas olan düşünce, hanedanlığın korunması ve haneden üyelerinin varlıklarını sürdürmesidir. Bu sistemde padişah her şeyin üstündedir. Ülke hanedanın mülküdür. Osmanlı Devleti çeşitli etnik ve dini topluluklardan oluşan emperyal bir yapıdır. Bu noktada milliyetçilik akımının inşa ettiği yeni dünya düzeninde yer alacak Türkiye Cumhuriyeti de milli devlet/ulus devlet anlayışıyla kurulur. Osmanlı İmparatorluğu, farkında olmaksızın yöneldiği ve ulus-devlete doğru giden yolculuğa "devletten ulusa" modeli temelinde başlamıştı[r] ancak imparatorluk dağıldıktan sonra yerini alan devletler, tarihsel yolculuklarına "ulustan devlete" konsepti temelinde devam etmişlerdir. (Deringil, 2013: 264-265) Osmanlı Devleti sınırları içerisinde yaşayan insanlar monarşi ile yönetilir,

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde ise demokrasi esas alınır. Cumhuriyet rejimine alışılması zaman alır. Yüzyıllardır süregelen bir alışkanlık yıkılır ve yeni düzende demokrasi kavramı ön plana çıkar.

Siyasi yapının değişikliği tek hamlede gerçekleşemeyeceğinden, bir süreç meselesi olduğundan ve vatandaşlık, millet, din, devlet gibi kavramlarla ilintili pek çok yeni kavramı yeniden yaratacağından sancılı ve kademeli bir inşa sürecidir.

Bir Ada Hikâyesi serisinin ilk cildi olan *Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana* isimli eser, bu yeni siyasi yapının inşa sürecine denk düşen yıllara odaklanır. Romalı şekillendiren olayların başında Lozan Antlaşması gereği alınan mübadele kararı vardır. Lozan Antlaşması Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin siyasi kabulüdür. Roman, söz konusu siyasi dönüşümün göstergeleri arasında yer alan mübadele kararının uygulanma biçimi, içeriği ve siyasi yapının ihmal ettiği “insan” faktörüne odaklanır.

Lozan Barış Antlaşması'nda alınan mübadele kararıyla Rumlar Yunanistan'a gönderilir ve savaşlarda yerini yurdunu kaybetmiş Türklerin Ege Denizi'ndeki Karınca Adası'na yerleştirilmelerine karar verilir. Alınan karar planlı ve programlı uygulanamadığı için gerek Türkiye'den giden Rumlar, gerekse Yunanistan'dan gelen Türkler ve Anadolu'da yer değiştirilmek zorunda bırakılan diğer insanlar mutsuz olurlar ve sıkıntı çekerler. Zorunlu yer değişikliğine mecbur bırakılan karakterlerden biri olan Rum Spiros'un aşağıdaki sözleri bu kopuşun sebep olduğu duyguları temsil eder.

“Parmağıyla, kıyıdaki beyaza boyalı pırıl pırıl evini gösterdi. Hepiniz biliyorsunuz bu evi ne emeklerle yaptırdığımı. Bu bahçeyi bu hale getirmek için hepimiz gördünüz, karşı kıyılardan kayık kayık, ne kadar toprak taşıdığımı. Sırtımda çuval çuval toprağı taşıya taşıya sırtımın yaraya kestiğini, hepimiz biliyorsunuz” (Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, 2017: 58).

Karınca Adası'ndan giden insanlar ve Ada'ya yeni gelen insanların neredeyse tamamı cephelerde mücadele etmiştir. Başta Çanakkale ve Sarıkamış olmak üzere, imparatorluk bünyesinde bulunan Türkler, Rumlar, Kürtler, Ermeniler ve farklı etnik yapılardan insanlar, birçok farklı cephede birlikte savaşmıştır. Uzun süren savaşlarda cepheye gidenlerin birçoğundan haber

alınmaz. Bu belirsizlik içinde geride kalanlar ya da Yunanistan'dan gelen Türkler için Türkiye Cumhuriyeti, mücadele verir. Amaç insanları savaşların yarattığı olumsuz etkilerden uzaklaştırmak ve yeni bir yaşam için insanlara yardımcı olmaktır. Ama insanların zihninden savaş meydanlarındaki anları silmek kolay olmaz.

“Köyün bütün evleri tutuşmuş yanıyordu. Köyün evlerinin hepsi tahtadandı. Yaşlılar iki büklüm olmuşlar; hastalar, çocuklar, genç güzel kızlar, daha bıyıkları yeni terlemiş delikanlılar, yanan evlerden can havliyle dışarı fırlıyorlar, fırlar fırlamaz da yoğun bir yaylım ateşiyle karşılanıyorlar, düşen düşüyor, düşmeyen de yanan evine tekrardan sığınıyor, az sonra yeniden dışarıya, yaylım ateşi, geri evlere” (Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, 2017: 140).

Lozan Barış Antlaşması'nda alınan karar gereği yurda Yunanistan'dan mübadiller gelmeye başlar. Mübadeleyle gelenlerin mal varlıkları Yunanistan'da kalır. Bu yüzden de Yunanistan'dan gelen mübadillerin her türlü ihtiyacını karşılamak Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin görevidir. Alınan karar gereği mübadiller geldikleri yerde bıraktıklarının karşılığının, kendi ülkelerinde onlara hükümet tarafından verilmesi gerekir.

“Yok, Vasili bunlar evleri bizim gibi parayla satın almıyorlar, bunlar mübadele yani değiş tokuş. Bunlar Yunanistan'daki evlerine ev, tarlalarına karşılık tartla, neleri kalmışa orada, yani taşınmaz ne malları kalmışsa. İyice anladın mı Vasili, orada bıraktıklarının karşılığını verecekler”(Karıncanın Su İçtiği, 2017: 55).

Poyraz Musa, mübadeleyle Karınca Adası'na gelen Musa Kazım ve ailesinin Girit'e dönmek istediğini bilir. Bu yüzden de Ankara'ya cephede savaştığı komutanına gider. Fakat mübadele kararı kesindir ve değiştirilemez. Ayrıca komutanı Poyraz Musa'ya sert tepki gösterir. Ankara'da Poyraz Musa ve Musa Kazım başka tanıdıklarının da yanına gider ama sonuç alınmaz.

Musa Kazım, mübadele sırasında Türkiye'ye gelirken eşini kaybeder. Musa Kazım mübadelenin zor şartlarda yapıldığını anlatır. Bu trajik unsurlara odaklanmak esasen yeni siyasi yapıyı oluşturan şartların her koşulda gerekliliğini vurgulamaktan ziyade esas unsur olarak görülen insana, onun

hayatına, çektiklerine ve aidiyet duygusuna metin boyunca yapılan vurgunun bir örneğidir.

“Vapurda en çok susuzluk çektiklerini, tuvaletlere kokudan, pislikten girilmediğini, eski bir vapurun durmadan yalpalandığını, en küçük bir dalgada bile sağa sola yattığını, yolcuların hemen hepsinin iki büklüm olarak kustuklarını, vapurun iki gün içinde dayanılmaz bir kokuyla koktuğunu, günler geçtikçe kokunun, susuzluğun arttığını, vapurdakilerin yarıdan çoğunun hastalandığını, birçok çocuğun öldüğünü, ölülerin kimseye gösterilmediğini, ölülerin yolculuk boyunca koktuğunu, ölülerin denize atıldığını, vapurun içinin durulmaz bir duruma geldiğini, kokulardan hastalanan insanların gittikçe çoğaldığını, İzmir limanına gelince ilgililerin vapura kokudan giremediklerini, mecburen girenlerin de burunlarına bezler bağladıklarını hastaların, yaşlıların, çocukların, hamalların da vapurda indirildiklerini, ölülerini saklayanların ölülerinin başında beklediklerini...” (Tanyeri Horozları, 2015: 55-56).

2.1.2. YENİ SİYASİ YAPININ AKTÖRLERİ

Osmanlı Devleti'nin varlığının sona ermesiyle kurulan Türkiye Cumhuriyetinde sadece isim değişikliği olmaz, aynı zamanda kurumlar ve kişilerin rolleri de değişir. Yeni kavramlar ve görevler ortaya çıkar.

Osmanlı Devleti'nin son yıllarında siyasi ve askeri anlamda en önemli isimlerden biri Enver Paşa'dır. Enver Paşa Osmanlı ordusu içindeki askerî görevinin dışında siyasi yapı içerisinde de rol üstlenir. Öyle ki Osmanlı'nın 1.Dünya Savaşı'na girmesi onun fikridir. Turancılık fikriyle hareket eden Enver Paşa'nın gayesi Türklüğü bütün dünyaya yaymaktır.¹ Bu yüzden de savaşı bir fırsat olarak görerek devleti Almanya'nın yanında savaşa sokar. Fakat Osmanlı Devleti savaştan yenik ayrılır. Romanda yer alan cephelerden biri de Sarıkamış cephesidir. Romanda kahramanlar üzerinden mübadele kararının uygulanmasındaki yanlışlıklar gösterilirken bu dönemdeki siyasi aktörlere de romanın içinde yer verilir. Savaşı eleştiren yazar, aynı zamanda savaşta

---

¹ Detaylı bilgi için bkz. Kazım Karabekir, İstiklal Harbinde Enver Paşa ve İttihat ve Terakki Erkânı, 2010, YKY.

insanların canının hiçbir önemi olmadığına da vurgu yapar. Özellikle Enver Paşa'nın yaptıkları insanların zihninde yer edinir.

“Çok gençsin. Askerlik yaptığına göre ancak on altılı olabilirsin. Onları çocukken askere aldılar. Bütün askerler kırıldı da onların yerine çocukları aldı Enver Paşa. Çocukları da öldürtmek için. Çocuklar da kırıldı. On beş yaşındaki çocuk ne bilsin savaşmayı. Çoğu tüfeği bile kaldıramıyordu”(Karıncanın Su İçtiği, 2017:108).

“Paşalar çok konuştular, çocukları asmayalım. Kurşuna da dizmeyelim. Şu aşağıdaki orman asılmış, kurşuna dizilmiş askerlerle doldu. Enver Paşa ne zaman öncü hatlarına gitse, önünde beş, on, elli, yüz bozulmuş ordumun sözüm ona kaçaklarıyla dönüyor, nedense ağzından vurmadıklarını, kolordu karargâhlarına getirdiklerini kurşuna dizdiriyordu. Ordu perişan olunca da astırmaya başladı” (Tanyeri Horozları, 2015:107).

Vali, Kaymakam, Nüfus Müdürü, Mal Müdürü gibi kavramlar Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin varlığıyla beraber ortaya çıkan ya da güncellenen tanımları karşılar. Osmanlı Devleti'nde bu makamlar bulunmakla beraber adlandırmalar farklıdır. Aynı zamanda bütün bu makamlar padişahın emirlerine uymakla yükümlüken yeni sistemde kanunlar her şeyin üstünde tutulur. Fakat buna rağmen kanunların tam anlamıyla henüz uygulanmadığı/uygulanmadığı görülür. Kurumlarda, kurumun başındaki kişilerin halktan aldığı rüşvetler yüksek sesle ifade edilir.

“Anladım efendim ne düşündüğünüzü. Öyleyse sizi buraya Allah gönderdi efendim. Bu kaymakam da mal müdürü de milyoner oldular. Küp küp altın doldurdular. İstanbul'da yalılar, saraylar aldılar. Nüfus müdürüne gelince gariban bir kişi, onu öldürsen rüşvet yemez” (Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, 2017: 23-24).

Osmanlı Devleti'nde Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte padişahın seçmiş olduğu Ayanlar Meclisinin dışında halkın seçeceği Mebusan Meclisi de yönetime girer. Bu aynı zamanda halkın dolaylı olarak da olsa ilk kez meclise girmesi demektir. Kısa bir süre sonra padişahın savaşı bahane ederek meclisi kapatmasıyla birlikte halkın meclise girme denemesi son bulur. Osmanlı Devleti'nin varlığının sonra ermesinden sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti

Devleti'nde ise Cumhuriyetle birlikte halk kendi vekillerini kendisi doğrudan seçme fırsatı bulur. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde siyasi partilerin kurulması ve halka demokrasi bilincinin öğretilmesi için çalışmalar yapılır. Bu dönemde Mustafa Kemal Paşa Halk Fırkasının başındadır. Romanda mebuslukla ilgili görüşler ve eleştiriler Kavlakzade Hacı Remzi üzerinden aktarılır. Kavlakzade Hacı Remzi kendisine mebusluk teklifi geldiğini etrafındakilere şu cümlelerle anlatır:

“Çünkü Halk Fırkasını kurdu. Bana da bizim kasabanın tam salahiyetli reisliğini teklif ettiler. Ben de kabul ettim. Paşa Hazretleri sizin gibi bir arkadaşımı boş bırakır mı? Sizi mebus sonra da vekil yapacak. Fırkada çok ihtiyacı var sizlere”(Karıncanın Su İçtiği, 2017: 282).

Yaşar Kemal, yeni düzenin inşasında en önemli görevi Poyraz Musa'ya verir. Roman da Poyraz Musa'nın adaya gelişiyle başlar.

“Poyraz Musa dün akşamdan bu yana hemen hemen hiç soluk almadan, ince telaşsız bir uyumla kürek çekiyordu. Kimi zaman belirsiz bir yel esiyor, sora yitiveriyordu. Delikanlının ter kokusuna küreklerden gelen deniz kokusu karışıyordu. Yorulmuştu ya aldırılmıyordu. Denizin de apak kesildiğini görünce, avuçlarının acıdığını, yorgunluğunu, her şeyini unuttu. Seher yeliyle birlikte içine onu alıp uçuran bir sevinç geldi oturdu. Akşamdan beri sanki kürek çekmiyormuş gibi birden canlandı, küreklere asıldı, alttaki kayık uçuyordu. Deniz daha sütbeyazdı. Kayık, kürekler, gökyüzü, yıldızlar da apaktı. Poyraz Musa tepeden tırnağa apaktı” (Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, 2017: 9).

Asıl adı Abbas olan Musa'ya Poyraz lakabı Fransızlarla yapılan savaşta göstermiş olduğu kahramanlık sonucu komutanı tarafından verilir.

“Biliyorum senin adını Poyraz evladım. Senin adını sanırım ben Poyraz koymuştum. Dur düşüneyim, belki bulurum. Biraz düşündükten sonra hah dedi buldum. Sen müfrezenele bir Fransız birliğini bozmuş, bir topla bir Fransız birliğini esir almıştın. Ben de senin adına Poyraz demiştim. Madalyayı da bu yüzden ve başka yiğitliklerinden dolayı hak etmişsin dedi" (Tanyeri Horozları, 2015: 42).

Poyraz Musa çok küçük yaşta askere alınır. Çanakkale, Kafkas gibi farklı cephelerde mücadele eder, ülkenin birçok noktasında birliklere komutanlık yapar. Bu yüzden liderlik vasıflarına sahip olan Poyraz Musa, Karınca Adası'ndaki insanlara liderlik yapmak için kurgulanmışa benzer.

Karınca Adası'ndaki birliğin ve düzenin inşasında Poyraz Musa gönüllü olarak mücadele verir. Karınca Adası önceleri Rumların ve Türklerin birlikte yaşadıkları kalabalık bir yerdir. Ancak mübadeleyle birlikte Rumların gönderilmesiyle adada yaşayan Türk nüfusu da adayı terk eder. Çünkü Karınca Adası'ndaki işlerin önemli bir kısmını Rumlar yapmaktadır. Poyraz Musa öncelikle Karınca Adası'na insan getirmek için uğraşır. İnsanların adaya gelmesini sağladıktan sonra da bu insanların ihtiyaçlarını karşılamak adına faaliyetlerde bulunur. Poyraz Musa, ada halkının birbirine kenetlenmesinde, birbirine yardımcı olmasında ve Karınca Adası'na gelen insanların yaralarının sarılmasında önemli rol oynar. Bunda askerde üstlendiği liderlik vasfının etkisi fazladır. Çünkü ordusu bir kaç kez cephede dağılmak üzereyken Poyraz Musa ordusunu bir araya getirmeyi başarır. Hayat konusundaki tecrübeleri de Karınca Adası'nda ona avantaj sağlar. Poyraz Musa azmiyle ve sabrıyla Karınca Adası'nda yeniden bir yaşam kurulmasına vesile olur. Ada halkı da Poyraz Musa'ya çok güvenir. Poyraz Musa, Karınca Adası'nın yönlendiricisi ve sembolü olur. Adaya gelen insanları genellikle Poyraz Musa karşılar. Aynı zamanda Poyraz Musa'nın ikna kabiliyeti de yüksektir. Kararsız bir şekilde Karınca Adası'na gelen başta Baytar Cemil olmak üzere birçok kişinin adada kalmasını sağlar. Karınca Adası Poyraz Musa sayesinde yaşanılır, cennet gibi bir yer haline gelir.

2.1.3.VATANDAŞIN İNŞASI

Osmanlı Devleti, içinde farklı ırk ve kültürleri barındıran bir topluluk olduğu için devlet dağıldığında problemler oluşur. İmparatorluktan ulus devlete geçerken vatan kavramının kaygan bir zemine inşa edilmeye çalışılması bu problemleri doğurur. (Durgun, 2011: 17) Çünkü yurt ve vatan kavramı devletle çatışır. Bu kavramlar neticesinde toplulukta bulunan gayrimüslimler dışarıda kalır. Çerkezler daha önceden Müslümanlık sözleşmesine dâhil oldukları için yeni kurulan devlette dışlanmazlar ama Ermeniler ve Rumlar başta olmak üzere geri kalanlar sürgün edilmeye başlanır.² Asıl sorunlar da bu şekilde başlar.

Rumlar yüzyıllardan beri Türklerle birlikte yaşamaktadırlar. Fakat Lozan Antlaşması'nda alınan karar gereği ülkeden gönderilmeleri onları yeni siyasi yapı tarafından “istenmeyen unsur” lara çevirir. Rumlar kendilerini Türkiye topraklarına ait hisseder. Ulus kavramı siyasallaşmadan önce doğulan ve yaşanan yer anlamına gelir. (Durgun, 2011: 21) Rumlarda Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin sınırlarında doğup yaşadıkları ve Türkiye için mücadele edip savaştıklarından dolayı kendilerine anavatan olarak bu toprakları seçer. Fakat yeni siyasi karar onların Türkiye topraklarıyla kurduğu aidiyeti yok sayar. Oysa ulus dediğimiz kavram insanların bir arada yaşamak isteğidir. (Durgun, 2011: 40) Rumlar Karınca Adası'nda Türklerle yaşamak isterler ama siyasi kararlar halkların istek ve iradelerini yok sayar.

Osmanlı Devleti'nde insanları bir arada tutan şey etnik aidiyet değil coğrafi, iktisadi koşullar ve padişaha duyulan sadakattir. Yeni kurulan devletin temellerinde ise insanlar ulus devlet inşasıyla millet ve vatan kavramları etrafında bir araya gelir. Bir yere anavatan demek için o yerle alakalı zihinsel köklerin olması gerekir. (Durgun, 2011: 73) Rumların kurduğu zihinsel ve bedensel aidiyet de Karınca Adası'dır. Rumların Türk topraklarıyla kurduğu bütünlük o kadar kanıksandır ki sürgün edildiklerinde gittikleri Yunanistan'da bile casus diye dışlanırlar. Lena Ana'nın Poyraz Musa'ya bu konuda anlattıkları bu fikri doğrular niteliktedir.

“Atina'ya nasıl gittiklerini, üst üste balıkçı teknelerine nasıl bindiklerini, balıkçı teknelerinde çürük çürük küçük vapurlarda nasıl rezil kepaze olduklarını,

---

²Detaylı bilgi için bkz. Barış Ünlü, Türklük Sözleşmesi, 2018, Dipnot Yayınevi

onların hepsini bir dağın yamacına nasıl üst üste yığıldıklarını, Yunanlıların onlara nasıl Türk diye sövdüklerini, aç susuz bıraktıklarını, o dağın dibinde aha bu deniz kadar insan olduğunu, her gün çocukların hepsinin öldüğünü, kendisinin de nasıl kaçtığını, bir İngiliz gemisine bindiğini, geminin tayfalarının çoğunun Türk olduğunu, ona saygıda kusur etmediklerini, o tayfaların içinde Karadenizli, kocaman burunlu, çıkık gırtlak kemikli bir baş tayfanın bulunduğunu...” (Fırat suyu Kan Akıyor Baksana, 2017: 233).

Yaşar Kemal, bu olumsuz durum karşısında sessiz kalmaz. Yeni ve alternatif bir halk inşa eder. Bu insanları Poyraz Musa önderliğinde Karınca Adası'nda bir araya getirir. Ütopik olarak oluşturduğu bu ada, ismiyle ne kadar hayali olursa olsun çevresinde yer alan Kaz Dağları ve bulunduğu Ege bölgesiyle de gerçekçi bir izlenim sunar. Romanda, insanların devamlı dışlandığı ve ötekileştirildiği anlatılır. Bu yüzden de hayalî olarak tasarlandığı savlanabilecek Karınca Adası'nda "insan", düzen ve hayatın merkezine yerleştirilir. Esas değer etnik dini aidiyetler değil bizatihi insandır. Yazar, dinle ve milliyetle sınırlandırılmış bir topluluğun halk olamayacağını belirterek insan olma erdemini ve faziletini her şeyden üstte tutar. Bu yüzden de dışlanmış ve sürgün edilmiş, savaşlarda acılara tanıklık edip ailesini kaybetmiş insanlara neredeyse cenneti andıran hayalî bir yurt inşa eder. Karınca Adası adını verdiği bu yurda, Türkiye'nin her bölgesinden farklı insanları, etnik unsurları getirip yerleştirir. Uluslaşma sürecinde yiten unsurları bu topluluğa dâhil eder. Geçmiş ve hâlihazırda olanları birleştirerek yeni bir gelecek tasarlar. Bu insanların bir arada mutlu mesut yaşayabileceğini göstermeye çalışır.

Başta savaş ve sürgünler olmak üzere aynı duyguları paylaşan insanlar, Karınca Adası'nda birbirlerinin yaralarını sarmaya başlar, birbirlerine yardımcı olup kardeşçe yaşayarak Karınca Adası'nda varlıklarını sürdürürler.

O halde yazar, ulusu oluşturan esasın milliyet, etnik, ırk, din vs. değil insan odağına yerleştirdiği bir hafıza, duygu ve düşünce birliği olduğunu gösterir. Bu bakımdan romandaki bu hayalî ada ve halkı bir anlamda uluslaşmanın da eleştirisini içerir.

2.2. BİR ADA HİKÂYESİ DÖRTLEMESİNDE TOPLUMSAL DÖNÜŞÜM

2.2.1. ULUS İNŞASI

Osmanlı Devleti dağılınca yerine kurulan Yeni Türk Devleti, esasen kökleri Tanzimat yıllarına dek uzanan, sosyal ve siyasi bağlamda yeni kavramların inşa edilmesi ile ilgili birtakım belirsizliklerin ortadan kaldırılmasına dönük bir çaba başlar. Belirli bir tanıma oturtulmaya çalışılan kavramların başında ulus, vatan, millet gibi mefhumlar gelir.

Osmanlı Devleti'nin bünyesinde yer alan Ermeniler, Rumlar, Kürtler, Yezidiler devlete bağlı olarak yaşamışlardır. Devlete karşı, tanımlanmış sorumluluklarını yerine getiren bu halklar, Anadolu'yu "vatan", kendilerini de "halk" olarak kabul ederler. Bu kabulden hareketle, söz konusu insanların aidiyet duygusu ile bağlı oldukları, toprak ya da vatan temelli ve özellikle iktisadi bağlardan güç alan bir "millet" tasavvuru taşıdıkları savlanabilir. Fakat imparatorluk dağılınca bu "etnik" vasıfları öne çıkan topluluklar bir anda kendilerini düzenin ve birlikteliğin dışında bulurlar. Bundaki en önemli etken ise yeni kurulan devletin inşasında Türk ve Müslüman olma ekseninde bir devlet yapısı tasavvur edilmesidir.

Aynı şekilde insanlar da aidiyet duygusu kurduğu devletlerle birlikte varlıklarını devam ettirmek isterler. Osmanlı imparatorluğu bünyesinde varlığını sürdüren ancak Yeni kurulan "milli/ulus" devlette, millet/ulus kavramının dışında kalan etnik gruplar, bir anlamda vatansız ve yurtsuz kalmış da olur. Söz konusu halkların bazıları siyasi kararlara dayanan göçlere zorlanırken, bir kısmı sosyal dinamiklerden kaynaklanan bir zorunluluk hissiyle göç ederler. Göç etmeyenler ise, aidiyet duygusu bağlamında bir dışlanmışlıkla baş etmek zorunda kalırlar. Yaşar Kemal'in kurguladığı hayalî ada ve bu adaya yerleştirdiği, neredeyse her birinin temsili değeri olan insanlar ve bu insanların kendiliğinden kurduğu yeni halk, yazarın söz konusu ulus kavramının inşası ile ilgili bir itirazı olduğunu düşündürür. İşte bu anlayış çerçevesinde hayalî bir ada olarak inşa ettiği Karınca Adası'na Rumlar, Ermeniler, Kürtler başta olmak üzere yersiz yurtsuz kalan insanları taşımaya başlar. Buraya gönderilen insanların en önemli ortak noktası ise savaşın acımasızlığına maruz kalmalarının yanı sıra Anadolu ile kurdukları zihinsel, duygusal ve tarihsel aidiyettir. Yersizleşen

yurtsuzlaşan ve çoğunlukla Türklük ve Müslümanlık sözleşmesinin dışında kalan "vatandaşlar" ülkeyi terk etmeyi düşünmemişlerdir. Örneğin Vasili mübadele kararı geldiğinde Karınca Adası'nda arkadaşlarıyla sözleşip buradan gitmeyeceklerine dair söz verirler. Arkadaşları sözlerini tutmayıp hemen gitmelerine rağmen o saklanıp adada tek başına bile olsa yaşamaya devam eder. Vasili arkadaşlarına sözlerini tutmadığı ve kolayca kaçıp adadan gittikleri için öfkelenir.

“O papaz var ya, o papaz, o papaz olacak hergele, söz verdi, ben adamdan ayırlamam ayrılırsam ölürüm dedi. Gidenlerin teknesine ilk atlayan da o oldu. Ya Stelyos, kılıç avlamakta onun üstüne yoktu, o da adada kalacaktı. Belki bu adada değil de karşıdaki Hayırsız Ada'da kalacaklardı. Stavros da sözüm söz dedi, hem de bunu Türkçe söyledi. O bir olta, bir zıpkın ustasıydı. Yüzyıllık motorları onarır, yepyeni yapar, saat gibi tıkır tıkır işletirdi. O da sözünde durmadı. Ya Angelos o ölüdü de sözünü yemezdi. Denizin neresinde hangi kulaçta, hangi balık hangi ayda yakalanır, o bilirdi. En güzel ıstakoz sepetlerini örer, ıstakoz işkembe, keçi, koyun kellesi kokusunun ne kadarına dayanamaz da koşar gelir kendisini sepetin içine atar, bir tek o bilirdi. Hepsi de en önde, Vasili'nin kendilerini gözlediğini bile bile teknelere bindiler de utanmadan çektiler de gittiler. Köpekler! Hayırsız Ada'da bizi kim bulacaktı. Biz orada, orada ne güzel, saray gibi mağaralar var, o mağaralara yerleşirdik, dört tane motorlu kayık, orada bizi kim, kim bulabilirdi. Zaman geçince de bizi unuttur giderlerdi. İstanbul'a gider, kalabalığa karışır, kim kime dumduma, yiter gider, sonra da adamıza dönerdik. Tabansızlar, kaçtılar da gittiler” (Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, 2017: 91).

Aynı şekilde Lena Ana da mübadeleyle gönderilmesine rağmen daha sonra zorluklarla mücadele ederek, hem savaşa gidip bir daha haber alamadığı çocuklarını bulmak için hem de yüzyıllardır yaşamış olduğu topraklara kavuşmak için geri döner Lena Ana'nın bu mücadelesi romanda farklı yerlerde vurgulanır.

“Kadri Kaptanın teknesinin iskeleye yanaştığını, iskelenin çıkardığı sestten anladı. Tahta gıcırtilarının arkasından da tanıdık bir kadın sesi geldi. Vasili, bu tanıdık ses kimin sesi diye ayağa kalktı, kamışları, uzamış gitmiş

sazları, bol tozaklı oklukları araladı. İskelenin üstüne çıkmış şen şakrak gülen Lena' yı gördü. Önce içine bir sevinç doğdu. Lena Ana kaçmış dedi" (Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, 2017: 231-232).

“Yunan Tekneleri denize açıldıktan epey sonra bir kedi miyavlamış. Gemiciler bunu duymuşlar. Bütün tekneyi aramışlar, buldukları kedi köpekleri denizin ortasına atmışlar. Sürgünlerle gemiciler arasında büyük bir kavga çıkmış. Kedi köpek kavgasında yaralananlar, kaşı gözü patlayanlar, kolu bacağı kırılanlar olmuş. Pireye çıkınca adalıların hepsini hapse atmışlar, Türk tohumu diye de işkencelerden geçirmişler" (Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, 2017: 302).

"Yazın söyleyin ki Mustafa Kemal Paşa'ya, çok değil çocuklarımı bir kaç günlüğüne gönderemezse, emir versin, bir gün için bana göndersinler, onları doya doya koklayayım yeter. Mustafa Kemal Paşa'ya söyleyin ki Lena deyin, oğullarını görmek, onları bir kez olsun koklamak için, Yunanistan sürgününden kaçmak için denize atladı deyin, o denizde boğulurken bir Laz kaptan onu boğulmaktan kurtarıp onu adasına ulaştırdı deyin" (Tanyeri Horozları, 2015: 414-415).

Bu üç örnekte de ortaya çıkan sonuç insanların geçmiş yaşantılarının bir anda sökülüp atılamayacağıdır. Gerek Vasili gerek Lena Ana Rum olmalarına rağmen atalarıyla birlikte Karınca Adası'nda doğdukları için her zaman kendilerini bu toprakların bir parçası olarak görürler. Fakat yeni devlette ortaya çıkan vatan ve ulus kavramının siyasallaştırılması sonucunda Vasili ve Lena Ana başta olmak üzere neredeyse bütün Rumlar kendilerini bir anda dışarıda bulurlar. Rumlar hem etnik olarak hem de dini açıdan Türklük sözleşmesinin dışında kalmış bir topluluktur.

Yine Yezidiler de Rumlar gibi söz konusu sözleşmelere tam anlamıyla intibak etmedikleri için Yeni Türk Devleti'nde dışarıda kalan azınlıklar olarak göze çarpar. Ayrıca Yezidiler başta Araplar olmak üzere birçok kavim tarafından etnik ve dini varlıkları tehdit edilmiş bir topluluktur. Emir Selahaddin ile Poyraz Musa arasındaki diyalog bu tehdidi göstermesi açısından önemlidir.

“Bak bana yavrum iyi dinle, biliyorsun ben Sünni bir Müslümanım. Ben bir tek insanım. Bir tek insan acı çekiyorsa, bütün insanlar acı çekiyordur. Bu

Yezidiler yüzlerce yıldır acı çekiyorlar, öldürülüyorlar, soylarını tüketiyorlar. Dünyada tek bir Yezidi kalmadı diye düğünler, bayramlar ediyorlar. Uzun bir sürede Yezidiler ortada gözükmüyorlar. Herkes artık onların soylarının tükendiğini sanırken bir de bakıyorlar ki Yezidiler kurt sürüleri gibi dağlardan çöle inmişler, Şeyh Adi bin Misafirin dergâhına yüz sürüyorlar. Sen de gördün herhalde, yıllardır önüne gelen Yezidi öldürüyor. Çocuk demiyor, bebek, genç kız, delikanlı, yaşlı, hasta demiyor; dağları çölleri, mağaraları, delikleri bir bir arayarak Yezidi bularak öldürüyorlar" (Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, 2017: 254-255).

Bir Ada Hikâyesi dörtlemesinin ilk kitabı olan *Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana* ismi de Yezidilerin katledilip Fırat suyuna atılmasından gelir. O kadar Yezidi öldürülür ki Fırat suyunda akan su değil kandır.

“Yezidi kırımlarını anlatırken o koskocaman hüznü ceren gözleri kısıyor, kapanıyor, acı içinde çırpınıyor, sesi kısılıncaya kadar kendinden geçerek konuşuyor, sesi kısılıp çıkmaz olunca da susuyordu. "Fırat" diyordu, Fırat; günlerce, aylarca insan ölüleriyle doldu da taşı. Fırat suyu kan akıyor baksana Dicle diyordu. Dicle; günlerce, aylarca insan ölüleriyle doldu da taşı. Dünyanın bütün kartalları çöle indiler, çölde insan etine doydular. Bunlar şeytana, güneşe, toprağa ateşe tapıyorlarmış. O şeytan ki Allaha başkaldırmış. Kim gördü şeytanı, Allah huzuruna kim gitti? Bir yandan bakarsan Yezidiler haklı. Var eden ve yaratan topraktır, güneştir, sudur, havadır. Yezidiler günde üç kere bir sabah gün doğarken, bir kez tam öğlenlerin, bir kez de gün batarken yönlerini güneşe dönerler dualarını okurlar. Yüzyıllardır bu insanlar öldürüldüler” (Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, 2017: 255-256).

Bir Ada Hikâyesi dörtlemesinde sahip oldukları gelenekleri muhafaza etmeye çalışan kişilerin başında Kadri Kaptanın annesi Melek Hatun ve Yunanistan'dan kızları ile Anadolu'ya gelen mübadillerden biri olan Giritli Musa Kazım gelir. Giritli Musa Kazım ve Melek Hatun Alevi kültürünün taşıyıcıları olarak Karınca Adası'nda kendilerine yer bulurlar. Aleviler Türk ve Müslüman olmaları neticesinde sözleşmenin dışında kalmazlar. Hatta yeni devletin seküler yapısını desteklemek gibi bir işlev de "üstlendirilirler". Kadri Kaptanın annesi Melek Hatun kocasını savaşta kaybeder. Çocuğuyla beraber Karınca Adası'na

yerleşen Melek Hatun, adada insanlara yardımcı olduğu gibi Karınca Adası ve çevresindeki Kaz Dağları başta olmak üzere o yöreler hakkında bilgiler verir. Melek Hatun, Türklerin Kaz Dağları dediği yere Rumların İda dediğini, Türklerin Sarı Kız Efsanesi olarak anlattıkları hikâyenin Rumlar tarafından Meryem Ana hikâyesi olarak anlatıldığını aktararak Karınca Adası'nda kültürel belleğin aktarıcılarında biri olur.

“Bir sabah çok erkenden tanyeri ışıdı ışıyacak, Kaz Dağı'nın başına ağartılar. Her günkü gibi Melek Hatun gene anlatmaya başladı. "İşte oradaki dağ" eliyle gösterdi. Biz Rumlar ona İda deriz. Tanrılar orada otururlarmış" (Karıncanın Su İçtiği, 2017: 40).

"Melek Hatun, Lena Ana'ya şaşkın baktı. Meryem Ana'nın Kaz Dağı'ndan olduğunu şimdiye kadar niçin söylememiştin de şimdi söylüyordun? Bunun Meryem dediği kazlar, keklıklar, turnalar çobanı Sarı Kız olmasın. Sen hiç Kaz Dağı'nı gördün mü kardeş? O dağda bir kız varmış. Öyle güzel öyle güzelmiş ki dünya âlem ona âşık olurmuş. Hiçbirisine kız yüz vermemiş. Saçları ipek, gözleri ceylan boyu fidanmış, ona kara çalmışlar, kardeşleri onu öldürecek olmuşlar. Babası kızını almış Kaz Dağlarına götürmüş, dağın tepesine bırakmış, ölümünü gözüm görmesin diye oraya atmış. Kız ölmemiş. Ona geyikler süt, turnalar, kazlar yumurta, keklıklar et vermiş. Dağda kurdun kuşun, akarsuyun, esen yelin, biten çiçeğin ermiş olmuş" (Karıncanın Su İçtiği, 2017: 47).

Aynı şekilde Giritli Musa Kazım adaya ilk geldiğinde etrafındaki insanlarla tanışırken elindeki yüzük Melek Hatun'un dikkatini çeker; bu Alevi dedelerinin taktıkları yüzük olduğu için Melek Hatun eğilip Giritli Musa Kazım'ın elini öper. Bu Alevi kültüründen gelen bir saygı göstergesidir.

“Melek var ya, Kazım Ağaefendinin elini öptü ya ondan bildim. Aleviler; bir dedeye, bir babaya niyaz ederken sağ dizlerini yere koyarlar, onun elini öyle öperler. Dede de niyaz edenin elini öper. Melek Hatunla Kazım Ağaefendi de böyle yaptılar. Bir çocuk bile elini öpse bir dedenin, o da çocuğun elini öper. İsteyen Alevi içki içebilir, günah değildir. Hele de Giritli! Gâvur içinde büyümüş Alevi" (Karıncanın su İçtiği, 2017: 214-215).

Romanda kültür taşıyıcısı olarak Karınca Adası'na gelen isimlerden biri de Dengbej Uso' dur. Kürtçede Deng ses, bej ise söyleyen manasına gelir.

Dengbej Uso Kürt'tür. Karısının adı Hacı' dir. Bu iki ismin Kürtçede olduğu şekliyle romanda yer alması tesadüfî değildir. Çünkü yazar insanları etnik veya siyasi olarak ayırtmaz. İnsan olmayı her şeyin üstünde tutar. Kürtler, Türklük sözleşmesine göre etnik olarak dışarıda kalan, dini açıdan ise Müslüman olmaları vesilesiyle kabul gören bir topluluktur. Dengbej Uso kavalının sesiyle Karınca Adası'ndaki insanların sözcüsü olur. Adadaki insanların içlerinde biriktirdiği acıların ve mutlulukların sesi Uso' nun kavalıyla somutlaştırılır.

“Uso kavalını okşarcasına kınından çıkardı, bir kaç kez baştanbaşa kavalı sıvazladı, dudaklarına götürdü, bir iki üfledi, sonra çalmaya başladı. Kavalın sesi sevinçti. Uso çaldıkça sevinç artıyordu. Bir süre sonra insanlar tepeden tırnağa sevince kesti. Çocuklar yerlerinde duramadılar, hep birden denize koştular, döndüler ağaca tırmandılar. Hiç ses çıkarmıyorlardı. Sonra da geldiler yerlerine oturup kulak kesildiler. Kavalın sesinden başka hiç bir ses duyulmuyordu. Deniz bile susmuş, yapraklar kımıldamıyordu. Kavalın sesi taş, toprağa, suya, ağaca sinmiş, adada ne varsa, börtü böcek, karınca, kuş, kelebek sevince kesilmişti” (Karıncanın Su içtiği, 2017: 327).

"Dengbej Uso' nun yüreğinde bu gece sabaha kadar yarattığı destanın mutluluğu vardı. Bu destanı öğrenen her dengbej, destanı söylediği her yerde destana yeni şeyler katacağı, onu dinleyenlerin katkısıyla. Eski destanları yürekte dinleyenler, karşısında ne söylemişse destanı o kadar güzelleştiriyordu ya kendi yarattığı destanı diyar diyar dolaşarak dolaştığı her yerde yeniden yaratarak sonunda destanı ne kadar güzelleştirecekti.(...) Bir alan olmalıydı, büyük bir alan, o alan ağzına kadar insanla dolmalıydı, yeni destanını onlara söylemeliydi. Ardından da kavalını çalmalıydı. İnsanlar öksürmeden kıpırdamadan dinleyeceklerdi, seher yelleri eserken içini birden sevinç doldurdu, iliklerine kadar sevince kesti, yüreğindeki cehennem yitti gitti” (Tanyeri Horozları,2015: 263-264).

Yaşar Kemal, siyasi bir vatan kavramı yerine kültürel bir vatan kavramı inşa eder. Kültürel vatan kavramında ise esas olan şey etnik ve dini bağlar değil, bulunulan coğrafyaya zihinsel, duygusal, tarihsel aidiyetlerdir.

Romanda yer alan ana karakterlerin başında Poyraz Musa gelir. Poyraz Musa Çerkez olması sebebiyle hem dini hem etnik açıdan sözleşmenin içinde

yer alır. Çerkezler romanda olumlu olarak anlatılır. Osmanlı Devleti'nde de çeşitli kademelerde varlık gösteren Çerkezler yeni kurulan devlette birçok topluluğun aksine kendilerine daha kolay yer bulurlar. Poyraz Musa'nın liderlik vasıflarıyla birlikte adaya gelen insanlara ev sahipliği yapması bu bağlamda değerlendirilebilir. Poyraz Musa Karınca Adası'na gelen herkese yardımcı olur. İnsanların yaralarının sarılmasında, aç gelenlerin doyurulmasında, çıplak gelen insanların giydirilmesinde, evsiz yurtsuz insanların ev sahibi olmasında destekçileri olur. Karınca Adası'ndaki inanlar da Poyraz Musa'ya saygı gösterir ve onu severler. Poyraz Musa farklı kültürlerden gelen insanlar arasında köprü görevi üstlenir. Onların bir arada mutlu mesut yaşamasını sağlar. Poyraz Musa ile Nüfus Müdür Üzeyir Han arasındaki konuşmada Üzeyir Han Çerkezlerin soyunu İsa'dan önce 7.yy öncesine kadar dayandırarak, Çerkezlerin soyunu över. Çerkezlerin tarihinin insanların tarihi olduğunu ifade eder.

“Evet, Han Hazretleri şimdi ben burada, bir kasabada nüfus memurluğunun küçük bir odasında, kurt yemiş, bacakları kırık bir masaya oturmuş, ali bir hanla karşı karşıya duruyor, heyecanımdan tir tir titriyorum. Bir Han ki, ne Çin ne Türkmen, ne de Moğol Hanlarına benzer. O, ulu Kafkasın, ulu Çeçenin Hanıdır.(...) Evet, Sultanım, Hanım, Baysungur bir Çeçen kahramanıdır. Böyle bir Kafkas kartalı Kafkas kahramanı, bu dünyaya gelmemiştir. Onun kahramanlıklarını bir bir anlatsam, onu destancılar, aşıklar gibi söylesem günler, aylar yetmez. Ben burada onun tek bir macerasını söyleyeceğim. Bu bile Kafkas kartalları Çeçenlerin ne kadar yiğit, ne kadar mert insanlar olduklarını gösterir. (...) Olsun dünyada şeceresi İsa'dan önce yedi yüz yılına kadar çıkan bir soy var mı? Tevatür, üç bin yılına kadar çıkmamız tevatür”(Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, 2017: 38-39-41).

Karınca Adası vatansız ve yurtsuz kalan insanlar için yeni bir yurt yeni bir vatan olur. Yaşar Kemal'in bu adanın ve ada halkının inşası ile bir anlamda aslında Anadolu için emek veren bütün insanların hakkını teslim ettiği söylenebilir. Böylelikle aslında yeni bir ulus tahayyülü oluşturmuş olur. Bu yeni ulusta insan olma erdemi her şeyin üstünde tutulur. Din, dil, yaşlı-genç, iyi-kötü ayrımı yapılmadan Anadolu toprağıyla bağı olan herkes Karınca Adası'na yerleştirilir.

2.2.2. EKONOMİK YAPI

Osmanlı Devleti yıkılıp yerine kurulan Yeni Türk Devleti'nde ortaya çıkan ulus ve millet mefhumlarındaki problemler beraberinde başka sorunlar da doğurur. Bir taraftan seküler devlet anlayışı yerleştirilmeye çalışılırken diğer yandan bu devletin vatandaşlarının ulus veya millet olarak tanımlanması ve bu kavramların özsel nitelikleri de tartışılmaya devam eder.

Türkiye Cumhuriyeti, sekülerlik iddiasına rağmen vatandaşlık ve asli unsur tanımının oluşturulmasında Müslüman ve Türk olma esaslı bir yapı ekseninde inşa edilir. Türklerle beraber Anadolu topraklarında yaşayan, Müslüman ve Türk olmayan unsurlar yeni kurulan devlet düzeninde kendilerini dışarıda bulurlar. Bu durumun manevi etkileri yanında maddi etkileri de olur zira uzun yıllar boyunca iktisadi faaliyetleri yönlendiren Müslüman Türklerden çok Rumlar, Ermeniler, Yahudiler olmuştur. Öte yandan iktisadi bağlarla ilişkili olarak zanaat sahibi olanlar da çoğunlukla bu unsurlardır.

İncelenen romanlarda yalnız zanaatkârlık değil, belli bir bilgi ve deneyim birikimi gerektiren sözgelimi balıkçılık gibi ekonomik faaliyetler de özellikle Rumlara özgü uğraşlar olarak tanımlanır. Mübadeleden önce Karınca Adası'nda yaşayan Rum Panosaki Usta sadece Rumların değil farklı milletteki insanların da balıkçılıktaki ustasıdır.

“Gerçekten de bu insanlar arasında Türk olsun, Rum olsun, Çerkez, Gürcü, Kürt olsun, hepsinin yanında yeri başkaydı. Bir kere bu bölgenin en iyi balıkçısı Panosaki' ydi. Çok balıkçı yetiştirmiş, yetiştirdiği her çırağa da oğlu, kardeşi gibi bakmış hasta olduklarında onları hastanelere taşımış, günlerce anaları, babaları, kardeşleri gibi başuçlarında beklemiş, parası olmayanlara para, işi olmayanlara iş vermiş, iş bulmuş” (Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, 2017: 69).

Karınca Adası'nda yaşayan Türkler de mübadele kararından rahatsız olurlar. Özellikle Panosaki' nin gitmemesi için mücadele verirler ve imza kampanyası başlatırlar.

“Beş gündür de kasabalılar, kıyı köylüleri Panosaki gitmesin, Karınca Adası onun olsun diye bir imza kampanyasına girişmişler, kime ulaşıtlarsa herkes, hiç kimse karşı çıkmadan, imzasını atmıştı. Bütün yörelerde kimse

kalmaz gönderilirdi de, bir tek Panosaki gidemezdi. O bu denizlerin, bu kıyıların, bu adalarındı. Buralar Panosaki' siz olmazdı. Panosaki ölürse, Panosaki Yunanistan'a gönderilirse buralar boş kalır, ıssızlaşırdı. Deniz denizlikten, ada adalıktan, balık balıktan çıkardı” (Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, 2017: 70).

Osmanlı Devleti'nde ticaret hayatında Müslüman ve Türk olan ahaliye imtiyazlar tanınırdı. Fakat Osmanlı Devleti'nin gerilemeye başladığı dönemlerde yapılan bazı reformlarla birlikte gayrimüslimlere ayrıcalıklar verilir. Tanzimat Fermanı ile başlayan, Islahat Fermanı ile devam eden süreçte Meşrutiyetin ilanı gayrimüslimleri nispeten ayrıcalıklı hale getirir. Ekonomik anlamda da aradaki farklılıklar kaldırılmaya başlanır. Bu durum halkın gayrimüslimlere olan öfkesini artırır.

“Gayrimüslimlere yönelik giderek yükselen bir hınç duygusu vardı. Bir yandan üstün olmaya alıştıkları gayrimüslimlerle eşit olmayı, eşitmiş gibi nitelendirilmeyi içlerine sindiremiyorlar, öde yandan da yabancı devletlerin gayrimüslimlere verdikleri veya Osmanlı'ya verdirttikleri ekonomik/hukuki imtiyazlara öfke duyuyorlar, ekonomik ve kültürel açıdan aşağıda oldukları gayrimüslimlere kıskançlık besliyorlardı” (Ünlü, 2018: 86-87).

II. Abdülhamit'in, İslamcılığı devlet politikası haline getirmesi sonucunda özellikle “milli ekonomi” kavramıyla gayrimüslimler iktisadi anlamda dışarıda tutulur, tutulması için gayret gösterilir. 1913'te kurulan Teşkilat-ı Mahsusa da gayrimüslimlerin ürünlerini boykot ettirir.

“Yabancıların özellikle gayrimüslimlerin iş ve ürünlerini boykot etmekle, bunalıp göçen gayrimüslimlerden kurtulmuş oluyorlar hem de gidenlerin yerini doğmakta olan milli burjuvazi alıyordu” (Ünlü, 2018: 125).

Osmanlı Devleti'nden sonra kurulan Yeni Türk Devleti de siyasi anlamda Türk ve Müslüman temelli bir yapıya bürünür ancak bu “özleşme” yalnız siyasi alanla sınırlı kalmaz; ekonomi başta olmak üzere diğer dinamiklere de uygulanmaya çalışılır. Yaşar Kemal de vatansız ve yurtsuz kalan insanlara Karınca Adası'nda alternatif bir vatan ve ulus kurarken bu insanların yaşamını sürdürebilmeleri için ekonomik bir yapı da inşa etmeye çalışır. Çünkü iktisadi faaliyetlerin de düzen içinde devamının sağlanması yaşamın devamı için

gereklidir. Öte yandan halkın hak ettiği müreffeh hayat, adil ve işler bir ekonomik düzenle mümkün olacaktır.

Karınca Adası'nda en önemli geçim kaynağı balıkçılıktır. Karınca Adası'ndaki insanlar temel ekonomik faaliyet olarak balıkçılığı görürler. Hem adada yaşamaları hem de maliyet açısından balıkçılığın daha az masraflı olması dolayısıyla balıkçılık ana geçim kaynağı, dolayısıyla ada ekonomisinin de belkemiğidir.

Karınca Adası'na gelen insanların çoğu açlık ve sefalet içindedir. İnsanların karınlarının doyurulmasıyla Poyraz Musa, Lena Ana ve Vasili ilgilenir. Vasili balıkçıdır. Karınca Adası ve civardaki Hayırsız Ada başta olmak üzere nerelerde hangi balıkların olduğunu, hangi mevsimde ne tür balığın daha lezzetli olduğunu iyi bilir. Vasili balıkçılığın kendisine Allah tarafından verilen bir yetenek olduğunu düşünür.

“Beni bir balıkçıyım, Allah beni balıkçı yaratmış, kısmetimi de balıktan vermiş” (Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, 2017: 93).

“Oltasını özenle emledi, salladı, bekledi neden sonra bir balık oltaya sert vurdu, balık ipi almış götürürken Vasili ipe yapıştı durdurdu, çekmeye başladı, büyük oynak bir levrek bütün ışıltısıyla yanar-döner sudan fırladı geri düştü, suyun yüzünde oraya buraya kaçmaya çalıştı ipi koparamadı, bu sırada da Vasili onu tekneye çok dikkatli aldı. Bu büyüklükteki levrekler hem çok lezzetli, hem canavar olurlar, parmağını kaptırmaya gelmez, koparamazlarsa da keserler. Oltasını bir daha, bir daha attı, hep levrek geliyordu, Levreğin buğulaması kırmızı kanatlı büyük gözlü kırlangıcın buğulamasından daha lezzetli olur ya, bütün denizin kokusunu levrekle birlikte içemez, yiyemezsin. Levrek de başka bir güzel kokar baharda, mayıs ayında” (Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, 2017: 116).

Karınca Adası'nda zamanla nüfus arttığı için ihtiyaç duyulan balık sayısı da artar. Vasili' nin önderliğinde Karınca Adası'nın balık ihtiyacını karşılamak için Nişancı Veli, Hançerli Efe ve Kaçak Hasan aralarında iş birliği yaparlar. Bu işbirliği ve işbölümü, adadaki insan topluluğunun bir arada yaşama pratikleri arasında ekonomik alanı da görmesi ve “halk” olma yolunda attıkları adımlardan birini göstermesi adına da önemlidir. Bahsi geçen isimler Adaya gelen insanların

aç kalmaması adına her gün sırayla balığa çıkarlar. Bilhassa Nişancı Veli balık konusunda maharetlidir. Nişancı Veli'ye nişancı lakabı da balık tutmaktaki ustalığından verilir.

“Ağama, efendime söyleyeyim, denizin bir yerinde çok balık bulunur, kara görünüyorsa karada bir yeri iyice beller, kerteriz yaparsın. Öbür yana döner oraya bir işaret koyarsın. Bilirsin ki artık burası nişandır, her zaman nişanda balık bulunur. Bir de denizin dibinde kayalıklar vardır, kayalıklar da en değerli balıkları barındırır. Usta balıkçılar, denizin yüzüne bakarak denizin altındaki balık yavrularını bulur, orasını işaretlerler. En çok taş bulan, taşı olan en usta balıkçıdır. Kusura kalma, ben demek şeytana hastır. Bütün balıkçılar içinde, denizin yüzüne bakıp nerede balık var, hangi yerde hangi taşın altında balık yuvaları var, ben bilirim”(Karıncanın Su İçtiği, 2017: 117).

Karınca Adası'nda hem halkın ihtiyacını karşılamak hem de Ada'yı eski günlerdeki müreffeh hayatına döndürmek amacıyla Poyraz Musa ve Mal Müdürü Abdülvahap Bey, Karınca Adası'na bakkal açması için Salih Efendi'ye katkıda bulunurlar ve onu teşvik ederler.

“Salih Efendi, kasabadaki dükkânların aylık, yıllık kiralarnı söyledi. Orası canlı bir kasabaydı, kuytu bir adayla aynı kefeye konulamazdı. Onlara kendi dükkânlarına ayda ya da yılda verebileceği kirayı söyledi. Bunlar yıllık kirayı yeğlediler, çünkü bunlar şu gelen çıplakların topu ölmeden bir kısmını bahara çıkarabilmeyi kafalarına koymuşlardı. Onun için kirayı yıllık ve peşin istediler. Salih Efendi kontratı yanında getirtmişti, okuyup imzaladılar. Salih Efendi parayı önlerinde sayarak Poyraza verdi. Haydi, gidelim de bizim dükkânı görelim dedi. Rumlar buradayken de bu dükkân bakkal dükkânıydı”(Tanyeri Horozları, 2015: 362).

Yaşar Kemal tarafından yersiz yurtsuz insanlar için inşa edilmiş hayalî bir mekân olan Karınca Adası, doğal güzellikleri ve olanaklarıyla kusursuz bir mekân olarak tasavvur edilir. Karınca Adası Poyraz Musa'nın liderliğinde eski günlerine geri döner. Rumlar gittikten sonra bir dönem yalnızlığa terk edilen Karınca Adası, insanların Ada'ya taşınmasıyla kalabalıklaşmaya başlar. Aslında böylelikle, toprağı “vatanlaştıranın” insan olduğu vurgusu da örtük olarak yapılmış olur. Karınca Adası kalabalıklaşmaya başladıkça insanların ihtiyaçları

da çoğalır. Halkın ihtiyaçlarının karşılanmasında Karınca Adası'nda yer alan meyve ve sebzelerden yararlanır. Karınca Adası'nda yer alan meyve ve sebzeler oldukça değerlidir.

Kasaba esnafından Hayri Bey'in akrabası olan Şükrü Efendi meyve toptancısıdır. Köyünden savaşa giden kimse geri dönmemiştir. Şükrü Efendi'nin bütün akrabaları savaşta ölür. Karınca Adası'ndaki meyve ve sebzeleri (Nar, üzüm, bal, şeftali) çok beğenir. Bu meyvelerin ve sebzelerin düzenli olarak toplanmasını sağlayarak ürünlere değerlerinin üstünde paralar verir.

“Bağa iki usta kişi gönderdim, bağı ölçtüler, biçtiler. Biz şimdiye kadar üzümü bu kadar güzel hiçbir böyle bağ görmedik dediler. Bu üzüm fideleri nerden bulmuşlar, şaşırdık dediler. Çok, çok para kazanacağız bu bağdan. Şimdilik bu bağa fiyat biçmeyeceğim. Şimdi ne söylesem yalan olur, ben de gördüm bağı, ben de bunca yıl bağlardan üzüm alır satarım, böyle bir bağı bu yaşa geldim, hiçbir yerde görmedim. Narlara gelince bu narlar da görülmedik güzellikte narlardır. Pembe, büyük taneleri iri, deve dişi narlar. Poyraz Beyefendi çok güzel bir ada seçmişsiniz. Hiçbir adada böyle bir nar yok. Bu Karınca Adalılar nereden bulup getirmişler, bu nar fidanlarını? Arılara gelince bu kadar arıyı besler mi bu adanın çiçekleri beslemez., öyleyse şu yakın adalar...Arıların bir kısmı yakın adalara gider, oraların çiçeklerinden istedikleri kadar balı alır getirir. Poyraz Bey kardeşimle Baytar kardeşiminmiş bu kovanlar, satın almışlar maliyeden. Bu kovanlardan buradaki her eve bir kovanın balını istediler. Her eve bir kovan bal vereceğim. Bu kadar kovanın balının parası, bu evlerin hepsi bile dolsa bir yıl herkese yeter. Narlar, üzümler, incirler, şeftaliler de cabası” (Tanyeri Horozları, 2015: 286).

2.2.3. EVLİLİK-AİLE

“Aile; evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birliktir” (TDK, 2009: 45). Özellikle ulus devlet anlayışının ortaya çıkmasıyla, sağlam ve güçlü bir devlet düzeninin oluşmasının sağlıklı aile yapılarıyla mümkün olduğu görüşü yaygınlık kazanır. Çünkü milletler önce aile olarak tasavvur edilir. Ulus bir aile tahayyülüdür. Aile kavramı ulus ve devlet için önemlidir.

Mübadele kararı sonrası yalnızlığa terk edilmiş olan Karınca Adası Poyraz Musa'nın liderliğinde kalabalıklaşmaya başlar. İnsanlar için Karınca Adası yeni bir yurt, yeni bir vatan olur. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin siyasal ve kültürel yapısında kendine yer bulamayan etnik gruplar Karınca Adası'ndaki insanlarla acıda ve sevinçte bir araya gelerek, dayanışma gösterip kader birliği yaparlar. Eşini, kardeşini, çocuklarını veya yakınlarını kaybetmiş olan insanlar için Ada, huzurun ve mutluluğun yeni yeri, Ada'da yaşayan insanlar da onlar için yeni bir aile olur. Karınca Adası'ndaki aile yapısı saygı ve sevgi ekseninde inşa edilirken herhangi bir çıkar ya da menfaat gözetmeksizin herkes birbirine yardımcı olur.

“Geleneksel olarak aile çıkar gözetmeyen bir sevgi ve dayanışma alanı olarak kavranmıştır. Aynı şekilde tarihçiler, diplomatlar, politikacılar ve sosyal bilimciler büyük bir rahatlıkla “ulusal çıkar” kavramını kullanıyor olsalar da hangi sınıftan olursa olsun sıradan insan için ulus kavramının bütün anlamı herhangi bir çıkar ifade etmeksizin yatar” (Anderson, 2009:161).

Karınca Adası'na insanların bazıları yalnız, bazıları ise aileleriyle gelmektedirler. Adaya ailesiyle gelen ilk isimlerden birisi Hüsmen'dir. Hüsmen adaya ilk geldiğinde adayı beğenmez geri gider fakat daha sonra pişman olur, karısı Sabiha ve 6 (altı) kızıyla Karınca Adası'na geri gelir.

“Ben dedi Hüsmen, üç tane büyük, üçü de mavi boyalı tekneyle geldikti ya, geldikte bu cennet adasını beğenmeyip geri gittik ya, ben döndüm dolaştım, gezdim gördüm, kendi kendime acımdan ölsem, altı kızım bir de ben, bir de karım bu güzel adada öleceğiz, dedim ve döndüm” (Karıncanın Su İçtiği, 2017: 53).

Hüsmen, Karınca Adası'na yerleştikten sonra eşiyle ve ailesiyle mutlu mesut yaşar. Fakat Karınca Adası henüz yeterince kalabalıklaşmadığı için Hüsmen ve karısı Sabiha kız çocuklarının evlenip yuva kurmaları konusunda kaygı duyarlar.

“Kollarını iki yana açtı, derinden soluk aldı, çok şükür çok şükür bu kokulara, bu havaya, bu denize, bu toprağa çok şükür, çok şükür diye yinelerken kızları aklına geldi, çarpılmış gibi oldu. Ne kaldı kızların büyümesine, her birisi melek kadar güzel. Bu ıssız adada onları kim görecekti de evlenecek. Bu adaya

geri döndüğümüze o kadar o kadar sevindiler ki ne kaldı şurada, nereden baksan yedi sekiz yıl, bu kızlar evde kalacaklar. Kocasız, aşksız, sevdasız mutsuz olacak, dünya güzellerim benim, kadınlıktan çıkacaklar, kuruyup kalacaklar, otuz yaşına basmadan koca-karı olacaklar” (Karıncanın Su İçtiği, 2017: 53).

“Millet aile, aile millet demektir. İki de aynı anda aynı iklimi, aynı terbiyeyi alırlar, aynı fedakârlıklarda bulunurlar” (Ünlü, 2018:193). Millet ve aile mefhumları Karınca Adası’nda iç içe geçmiştir. Ada’ya gelen insanların arasında kan bağı yoktur ama aile gibi yaşamaya başlamışlardır. Söz konusu yapının alternatif bir “ulus” anlayışı olarak okunması mümkündür. Bu alternatif ulus yapısı, etnik köken ortaklıklarına, din veya dil birliğine değil birlikte yaşama iradesine ve çabasına dayanır.

Karınca Adası’na ailesiyle gelen isimlerden biri diğeri Nişancı Veli’dir. Ada halkı için balık tutan ve balık tutmada maharetli olan Nişancı Veli, Ada’ya karısı Sultan ve üç torunuyla birlikte gelir. Üç çocuğu askere gittikten sonra onlardan haber alamaz. Çocuklarının eşleri de evlatlarını terk edince, Nişancı Veli, karısı ve torunlarıyla Ada’ya yerleşir.

“Birden savaşın patladığı haberi geldi. Savaşı unutmuş gitmişti. Önce büyük oğlunu aldılar gittiler, sonra ikincisini, ardından da sonuncusunu. Üç oğlundan üç erkek torun kaldı, oğullarının üçünün de künyesi gelince gelinlerinin üçü de çocuklarını Sultan’a bırakıp köylerine gittiler” (Karıncanın su İçtiği, 2017:124).

Aile neslin devamı için gereklidir. Neslin devamı da milletlerin ve ulusların varlığını sürdürmeleri açısından elzemdir. Yaşar Kemal hayalî olarak inşa ettiği Karınca Adası’na insanları taşıırken yaşamın devamı açısından aile unsuruna önem verir. Adaya gelen insanların evli ve çocuklu olması rastlantı değildir. Yeni gelen insanların aralarında akrabalık bağı oluşturulması aileyle sağlanabilir. Aile olunabilmesi için de evlilik gereklidir. Bu evliliklerin devamı neslin devamı demektir. Yeni aile, yeni çocuk demektir. Bu da Ada’da hayatın normale döndüğü yerleşik bir yaşamın başlamasının kanıtıdır. Karınca Adası zamanla geçici bir sığınaktan yerleşik olunan yurda dönüşmeye başlar.

Karınca Adası’nda ilk evlilik Musa Kazım ile Kadri Kaptanın annesi Melek Hatun arasında gerçekleşir. Giritli mübadil Musa Kazım, Karınca

Adası'na geldiği ilk andan itibaren Melek Hatun'la aralarında yakınlık oluşur. Ve bunun sonucunda da Karınca Adası'ndakilerin de katıldığı bir törenle evlenirler.

“Sevgili dostlar buraya sizin için geldik. Sizler bizim gözümüzün ışığısınız. Sizin yeriniz başımız gözümüz üstündedir. Melek Hatun ile Ağa Efendi ortaya geldiler. Hoca o güzel sesiyle dualar okudu. Hoca Efendinin sesi duyulmadık bir sestir. Böyle bir ses İstanbul'da Bağdat'ta yoktur. Hoca nikâh ayetini bitirdi, Ağa Efendi'ye bedeli sordu. Sonra da Allah'ın emri Peygamberin kavliyle nikâhımızı kıydım dedi”(Çıplak Deniz Çıplak Ada, 2017: 235).

Aile olma yolunda Karınca Adası'nda yapılan evliliklerden diğeri Ali Hüseyin ile Musa Kazım'ın kızı Nesibe arasında olur. Ali Hüseyin Alevidir. Giritli mübadil Musa Kazım ile tanışmaları sırasında Alevilikle ilgili olan tespitler dikkat çekicidir.

“Ağa efendi delikanlının yüzüne, tavrına baktı, düşündü adı hem Ali, hem Hüseyin, böyle Sünni olur mu? Babasının adını sordu, babamın adı Caferi Sadık, dedi. Bu delikanlının ödü nasıl kopmuştu, nasıl katliamlara uğramışlardı da Alevi olduğunu saklıyor. Kendinin adı da babasının adı da Alevi adıdır. Delikanlının adı sadece Ali olsa bu Sünni Müslümanların adıdır. Tek başına Hüseyin olsa o da Sünnilerin adı olabilir. Tek başına Cafer de olsa herkesin olabilir. Caferi Sadık olunca Alevilerin adıdır bu” (Çıplak Deniz Çıplak Ada, 2017: 112).

Ali Hüseyin ile ailesi Karınca Adası'na gelerek Nesibe'yi babası Musa Kazım'dan isterler. Daha sonra ise üç gün süren bir düğün yaparlar ve Toroslara giderler.

“Şerife Hatun'un evine Ali Hüseyin'le birlikte on bir kişi gelmişti. Bunlar Ali Hüseyin'le birlikte on bir kişi gelmişti. Bunlar Ali Hüseyin'le birlikte on bir kişi gelmişti. Bunlar Ali Hüseyin'in anası, babası, amcası ve kardeşleriydi. Niçin geldikleri biliniyordu. Ali Hüseyin'in anası ile babası Ağaefendi' nin evine gittiler. Allah'ın emri Peygamberin kavliyle Nesibe'yi oğullarına istediler. Ali Hüseyin'in babası düğünümüz memlekette olacak, ama iki kardeşin birlikte düğünü olması bizleri mutlu eder. Memleketimizde de düğün yapmak

zorundayız, dedi”.(...) Bu düğün üç gün sürdü, güzel bir düğün oldu. Sonra gelinlerini aldılar, Toroslara gittiler” (Çıplak Deniz Çıplak Ada, 2017: 255).

Poyraz Musa Karınca Adası’na gelmeden önce cephelerde mücadele eder, ölümler ve acılara şahit olur. Karınca Adası’na geldikten sonra da uyurken rüyasında yaşadıklarını görür, kimi zaman da savaş meydanlarında yaşadıklarını hatırlar. Poyraz Musa’yı yaşadığı olumsuz anılarından kurtaran Musa Kazım’ın kızı Zehra olur.

Poyraz Musa, Zehra’yı Karınca Adası’nda tekneden inerken gördüğü ilk anda Zehra’dan etkilenir.

“Poyraz, denizden adaya vurmuş mavi ışığın ortasında Zehra’yı görünce bütün bedeni çıngışınca yüreği de çarpınca büyülediğini anladı. Zehra’yla göz göze geldiler. Kız gülümser gibi etti. Etti mi acaba? Belki ona öyle geldi, bedeni bir daha çıngıştı, şimdiye kadar yaşayabildiği en büyük bir tadın içine girdi çıktı” (Karıncanın Su İçtiği, 2017: 208-209).

Poyraz Musa ile Zehra arasındaki yakınlık Karınca Adası’ndaki herkesin dikkatini çeker. Başta Melek Hatun olmak üzere Ada’da yaşayan diğer insanlar Poyraz Musa ve Zehra arasında köprü görevi üstlenip onlara yardımcı olurlar. Karınca Adası’ndaki en görkemli nikâh da onlar arasında olur. Zehra babası Musa Kazım’dan nasıl bir düğün istediğini anlatırken bütün kültürlerin de ortaklığına vurgu yapması dikkat çekicidir.

“Halaylar var babam halaylar var. Karadenizlilerin halayları, Kürtlerin halayları, Erzurumluların halayları. Bizim düğünlerimizde Alevilerin halayları da olsun. Bunları düğünümüze getirirsen, sen de mutlu olacaksın biz de mutlu olacağız”. (...) Birkaç gün sonra bütün adadakiler bu işi duydular ve böyle görkemli bir düğün oldu. Kasabadan gelen insanlar hayatlarında böyle bir düğün görmemişlerdi” (Çıplak Deniz Çıplak Ada, 2017: 255).

2.2.4. GELENEK–TÖREN

Gelenek, “Bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları nedeniyle saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar; bilgi, töre, davranışlar, anane” (TDK, 2009:741) şeklinde tanımlanır.

Tören ise; “Bir toplulukta, üyelerin belli bir olayı, kişiyi veya değeri ayırt edip sembolleştirmesi, bunların anlam ve öneminin güçlendirilmesi amacıyla düzenlenen hareket dizisi, merasim” (TDK, 2009: 2001) dir.

Gelenekler ve törenler toplumun bir arada olması ve aidiyet duygusu oluşturması açısından önemlidir. İnsanın yaşadığı toplumdan bağımsız olduğu düşünülemez. İnsanlar doğdukları veya yaşadıkları toplumun değer yargılarıyla az-çok ilişki içinde olurlar.

İnsanlar dâhil oldukları toplumun değer yargılarını gittikleri yerlere de taşırlar. Nitekim Karınca Adası'na yerleşmek için gelen insanlar da kendi kültüründen izleri Ada'ya getirirler. Getirdikleri bu kültür izlerini Karınca Adası'nda yaşayan insanların kültürleriyle harmanlarlar. Böylelikle yeni bir gelenek, yeni bir kültür dairesi inşa ederler. Ada'da herkes birbirine saygılıdır. Yeni kurulan devletin din ve millet esaslı olması zaman zaman sorun oluştururken Karınca Adası'nda din ve millet, geleneğin ayırıcı unsurları değil birleştiricisi olarak var olur. Çünkü ortak birdin veya millet değil ortak bir kültür dairesi Karınca Adası'ndaki insanları birleştirmeye başlar.

Karınca Adası'nda mübadeleden önce Rumlar ve Türkler arasında geleneksel olarak haftanın iki günü balık şölenleri düzenlenmektedir. Bu şölenler onlar arasında birliktelik ve aidiyet oluşturması bakımından önemlidir. Ayrıca şölenlerin tertip şekli ve şölen sırasında yapılanlar dikkat çekicidir.

“Savaş öncesi balıkçılar Pazar ve Çarşamba günleri haftada iki gün yalnız adalıların geleneksel şöleni için balık tutarlardı. Bu iki gün tutulan balıkların hiç birisi satılmaz her balıkçı getirdiği balıklarını apak çakıl taşlarının üstüne yığar, koskocaman balık yığımına eli keskin bıçaklı kızlar gelir, balıkları bir yandan temizler, pırıl pırıl yıkar, kamış sepetlere doldururdu. Çınarların altına çoktan hasır serilmiş, fırınlardan taze çıkmış sıcak buğulu ekmekler çıkmış, kalaylı sahanların yanına konmuştur. Mis gibi ekmek kokusu da ortalığı almıştır. Orta

yere yakılan ateş çoktan kızıl köze kesmiştir. Zeytin ağacının közleri kolay kolay kül bağlamaz, öteki odun küllerine benzemez, ta uzaklara kadar karanlığı deler, ışığını yöreye cömertçe gönderir. Temizlenen balıkları ince zeytin dallarına geçiren kadınlar kızlar, balıkları yayılmış közlerin üstünde kızarttılar. Balıklardan bütün adaya yayılan, insanı devce acıktıran mis gibi bir koku çıkar. Kalaylı sahanların başına geçmiş, bağdaş kurmuş oturmuş yaşlı, orta yaşlı erkekler, ellerinde sıcak ekmekleri kızaran balıklara bir an önce kavuşabilmek için boyunları koparcasına başlarını közlere uzatırlar. Balıkları gelince de kılçıklarını usul usul bir iyice ayıklar, yardıkları ekmeğin içine koyar, dudaklarının kıyılarından yağları sızdırarak, parmaklarını yalayarak yerlerdi. Bu şölenlerde içki içilmezdi. Belki başka adalarda içilirdi, yalnız Karınca Adası şölen geleneğinde kesinlikle içki yoktu. Bu şölenlere dost Türkler de katılırlar, bu şölenleri ömürleri boyunca anımsarlar, yeri gelince de nerede olursa olsunlar, ballandıra ballandıra anlatırlardı” (Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, 2017: 81-82).

Gelenek mefhumu insanlar arasında ortak bir ideal, ortak bir payda oluşturur. Toplumda yaşayan insanlar bu gelenekler etrafında birliktelik meydana getirirler. Sözlü olmalarına rağmen gelenekler dilden dile aktarılarak uzun süre varlığını sürdürür. Bu şekilde varlığını sürdüren geleneklerden biri de Hızır’ın mavi keçilerinin sütüyle alakalı aktarılanlardır. Hızır’ın mavi keçilerine dokunmak yasaktır. Eğer biri keçilere dokunacak olursa Hızır onları cezalandırır. Fakat keçinin sütünden içmek isteyenler içebilir. Eğer süt içmeyi başarabilen olursa içenin ömrü uzar.

“İyi ki keçilerinin çalanın gemilerini batırıyor Hazreti Hızır. İyi de ediyor. Yoksa bu keçiler burada böyle kalabilirler miydi? Yalnız sütleri içilir, sütleri de her derde deva imiş. Bir Barba Dimitri var idi, yüz yirmi yedi yaşına kadar yaşadı, her zaman biner kayığına gelir, keçilerin sütlerini sağlar, çam ağacından bir fıçıya doldurur, fıçı tükeninceye kadar keçi sütü içerdi. Yüz yirmi yedi yaşına kadar her gün balığa çıktı, balık tuttu, balık sattı. Süt içti, mısır ekmeği yedi. Arada sırada kaya balığı tutarsa onu da yedi. Sonra bir gün tam yüz yirmi yedi yaşına geldiği gün şu yüksek kayanın ucunda keçileri sağarken ayağı kaydı, kayalıklardan yuvarlana yuvarlana düştü öldü. Balıkçılar bir gün buranın önünden geçerlerken keçilerinin hepsinin düzlüğe yığıldığını gördüler,

vardılar baktılar ki keçilerin arasında upuzun, ağzı açık Barba Dimitri yatıyor. Hızır onun keçilerinin sütlerini çalmasına doksan dokuz yıl dayandı, sonra da canına tak etti, tuttu onu kayalıklardan aşağıya yuvarladı” (Karıncanın su İçtiği, 2017: 29).

Karınca Adası hayalî bir ada olarak kurgulanır. Yaşar Kemal, vatansız ve yurtsuz kalan insanları Ada’ya taşıırken onların kendi kimliklerini ve kültürlerini muhafaza etmelerine de ortam hazırlar. Giritli Musa Kazım Efendi ile Melek Hatun arasındaki diyaloglar ve ikili arasındaki sahneler bu kültürlerin Ada’da yaşatıldığıının gösterilmesi ve Ada halkı tarafından bunun fark edilmesi açısından önem taşır.

“Sana bir şey söyleyeyim de başkası duymasın. Musa Kazım Ağa Efendi Alevi dedesidir. Melek Hatun da Alevi’dir. (...) Melek var ya, Kazım Ağa Efendi’nin elini öptü ya ondan bildim. Aleviler bir dedeye, bir babaya niyaz ederken dizlerini yere koyarlar, onun elini öyle öperler. Dede de niyaz edenin elini öper. Melek hatunla Musa Kazım Ağa Efendi böyle yaptılar. Bir çocuk bile elini öpse bir dedenin, o da çocuğun elini öper” (Karıncanın Su İçtiği, 2017: 214-215).

“Kim bilir belki de ağaçla konuşuyormuş sultanımız efendimiz. Onun parmağındaki on iki perli yüzüğü gördünüz değil mi? (...) Sultanımızın parmağındaki yüzük onlar doğunca takılır, bunlar ermiş mertebesindedir. Kökboyanın yakışıklı delikanlısı sultanımızın parmağındaki yüzü görür görmez niyaza gelip eline sarılmış. Pirimizin ağaçlarla konuşamayacağını kim söyledi, nereden çıkardınız. Babanızın kim olduğunu Allahtan başka, ermişten, pirlerden başka kim bilebilir” (Çıplak Deniz Çıplak Ada, 2017: 128-129).

Bir topluluğu diğer topluluklardan ayıran kültürüdür, kültürün de ana unsurlarından birisi gelenektir. Gelenekler toplumda önemli yer tutar; insanlar arasında birlik beraberlik duygusu oluşturur, bireylere “biz” olma fikrini aşılır.

Yaşar Kemal, eserlerini Anadolu ve Anadolu coğrafyasındaki insanlar ve bu insanların geleneği üzerine inşa eder. Eserlerinde folklorik unsurlara sıklıkla rastlanır. Folklorik unsurların önemini yazar şöyle ifade eder:

“Folklor bir ülkenin kültürüdür. İçinde büyüüp doğduğumuz temel kültürümüzdür, bizim temel kültürümüzün yansımasıdır. Bunsuz Türk Edebiyatı yapılamaz. Nasıl halkımı yazmak zorundaysam, yaşadığım insanları yazmak zorundaysam, o folklorun bu kültürün içindeyim, o folkloru sonsuz bilmek zorundayım” (Akt. Çiftlikçi, 1997: 32).

Eserlerini bu fikirler çerçevesinde oluşturan Yaşar Kemal, *Bir Ada Hikâyesi* serisinin ikinci cildi olan *Karınca'nın Su İçtiği* romanında Halk Edebiyatı geleneklerine ve Halk Edebiyatı geleneğinde âşıklar arasındaki “el verme” hadisesine Dengbej Faki ve Dengbej Halilo üzerinden atıflarda bulunulur:

“Dillerinden bir kuş düşmüyordu. Bu sesi duyulup da kendi hiç gözükmeyen bir tansık kuştı. O kuşun sesini de yalnız ermişler gibi yüreği pirüpak olanlar duyardı. Kuşu görenler de ölümsüzlüğe kavuşurlardı. O kuşun sesini dünya kurulduğundan bu yana duyanlar onu aramaya çıkmışlar, ölünceye kadar aramış bulamamışlardı. Kuşun kılamını duyan her insanın yüreğine bir umut ışığı düştü. Yedisinden yetmişine kadar herkes o kuşun sesini duymayı, sonra da aramayı düşledi ve birçok genç yollara düştü. (...) Faki gençti yakışıklıydı. İri ceren gözleri, yeşillenen kıvrırcık kara sakallı, dudaklarından düşmeyen gülümsemesi, giydiği şalşapık ayaklarındaki işlenmiş dana derisinden yumuşak çarığıyla göreni büyülüyordu. Cizre'den kuşun sesini ilk duymaya çıkan kişilerden biri de Faki' ydi” (Karınca'nın Su İçtiği, 2017: 344).

“Eski dengbejler, böyle bir kuştan hep söz ederler. Sesini duyanlar varmış da yüzünü görenler yokmuş o kuşun. O kuşu dengbejlere göre çok insan aramış ama kimse görememiş” (Karınca'nın Su İçtiği, 2017: 347).

“Bir sabah Faki yatağından kalkamadı. Saray halkı yatağın yöresini aldı. Faki: “Oğlum emir” dedi, beni iyi dinle benim günüm geldi. Dengbej Halilo' ya el veriyorum. Onun soyundan gelenler sarayın dengbeji olacaklar” (Karınca'nın Su İçtiği, 2017: 380-381).

Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde farklı etnik ve dini unsurlar yer almaktaydı. Bu milletlerden biri olan Çerkezler gerek Osmanlı Devleti'nde gerekse sonrasında kurulan Yeni Türk Devleti'nde Müslümanlık ve Türklük sözleşmesine dâhil edilmişlerdir. Bu durum Çerkezlerin saray çevresinde ve

askeriyede aldıkları görevlerle de ilişkilidir. Karınca Adası'nın lideri olan Poyraz Musa'nın da Çerkez olması bu minvalde düşünülebilir.

Karınca Adası'na farklı coğrafyalardan farklı kültürlerden insanlar gelir. Gelen insanlar beraberlerinde ait oldukları yerin gelenek ve göreneklerini de getirirler. Mübadele sonrası Ada'ya gelen ilk insan olan Poyraz Musa da ait olduğu toplumun geleneğini taşıdığını gösterir. Poyraz Musa ile Musa Kazım arasındaki konuşmada Çerkezlerin taşıdığı hançerlerin değerli olduğu ve bu değerli hançerlerin de sadece Çerkezler tarafından yapılabileceği dile getirilir.

“Onun torbasının birinde kınları gümüş, savat işlemeli üç Çerkez hançeri var. Bu hançerler ancak Çerkezlerde olur. Bu kadar değerli hançerleri ancak Çerkezler taşır, bu kadar değerli hançerleri yalnız Çerkez ustaları yapar” (Tanyeri horozları, 2015: 18).

Romanda yer alan milletlerden Çerkezler Müslümanlık ve Türklük sözleşmesine dâhil edilirken Yezidiler ise gerek Müslümanlık gerekse Türklük sözleşmesinin dışında tutulurlar. Yezidiler tarih boyunca zulme uğrayıp birçok toplum tarafından soyları tüketilmeye çalışılır. Yezidilerin yaşadıkları kırımlarla alakalı dengbejler destanlar söylerler. *Bir Ada Hikâyesi'* nde Yezidilerin yaşadıkları acılar anlatılırken aynı zamanda güçlü bir geleneklerinin de olduğu anlatılanlarla sezdirilir.

“Bu Yezidilerde birçok giz vardı. Durmadan onlar, şeytana, tavus kuşuna, güneşe tapıyorlar diye onları öldürüyor, tükettik sanıyorlar, bir de bakıyorlar ki yıllar sonra dağlara kaçıp orada çoğalmış Yezidiler dağlardan inmişler, Laliş koyağını doldurmuşlar. Beyler gene din uğruna Yezidileri kırıyor, kalanlar gene dağlara sığınıyorlardı. (...) Yezidiler Kürt'tü. Çok zengin bir Kürtçe konuşuyorlardı. Kırımları üstüne çıkarılmış destanlar dilden dile dolaşıyor, bu destanları duyanlar kulaklarına inanamıyorlar, acılar içinde kıvrıyorlardı. İşin tuhafı Yezidileri en çok Kürt emirleri kırıyorlardı. Bu öldürülen yüzyıllar boyunca kırıma uğratılan Yezidiler, insanın insanı öldürmesine her ne için olursa olsun sebepsiz karşıydılar” (Karıncanın Su İçtiği, 2017:349).

Osmanlı Devleti yıkıldıktan sonra yerine kurulan Yeni Türk Devleti Cumhuriyet rejimini benimser. Bu yeni kurulan rejimle beraber toplumda siyasi

alandaki başta olmak üzere birçok yenilikler görülmeye başlanır. Ege Denizi'nde hayali olarak inşa edilmiş olan Karınca Adası'na bu yenilikler Kavlakzade Hacı Remzi aracılığıyla ulaşır. Kavlakzade Hacı Remzi mebus olmak için Ankara ile yakın ilişki içindedir. Bu yüzden her türlü gelişmeden öncelikle Kavlakzade haberdar olur. Örneğin Cumhuriyetten önce alkışlama geleneği yokken Cumhuriyetten sonra alkışlama geleneğinin başladığı, onun aracılığıyla kasaba ve köylüler tarafından öğrenilir.

“Cumhuriyetten önce Anadolu'nun her bir yerinde alkışlamak gibi bir gelenek yoktu. Alkış ülkeye Ankara'dan yayılıyordu. Kavlak remzi de Ankara ile ilişkiye geçtikten sonra alkışla birlikte daha birçok yeniliği kasabaya getirmişti. El çırparak alkışlamayı da Ankara'dan öğrenmişti. Cumhuriyet Halk Fırkasının İlçe Başkanı olunca da partinin açılış günü alkışı önce kasabalılara, sonra da köy köy dolaşarak alkışlamayı bizzat kendisi töresiyle öğretmişti köylülere” (Tanyeri Horozları, 2015: 123-124).

Karınca Adası'nda ortak acılar etrafında bir araya gelen Ada halkı zaman geçtikçe acılarını unutmaya başlar. Türklük ve Müslümanlık sözleşmesinin asli belirleyici olmadığı Ada'da gelenekler de ayrıştırıcı değil birleştirici bir rol üstlenir. Toplumsal yapı içerisindeki geleneklerden biri olan komşularla karşılıklı olarak gidip gelmeler Karınca Adası'nda kendine yer bulur. Bu durum Karınca Adası'nda hayatın normal akışına döndüğünün göstergesi olması açısından dikkat çekicidir.

“Doktor Salman Sami Ağa Efendi'nin yanına yaklaştı: “Efendim bugün bize buyurmaz mısınız” ? Karadeniz yemekleri yaptı bizim evdeki kadın. Çok lezzetli Karadeniz yemekleri yapıyor, bizim bilmediğimiz yemekler. Poyraz Beyi, Dengbej Usoyu da çağırdım. Baytar Bey, Kaçak Hasan, Hüsmen, melek Hatun, da geliyor. Birkaç kişi daha... Hanımları çağırmadım. Çağırsak da biliyorum gelmeyecekler” (Tanyeri Horozları, 2015: 284-285).

2.2.5. DİN

Din mefhumu tanımı güç yapılan kavramlardan biridir. Dini tanımlarken gerek geçmişte gerekse şimdi bütün inanç şekillerini kuşatan ve toplumlarda ortak esasları vurgulayan bir tanımdan bahsetmek gerekir. Arapça kökenli bir kelime olan din mefhumunun TDK'deki tanımı şu şekildedir:

“Tanrı’ya, doğaüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal kurum” (TDK, 2009: 531).

Osmanlı Devleti kurulduğu andan itibaren din eksenli bir anlayışla tarih sahnesinde yerini alır. Uzun bir süre devam eden bu anlayış Osmanlı Devleti’nin güçlü olduğu zamanlarda bir sorun teşkil etmezken, imparatorluğun güç kaybetmesiyle farklı bir seyir göstermeye başlar. Özellikle bağımsızlık anlayışıyla hareket eden gayrimüslim unsurlar, din ve millet mefhumları üzerinden isyan hareketi başlatırlar. Avrupalı Devletlerin de desteğiyle Osmanlı Devleti’nin yayımlamak zorunda kaldığı 1839 Tanzimat Fermanı ve 1856 Islahat Fermanı Gayrimüslim ahaliye bazı haklar ve sorumluluklar getirir. Fakat bu getirilen haklar dini açıdan bir güvence oluşturmaz çünkü Osmanlı Devleti’nde şeriat mahkemeleri varlıklarını sürdürmeye devam eder. Bu da din ve hukuk işlerinde ikilik doğurur.

“Laik yasaların yanında sürekli şeriat kanunlarına referansta bulunuluyor, devlet dininin İslam olduğu vurgulanıyor laik mahkemelerin yanında şeriat mahkemeleri de devam ediyor” (Ünlü, 2018: 85).

Osmanlı Devleti’nde siyasal İslamcılığı devlet politikası haline getiren isim II. Abdülhamit’tir. Öyle ki padişah II. Abdülhamit kendi dininden ve kendi milletinden olmayanların devletin topraklarında yeri olmadığını dile getirir.

“Osmanlı Müslümanları arasında aşağıdan yükselen İslami tepkileri ve orta tabakadan yükselen siyasal İslamcılığı yukarıdan kararlı bir devlet politikası haline getiren II. Abdülhamit oldu” (Ünlü, 2018: 91).

“Yabancı dinden olanları, kıymık gibi kendi etimize, kendimiz soktuğumuz devirler geçti. Devletimiz hudutları dâhiline ancak kendi milletimizden olanları ve bizimle aynı dini inançları paylaşanları kabul edebiliriz” (Ünlü, 218: 96).

İmparatorluk yıkıldıktan sonra yerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti de Osmanlı Devleti’ndeki anlayışı kısmen sürdürmeye devam eder. Kurulan yeni devlet, din ve ulus esaslı olunca o döneme kadar Türklerle ve Müslümanlarla birlikte yaşayan başta Rumlar ve Ermeniler olmak üzere birçok etnik yapı kendisini dışarıda bulur. Ulus devlet anlayışıyla kurulan devletlerde din algısı

birleştirici olmaktan ziyade ayrıştırıcıdır. Yaşar Kemal de din mefhumunu dışarıda tutarak dışlanmış ve ötekileştirilmiş olan bu toplulukları hayalî olarak inşa ettiği Karınca Adası'na taşır. Ada'da hâkim olan, milletin dini ve dili değildir. İnsanlık bütün mefhumların üstünde tutulur. Ölüm karşısında yaşam, savaş karşısında barış ve din-millet kavramlarının karşısına da insanlık yerleştirilerek farklı kültürden gelen insanlar Karınca Adası'nda yeni bir kültür birliği oluştururlar. Bu birliktelikte insanların dinin ve milletin bir önemi yoktur. Belki de bu yüzdendir ki *Bir Ada Hikâyesi* dörtlemesinde toplumsal dönüşüm açısından en az yer din mefhumuna ayrılır.

Karınca Adası'na yerleştirilen ilk isim olan Poyraz Musa, Ada'da kendisine kalacak ev ararken Vasili, Poyraz Musa'yı uzaktan gözetler. Gözetleme esnasında Poyraz Musa'nın Hıristiyan mezarlığında dua etmesi hem dinin birleştirici yönünün vurgulanması, hem de Ada'da daha önce Gayrimüslimlerin de yaşadığının göstergesi olması açısından değerlidir.

“Evler bittikten sonra mezarlığın bu yanında kavak kadar uzun bir çınar ağacı vardı. Vasili' ye göre adam az sonra bu ağacın altında bitiverecekti. Daha o böyle düşünürken adam çınarın altında gözüktü. Vasili sevindi. Adam Őeftaliliđe girdi, kirazlığın önünde gözüktü, oradan mezarlığa geldi, ellerini havaya kaldırdı, dualar okudu. Demek Müslümanlar da Hıristiyan mezarlığında dua okuyor, ne tuhaf dedi. Şimdiye kadar böyle bir Őeyle karşılaşmamıştı. Belki bu adam Müslüman değerdir, diye düşünecek oldu vazgeçti. Adam ellerini havaya açmış dua okuyor ardından da yüzünü sıvazlıyor. Müslümanlar hep böyle dua etmezler miydi” (Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, 2017: 153-154)?

Poyraz Musa, Karınca Adasına gelmeden önce uzun bir süre cephelerde mücadele eder, kahramanlıklar gösterir. Askeri görevini sürdürürken öldürmüş olduğu Őeyhin kardeşi yüzünden Arap kabileleri Poyraz Musa'ya kan davası güderler. Poyraz Musa'nın bu sürede tanıştığı Emir Selahaddin Poyraz Musa'ya onu koruması için bir muska verir ve bu muskanın Poyraz Musa'yı kötülüklerden koruyacağını vurgular.

“Emir Sultan öteki odadan elinde üç kadife keseyle döndü. Döşeğine oturdu, önce yeşil kesenin büzgüsünü açtı. İçindeki gövdesi lapis, baş kanatları kuyruğu altın kuşu çıkardı, Abbas'ın yüreği hop etti. Hatunun gözleri parladı,

kuş bir şahadet parmağı büyüklüğündeydi. (...) Emir ikinci turuncu keseyi açtı onun içinden de gene bir parmak boyunda başı lapis gövdesi, altın bir yılan çıktı. Bu da sağlık tılsımıdır. Üçüncü keseden gülen kız başı çıktı. Kocaman gözleri bütün dünyayı içine alacakmış gibi açılmıştı. Tunçtan yapılmıştı. Bu bir tanrıçadır dedi başka da bir şey demedi. (...) Hatun el çırpı, uzun zenci elinde mavi, biraz daha boş büyük bir kese getirdi. Öteki keseleri Abbas'ın elinden aldı, mavi keseye koydu bunu boynuna as ve de hiç çıkarma” (Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, 2017: 268).

Bir Ada Hikâyesi dörtlemesinde dikkat çeken toplulukların başında Yezidiler gelir. Tarih boyunca zulüm görmüş olan Yezidiler farklı etnik yapılar tarafından kıyıma uğrar. Kıyım o kadar büyüktür ki Fırat Nehri, öldürülüp atılan Yezidilerin kanları sebebiyle kan akmaya başlar.

“Fırat diyordu Fırat günlerce aylarca insan ölüleriyle doldu taşı. Fırat suyu kan akıyor baksana. Dicle diyordu. Dicle günlerce, aylarca insan ölüleriyle doldu da taşı” (Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, 2017: 255).

Yezidiler hem Müslümanlık hem de Türklük sözleşmesinin dışında kaldığı için dışlanırlar. Buna rağmen inançlarını ve ibadetlerini yaşamaktan vazgeçmezler. Yezidilerin inanç şekli dünyadaki birçok topluluğa göre farklılıklar arz ettiği şeklinde yorumlanır.

“Bunlar Şeytana, güneşe, toprağa, ateşe tapıyorlarmış. O şeytan ki Allah'a başkaldırmış. Kim gördü şeytanı, Allah'ın huzuruna kim gitti. Bir yandan bakarsan Yezidiler haklı. Var eden ve yaratan ki topraktır, güneştir, sudur, havadır. Yezidiler günde üç kere, bir sabah gün doğarken, bir kez de tam öğlenleyin güneş tepedeyken ve bir de gün batarken yönlerini güneşe dönerler dualarını okurlar” (Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, 2017: 255).

Karınca Adası'nda yer alan bütün insanlar kendi kültürlerini Ada'ya taşırlar. Yaşar Kemal, Ada'ya gelen insanların geçmişte yaşadıkları kültürlerin izlerini silmez. Bilakis kültürlerin toplumlar arasındaki birleştirici rolünü vurgulamaya çalışır. Bunun içinde kültürlerin canlı ve diri kalmasının önemine vurgu yapar. Fakat Kavlakzade Hacı Remzi kültürü yok etme pahasına daha önce savaş zamanı yaralıların tedavi edildiği kiliseyi yıktırır. Kavlakzade Hacı Remzi'nin yıktırdığı kilise önemlidir. Çünkü Kavlakzade Hacı Remzi orada

sadece kiliseyi yıkmakla kalmaz aynı zamanda Müslümanlar ve Gayrimüslimler arasındaki kardeşliği de yok etmiş olur, aynı zamanda iki topluluk arasındaki kültürel unsuru da silerek ortak geçmiş, ortak hafızayı sonlandırır.

“Her şeyi yok ettik. Çanakkale insanların insanlıklarını savunmaydı. Çanakkale, Conkbayırı, Anafartalar, benliklerini savunurken ölenlerin anıtıydı. Bu Kilise de bir merhamet bir sevgi, bir dostluk anıtıydı. Rumlarla kıyı Türkmenlerinin Yörüklerinin el ele vererek yaralılara can vermek adına sıcaklıklarını birleştikleri bir dostluk, bir kardeşlik cenneti idi. Biraz kalas, biraz sıra tahtası, biraz pencere camı, bir iki ikon için, bu kiliseyi yıkmaya değer miydi? Bu kilise Rum’ u, Türkü, Türkmen’ i, Yörük’ üyle el ele verip yüzlerce yaralıyı rahat ettirmek, acılarını dindirmek için, kadın kız, yaşlı erkek ve çocuk gecelerce yaralıların başlarını bekleyerek tenlerinin sıcaklığını, yüreklerinin olanca sevgisini, bir lokma ekmeğini kendi yemeyip, bir kaşık sütünü bebeğine içirmeyip yaralı askerlere içirenlerin, bu kilise hastanede el ele kardeşliğe kavuştukları yer değil miydi? Dünya malı için bu kardeşlik anıtını yıkmaya değer miydi? Bu hastanede ağıtlar yakılmış, destanlar söylenmemiş miydi” (Karıncanın Su İçtiği, 2017: 491-492).

2.2.6. EĞİTİM

Eğitim; “çocukların ve gençlerin toplum yaşayışlarında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine kişiliklerini geliştirmelerine yardım etme” (TDK, 2009: 606) olarak tanımlanır. Eğitim mefhumu insanın hayata gözlerini açmasıyla başlayan ve ölüncüye kadar devam eden bir süreçtir. Eğitim insana özgüdür. İnsan, geçmişte yaşamış ve öğrenmiş olduklarının ürünüdür.

Eğitim, insana hayatının her evresinde bilgi birikimi sağlayarak insanın değerler sisteminin gelişip şekillenmesine katkı sağlar. Bireyler aldıkları iyi eğitim sayesinde hayat standartlarını yükselterek daha kaliteli bir yaşam sürerler. Ayrıca alınan iyi eğitim kişinin yeni ilgi alanlarının oluşmasına da ortam sağlar.

Osmanlı Devleti, toplumun genelinden ziyade üst makamdaki (Sadrazam, Vezir vb.) devlet adamları ve şehzadelerin eğitimine önem vermektedir. Özellikle şehzadelerin çocuk yaşlardan itibaren iyi eğitim almaları

için çaba gösterilmiş bunun için ihtiyaç duyulduğunda yurt dışından hocalar getirtilmiştir.

Osmanlı Devleti'nde eğitim sistemi çeşitli kademelerden oluşmaktaydı. Bu kademelerin ilkinin oluşturduğu Sıbyan Mekteplerinde 4-6 yaş arasındaki çocuklara temel dini eğitimlerin yanı sıra basit hesap işlemleri öğretilmekteydi. Sıbyan Mekteplerinden başka Osmanlı Devleti'nde eğitim; Medreseler, Acemi Oğlanlar Birliği, Enderun, Yeniçeri Ocağı, Tekkeler, Zaviyeler ve Loncalar aracılığıyla verilmekteydi.³ Başlangıçta bu kurumlarda dini ilimler ve pozitif bilimler eş değer olarak verilirken Devletin gerileme dönemine doğru pozitif bilimler yerini dini ilimlere bırakmaya başlar. Pozitif bilimlerin gerilemesiyle birlikte verilen eğitimin kalitesi de değişikliğe uğrayınca gerek halk gerekse şehzadelerin aldığı eğitim bu durumdan olumsuz etkilenir. Böylelikle eğitimde başlayan bozulma toplumun sosyal ve siyasi yapısını da etkileyerek Osmanlı Devleti'nde çeşitli sorunlar doğurur.

Osmanlı Devleti, bünyesinde çeşitli ulusları barındıran bir imparatorluktu. Eğitim ve öğretim dini karakterli olduğu için başlarda azınlıklara ve yabancılara kendi okullarını kurma hakkı verilmemişti. Fakat daha sonra başta kapitülasyonlar olmak üzere yabancı devletlerle yapılan antlaşmalar ve gerileme döneminde Avrupalı Devletlerin iç işlerine karışmasına engel olmak amacıyla yapılan ıslahatlar, azınlıkların ve yabancılara kendi okullarını kurmalarına ve geliştirmelerine zemin hazırlar.

“Yabancılar ve azınlıklar, Tanzimat'ın kendilerine tanıdığı aşırı özgürlüklerden yararlanarak eğitimde önemli mesafe aldılar. Misyonerler için, Osmanlı Devleti'nin çok uluslu, çok dinli ve çok dilli mozaik bir ortamıydı. Islahat Fermanı (1856) ise gayrimüslim uyruklara, kendi dinlerine ve kendi kültürlerine dönük, ilk orta ve yüksek derecede okullar açma fırsatı verdi. Rumlar, Ermeniler, Bulgarlar, Hıristiyan, Araplar her tarafta okullar açtılar” (Sakaoğlu, 2003: 87).

Islahatlarla beraber sosyal, ekonomik vb. alanlarda yabancılara ve gayrimüslim ahalیه tanınan haklar eğitimde de tahsis edilir. Bu dönemlerde

---

³Detaylı bilgi için bkz. Necdet Sakaoğlu, Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi, 2003, İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları.

açılan okullar genellikle Kilislerin yanında kiliselere bağlı olarak açılmaktaydı. Azınlıklar yabancılardan aldıkları güçle okul açma yarışına girerler. 1900'lere gelindiğinde İstanbul ve Anadolu'da azınlıklara ait okul sayılarının fazlalığı dikkat çekicidir.

“Rumlar 1844'te Heybeliada'da, 1856'da Fener'de iki büyük okulu hizmetine sokmuşlardır. Heybeliada Papaz mektebi 1923'e değin Yüksek Ortodoks Teoloji Okulu, bu tarihten sonra ise Rum Lisesi olarak varlığını korumuştur. (...) Rumlar, İstanbul'da ve Rum azınlığının bulunduğu yerlerde, ilk orta ve lise düzeyinde okullar açtılar. Ermenilerin ise 1859 yılında yalnız İstanbul'da 42 okulu vardı. Bu okullarda 5531 öğrenci okumaktaydı. 1874'te İstanbul'da 51, Anadolu'da 469 Ermeni okulu bulunduğu saptanmıştır. Ermeni okulların bir özelliği Ermenicenin yanında, bir zorunluluk olmadığı halde Türkçenin de öğretilmesiydi. (...) Yahudiler, 1854'te Musevi Asri Mektebini, 1875'te Alians İsrailit' i açtılar” (Sakaoğlu, 2003: 88).

Osmanlı'dan sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, eğitimdeki sorunları ortadan kaldırmak ister. Medrese ile mektepler arasındaki eğitimin farklılığı, azınlıkların eğitimle birlikte misyonerlik faaliyetlerini yürütmeleri ve yabancı devletlerin Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin içişlerine karışmalarını engellemek adına 3 Mart 1924 yılında Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edilir. Böylelikle eğitimde yaşanan ikilikler ortadan kaldırılır.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, ulus eksenli anlayışı Tevhid-i Tedrisat' ta eğitim alanında uygulamaya devam eder.

“Bireylerin zihinlerini Türkleştirme politikasının en verimli uygulanabileceği alan doğal olarak eğitimdi. Genel olarak kültürel alanda ve özel olarak eğitim alanında tekelleşme ve merkezileşme, gerekçesi ve amacı milletin duygu ve düşünce bakımından birliğini sağlamak olan 3 Mart 1924 Tevhidi Tedrisat Kanunuyla başlamıştır. (...) Eğitim işte bu sabitleme yoluyla bireylerin içinde bir Türk varlığı ve Türklük Habitusu yaratmıştır. Ortak düşünme, duygulanma, algılama ve görme biçimlerine sahip Türk bireyleri” (Ünlü, 2018: 190-191).

Lozan Barış Antlaşması sonucu alınan mübadele kararı uygulanırken Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nden Yunanistan'a gidenler aydın, zanaatkâr ve

esnafolar olurken, Türkiye'ye gelenler ise daha çok çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşan köylüler olur.

“Hıristiyan ve Müslüman birçok ağdaş gözlemcinin belirttiği gibi, mübadeleyle giden Hıristiyanların çoğu kentli, tüccar ve esnafı, gelenlerin ise çoğunluğu köylü ve iftiydi. Dolayısıyla mübadele, Türk tarafı açısından nitelikli bir insan sermayesinin kaybı anlamına geliyordu” (nl, 2018: 168).

Yaşar Kemal, alınan mübadele kararının yanlışlığına ve yanlış uygulamalarına tepki göstermek adına hayalî olarak inşaa ettiği Karınca Adası'na insanları taşırken aynı zamanda vatansız ve yurtsuz bırakılan insanlardan yeni bir toplum oluşturur. Yeni toplumun bilinçlendirilmesinde ve şekillenmesinde eğitim ön planda olur. Yazar, ulus devlet anlayışlarında var olan din ve millet mefhumlarının yanlışlığını ortadan kaldırmak için eğitimden faydalanır. Ulus devletlerde cephelerdeki savaşın ardından devreye giren, deyim yerindeyse kurtuluştan sonra kuruluşu inşaa etmekle, ideal vatandaşı ve toplumu yetiştirmekle sorumlu tutulan “eğitim ordusu” Karınca Adasında da karşılığını bulur. Ancak bu adadaki eğitim ordusu, rejimin güvencesi, ideal milletin yetiştiricisi olan öğretmenler ordusundan farklıdır. Bu noktada Ada'ya gelen insanlardan eğitimli ve kültürlü olanlar yani ulus devletlerin formel eğitim sisteminden yetişen “korucu ve şekillendirici” öğretmenlerinden farklı olarak informel bir süreçten geçen insanlar yeni düzende yol göstericiler olurlar.

Karınca Adası'na gelen mübadillerden olan Giritli Musa Kazım iyi okullarda okumuş ve iyi eğitim almıştır. Balkanlar okullaşma oranının yüksek olduğu yerlerdendir. Bu yüzden buradan gelen insanların eğitim seviyesi yüksektir. Musa Kazım'ın aldığı eğitim ve sahip olduğu bilgi birikimi Poyraz Musa'yı hayran bırakır:

“İda dağı hikâyeleri anlatmıştı ona Ağaefendi. Buralarını, buraların hikâyelerini ve tarihini çok iyi biliyordu Musa kazım Ağaefendi. Poyraz ona gittikçe hayran oluyor, saygısı artıyordu” (Karıncanın Su İçtiği, 2017: 465).

“Tabi ki öz vatanım burası. Ben yüksek tahsilimi İstanbul'da yaptım” (Tanyeri Horozları, 2015: 43).

Musa kazım, eğitim ve öğretimin önemini bildiği için kızlarının da iyi eğitim almasını ister. Zehra ve Nesibe'yi bu fikirler ışığında yetiştirir. Mübadeleden önce onları Atina'da İngiliz okullarına gönderir.

“Bu kadar güzel giyinen Atina'da bile yoktur. Kızların ikisi de Atina'da İngiliz okullarında okumuşlardı. Giyitlerini her zaman Atina'nın en usta terzi dikmişti” (Tanyeri Horozları, 2015: 247).

Karınca Adası'nda hayatın normale dönmesiyle beraber Poyraz Musa eğitimle ilgili çalışmalara başlar. Bunun için de başta Üzeyir Han olmak üzere kasabanın ileri gelenlerinden Karınca Adası'na öğretmen göndermelerini ister. Karınca Adası'na tek öğretmen gönderilir. 60 öğrenci olduğu için öğretmen eksikliğinden ötürü derslere muallim dışında Doktor Halil Rıfat ve Doktor Salman Sami de girer.

“Üç dersane açtık. Birinde muallim ders verecek. İkincide Halil Rıfat Bey, üçüncüde de bendeniz” (Tanyeri Horozları, 2015: 416).

Bir toplumun gelişmesi cinsiyet ayrımı olmadan eğitilmesiyle olur. Hem insan hakları uyarınca hem de toplumların menfaatleri gereği eğitimde gereken fırsat ve imkân eşitliği, ideal ulus tahayyülünde toplumsal cinsiyet eşitliğini de kapsamaya başlar. Kız çocuklarının eğitimin dışında tutulması gerek Osmanlı Devleti'nde gerekse Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ilk yıllarında rastlanan bir durumdur. Eğitimin tüm topluma benimsetilmesi açısından çalışmalar yapılsa da kadın okur-yazar oranı istenen seviyeye gelmez. Bunun önemli nedenlerinden birisi kız çocuklarının aileleri tarafından okula gönderilmemesidir. Karınca Adası'nda muallim, Poyraz Musa ve Doktor Salman Sami arasında geçen konuşmada kız çocuklarının eğitimi ve Ada'daki ailelerin kızların okula gönderilmesine bakış açıları bu dönemin zihniyetini temsil etmesi ve okumanın önemini göstermesi açısından değerlidir.

“-Şimdiye kadar kaç çocuk yazıldı muallim bey?

-Altmış beş çocuk dedi öğretmen”. Daha var dedi Salman Sami. On beş yirmi kadar ev de daha boş. Adaya bundan sonra hiç kimse gelmezse bile, buradaki çocuklar yüzü çoktan geçer de yüz elliye bulur. Kızları saymıyor muyuz yoksa kaç kız yazdın hocam?

-Hiç yazmadım doktor bey.

-Biz buradayken, bizim mektebimiz kız mektebiydi. Erkek mektebi de çorbacıların yıkılan köşklerin yanındaydı. Köşklerle birlikte Kavlakzade de mektebi yıkmış. Biz bütün kızları da bu mektebe alacağız.

Öğretmen:

-Göndermezler doktor bey.

Doktorun öfkesi rahat rahat konuşurken birden tepesine sıçradı. Eşek gibi gönderecekler, yoksa bu adadan çıkıp gidecekler. Biz böyle mal kafalı kalmaya devam edemeyiz büyük insanlık arasında. Ya yok oluruz, ya Firenkler gibi okuruz. Çok geride kaldı bu ülke çok” (Tanyeri Horozları, 2015: 408-409).

Poyraz Musa ve doktorların gayretiyle Karınca Adalılar kız çocuklarını okula göndermeye başlar. Artan öğrenci sayısı ile birlikte ihtiyaç duyulan öğretmen sayısı artınca derslere Poyraz Musa ve Baytar Cemil de girmeye başlar.

“O zaman Baytarı da yanına al, sen benim dersime gir, Baytar da Halil Rıfat’ın dersine girsin. Çocuklar ikinci sınıfa geçtikten sonra hepimizin dersleri olacak” (Tanyeri Horozları, 2015: 420).

Karınca Adası’nda kız çocuklarının da erkek öğrencilere katılmasıyla Ada’da daha neşeli daha mutlu bir ortam oluşur. Bu aynı zamanda Karınca Adası’nda hayatın her geçen zaman daha da normale dönüştüğünün göstergesi olmasıyla kayda değerdir.

“Çocuklar mavi giyitlerini, beyaz yakalıklarını giydiler. Horoz seslerinden sonra adayı çocuk cıvıltıları doldurdu. Ada canlandı, şenlendi” (Tanyeri Horozları, 2015: 421).

2.2.7. TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA KADIN ROLLERİ

Toplumsal cinsiyet, kadınlık ve erkeklik mefhumlarının toplumsal olarak nasıl kurgulandığını ifade eder. Toplumsal cinsiyetin sonucu olarak erkeklere ve kadınlara bazı roller biçilir. Örneğin toplumda erkeklere ağlamak yakıştıramazken kadınlara ağlamak yakıştırlır. Erkek evin direği kabul edilirken kadın ise erkeği yardımcısı olarak görev üstlenir.

Bireyler arasındaki ayrım erkeklik ve dişilik kadar belirgin değildir. Bireylerin biyolojik anlamdaki erkek veya kadın oluşu toplumun bireylere sunduğu rolleri de inşa eder. Çocukların ailede yaşadıkları duygusal ve fiziksel gelişim deneyimleri cinsiyete göre farklılıklar arz eder. Bu duruma dünya ülkelerinin genelinde rastlanılmaktadır. Birçok kültürde erkekler ailenin ve grubun reisi kabul edilirken kadınlar ise onların takipçileri olarak kabul görürler. Erkekler toplumun her kademesinde etkili bir rol üstlenirken kadınların ise pasif bir biçimde edilgen olması onlardan istenen davranışlar olarak göze çarpar. Bu da kadınların erkeklere göre daha alt konumda kalmasına ya da öyle algılanmasına zemin hazırlar.

“İnsanlar her yerde kendi kültürlerini ve kendi kültürel ürünlerini fiziksel dünyanın üzerinde tuttukları için, kadınlar aşağılık sembolik bir konumda kalmıştır” (Yuval-Davis, 2010: 26).

Kadınlık kurgusu “ötekilik” üzerine kuruludur. Ötekilik; “bilinenden, sözü edilenden ayrı, yabancı, diğeri, öbürü” anlamlarını içerir. (TDK, 2009: 1551)

Toplum nezdinde, kadın için ötekilik mefhumu geçerlidir. Aynı eylemi gerçekleştiren kadın ve erkeğin gerçekleştirdiği eylem eğer toplum tarafından kabul görmeyen bir davranışsa bu davranışın sonucu olarak kadın cezalandırılır.

“Evlilik dışı ve daha kötüsü uygun dinsel ve milli sınırların dışında doğan çocukların aileye utanç getirdiği düşünülebilir ve düşmanın dostu olduğundan şüphe edilen kadınlar ağır bir biçimde cezalandırılabilir” (Yuval-Davis, 2010: 79).

Kadınların kamusal alanlarda (Siyasal, ekonomik, sosyal, toplumsal) geri planda bırakılması toplumların da geride kalmasına neden olur. Kadına değer veren ve kadınları ön planda tutan toplumlar diğer devletlere ve topluluklara göre daha gelişme gösterirler. Modernleşmeden önce kadınlar kamusal alanda yok gibidir. Bunun önemli nedenlerinden biri kadına yüklenen en önemli işlevin çocuk doğurma ve evde çocuklarla ilgilenmesi görevidir. Fakat modernleşmeyle birlikte kadınların kamusal alanda rol alması kaçınılmaz bir durum olarak ortaya çıkar. Böylelikle kadın ev hayatından iş hayatına doğru bir hareketlilik gösterir. Bu hareketlilik sadece iş yaşamıyla sınırlı kalmaz, ekonomik bağımsızlıkla

beraber kadınlar toplumsal ve sosyal alanda da söz sahibi olurlar. Kadınların kamusal alanda ön plana çıkması kadınların özgürlüğünü de beraberinde getirir. Kadınların özgür olması önemlidir. Çünkü kadınların özgürleşmesi aynı zamanda toplumlarında özgürleşmesi anlamına gelir.

“Kuvvetlerin hiyerarşik ve örgütsel çatısının daha az resmi olduğu milli kurtuluş ordularındaki güçlü ortak bir ideolojik tutum, özellikle kadınların özgürleşmesinin bütün halkın Özgürleşisini simgelediği düşünülen yerlerden bazılarını aşmaya yardımcı olabilir” (Yuval-Davis, 2010: 190).

Toplumsal alanlarda kadınlar milletin biyolojik üreticileri konumundadır. Bunun sebebi kadınlar doğurganlık özelliğinden ileri gelir. Fakat doğurganlık özelliğinin yanı sıra kadınların aynı zamanda kültürlerin de üreticileri olduğu göz ardı edilir. Kadınlar kültürleri çocuklarına taşımakla yükümlü kültür elçileridir.

“Kadınlar milletin sadece biyolojik yeniden üreticileri olmayıp aynı zamanda kültürü çocuklara iletmekten ve yuvayı özgül bir kültürel biçimde kurmaktan sorumlu kültür muhafızları olma görevi verilmiş, milletin kültürel yeniden üreticileridir” (Yuval-Davis, 2010: 214).

Millet kavramı kültürü var etmez, kültür yeni bir millet yaratır. Lozan Antlaşması’nda alınan mübadele kararı gereği evsiz yurtsuz bırakılan insanlara Yaşar Kemal Karınca Adası’nda yeni bir yurt inşa eder. Ada’ya gelen insanların birlikteliği ve kültürlerinden de yazar yeni bir millet yaratır. Karınca Adası’ndaki insanlar yeni kurulan devletin prototipini oluşturur.

Yaşar Kemal, Anadolu ve Anadolu coğrafyasındaki insanların içinde bulunduğu durumu bilir. Eserlerinde toplumsal sorunlara değinen yazar mübadele kararının yanlışlığına vurgu yapmak için ele aldığı eseri “*Bir Ada Hikâyesi*” dörtlemesinde insanı ön plana çıkarırken öte yandan kadınların yeni toplumun inşasındaki önemini aktarır.

Karınca Adası’nda Poyraz Musa ve Vasili ile birlikte Ada halkının sorunlarına yardımcı olan Lena’ nın, Lena Ana ismiyle kullanılması “ana” mefhumundaki gizden kaynaklıdır. Ana kavramı doğumu, yeni bir canlıyı dünyaya getirmeyi, merhameti, şefkati çağırıştırır.

Karınca Adası'na gelen ilk isim olan Poyraz Musa ve daha önce Ada'da saklanmış olan Vasili arasındaki tanışmayı sağlayan isim Lena Ana olur. Birbirlerinin varlıklarından haberdar olmayan Poyraz Musa ve Vasili belli aralıklarla gördükleri karartının peşinden giderler. Vasili Ada'ya ayak basan kişiyi öldürmeye ant içer. Lena Ana'nın Poyraz Musa ve Vasili arasında arabulucu olarak onları tanıştırması kadınların barışın sembolü olarak görülmesinin de bir sonucudur. Toplumlarda erkekler savaşçılık özelliğiyle ön planda yer alırken kadınlar ise barışçıl ve uzlaşmacı özellikleriyle ön planda yer alır.

“Vasili bu dedi, Poyraz oğlum, Vasili bu” (Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, 2017: 243).

Mübadeleden önce çocuklarıyla beraber Karınca Adası'nda yaşayan Lena Ana dört çocuğunu da cepheye gönderir. Çocuklarından uzun bir süre haber alamayan Lena Ana mübadele kararı gereği Atina'ya gönderilir fakat Lena ana çocuklarını bulmak umuduyla yoldan kaçarak Karınca Adası'na geri döner. Lena Ana'nın bir kadın olarak geri dönme adına gösterdiği kararlılık ve cesaret, çocukları için verdiği mücadele dikkat çekicidir.

“Atina'ya nasıl gittiklerini üst üste balıkçı teknelerine nasıl bindirildiklerini, balıkçı teknelerinde, çürük vapurlarda nasıl rezil kepaze olduklarını, onların hepsini bir dağın yamacına nasıl üst üste yığdıklarını, Yunanlıların onlara nasıl Türk diye sövdüklerini, susuz aç bıraktıklarını, o dağın dibinde aha bu deniz kadar insan olduğunu, her gün çocukların hepsinin öldüğünü, kendisinin nasıl kaçtığını, bir İngiliz gemisine bindiğini, geminin tayfalarının çoğunun Türk olduğunu, ona saygıda kusur etmediklerini...” (Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, 2017: 333).

Lena Ana dört çocuğunu da askere gönderdikten sonra onlardan haber alamamasına rağmen onların döneceği umudunu taşır. Karınca Adası'ndakiler çocukların öldüğünü düşünür ama Lena Ana çocuklarının Mustafa Kemal Paşa'nın yanında görevde olduğunu dile getirir. Lena Ana'nın bu süreçte yaşadıkları savaşların sadece erkeklerle savaş meydanlarında olmadığını göstergesidir. Çocuklarının geri geleceğini düşünmesi ve romanın sonunda

çocuklarının geri dönmesi Lena Ana'nın direncinin de göstergesi olarak düşünülebilir.

Toplumlar ait oldukları kültürleri geleceğe güvenle taşımak isterler. Kültürlerin taşınması için neslin devamı gerekir. Neslin devamı yeniden üremeye sağlanır. Kadınlar hem biyolojik olarak nesli devam ettirerek kültürlerin devamını sağlarken öte taraftan geleneklerin göreneklerin de genç nesil tarafından unutulmamasını sağlar.

Kadri Kaptan'ın annesi melek Hatun eşini savaşta kaybettikten sonra oğlu için verdiği mücadele kadınların kamusal alandaki rolünü göstermesi açısından değerlidir. Çünkü babası öldükten sonra Kadri Kaptan'ın toplumsal yapı içerisinde kendisine rol üstlenmesine annesi Melek Hatun yardımcı olur. Ayrıca Melek Hatun zihninde taşıdığı bilgilerle Karınca Adası'nda yaşayan insanlara başta Kaz Dağı'nın hikâyesi olmak üzere Ege yöresiyle alakalı efsaneler anlatır. Bu da kadınların toplum içerisinde kültür taşıyıcıları olduklarını gösterir.

“Bundan sonra Melek Hatun herkesle her gün geliyor çınarların altına oturuyor, denizden bir balıkçı teknesinin, bir kayığın yelkenleri atlas bir yelkenlinin geçmesini bekliyorlardı. Bekliyorlar, bekliyorlar dünya bomboş kalıyor. Melek Hatunun gözleri Kaz Dağ'larına dikiliyor anlatmaya başlıyordu. Kaz Dağları, Kaz Dağları'nın mermerleri, Hasan Boğuldu Büveti. Masallar, Efsaneler, Alevilerin, Hıdrellezi, yüzlerce kişiyle dönülen mengiler, mengilerde kız erkek öyle dönerler, öyle bir kollarını açarlar, ak libaslar içinde kuş olup uçarlardı. Altmış, yetmiş, yüz sazı birden çalarlardı dedeler. Mengilerde insan cennette girmiş çıkmış gibi dirilir, yunar, arınır, anadan yeni doğmuş gibi olurdu” (Karıncanın Su İçtiği, 2017: 40).

Karınca Adası'nda hayat normale dönmeye başladığında Poyraz Musa'nın gayretiyle Ada'da okul açılır. Okul açıldıktan sonra öğrenciler okula kayıt yaptıрма başlar ama kayıt yapan öğrencilerin tamamı erkek öğrencilerdir. Poyraz Musa, Öğretmen ve Doktor Salman Sami arasında geçen ve yukarıda anılan diyalog dönemin zihin yapısının kıza ve kadınlara bakış açısının ötekileştirme ve başkalaştırma olduğunu ortaya koyar.

SONUÇ

Yaşar Kemal, Türk Edebiyatı'nın önemli isimlerinden biridir. *Bir Ada Hikâyesi* tarihsel gerçekliğe dayanan ve Türkiye'de gerçekleşen siyasal ve toplumsal dönüşümleri yansıtan bir roman serisidir. Taraflarını Türkiye ve Yunanistan'ın oluşturduğu mübadele merkezinde, geçmiş ve hâlihazırın sembolik hadiseleri ile genişleyen, yaşanan siyasal ve toplumsal dönüşümlere odaklanan bu romanlarda esas unsur "insan" dır. Dolayısıyla söz konusu dönüşümler zaman zaman eleştirel bir bakışla yansıtılır. Romanda kurgulanan hayalî ada, içerdiği alternatif modellerle bu eleştirel tutumu destekler. Tezdeki asıl amaç da söz konusu siyasal ve toplumsal değişimlerin bu bağlamda incelenmesi olmuştur.

Toplumların inşası uzun süreçler sonunda gerçekleşir. Osmanlı Devleti'nin yaklaşık 600 yıllık serüveni bittikten sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti maddi ve manevi sorunlarla karşılaşır. Uzun süren savaşlar insanları her anlamda yormuş ve yıpratmıştır. Kurtuluş Savaşı ile birlikte sahada süren savaşlar son bulur fakat savaşların izlerini silmek kolay olmaz. Osmanlı Devleti'nden sonra kurulan yeni devlet, temeli ulus esasına dayanan yeni bir toplumla şekillenirken, asırlardır bir arada yaşayan unsurların bir kısmı bu yapının dışında kalır. Siyasi bir karar olarak yürürlüğe giren mübadele, Türkler ve Rumlar'ın karşılıklı yer değiştirmesinin ötesinde "vatan" belledikleri topraklardan ayrılmak zorunda bırakılan insanların maddi ve manevi anlamda yaşadıkları pek çok sıkıntının da sebebi olur. Ancak mübadele, halkların yaşamak zorunda kaldıkları acıların, zorlukların ve yıkımların sadece bir örneğidir. Zaten roman da merkeze mübadeleyi almakla birlikte çöküşün ve yeni devletin inşasının siyasal ve toplumsal dönüşümlerine de kaynaklık eden pek çok değişkeni ve olayı bir arada sunar.

Yaşar Kemal, yurtsuz ve vatansız bırakılan insanlar için *Bir Ada Hikâyesi* dörtlemesinde hayalî olarak bir yer inşa eder. Karınca Adası adını verdiği yere, temsili olarak kadim Anadolu'yu inşa eden tüm halklar, kültürler ve değerler, bu Ada'da birleşir. Bu bakımdan, Karınca Adası, hâlihazırda şekillenmiş olan yapıya bir alternatif sunar. Yazar burada sabır ve umutla yeni bir toplum yaratmaya çalışır. Farklılıkların korunduğu ama bir arada yaşama iradesi söz

konusu olduğu müddetçe toplum olmanın önüne geçmediği bu model, yaşanan siyasi ve toplumsal dönüşümlerin neticesinde farklı bir düzen kurulamayışının ve asli unsur olan insanın önemsizleştirilmesinin de eleştirisini içerir. Bu bakımdan, söz konusu romanlarda aslolan, etnik ulusal kökler veya din birliği değil, ortak tarih ve hafızaya, aynı zamanda bir arada yaşama iradesine dayanan, çoğulcu, barışçıl, insancıl bir alternatif düzendir. Ada, bu sebeple ütöpiktir ve anılan toplumsal yapının başarı ile inşası serinin asli teması olarak kabul edilebilecek umut kavramının dayanağıdır.

Karınca Adası'na gelen insanların ortak özelliği savaşın acımasız yönüne tanıklık etmeleridir. Yazar ortak acılar etrafında insanları bütünleştirerek acının ve üzüntünün her dilde aynı olduğunu gösterir. Yeni bir toplumun sosyal ve siyasi yönden zorluklarla kurulduğunu aktaran yazar bunu yaparken hayali karakterlerin yanında tarihsel gerçekliklerden yola çıkarak tarihe ve tarihi isimlere göndermelerde bulunur.

Bir Ada Hikâyesi serisi Yaşar Kemal'in hayata bakışının bir ürünü olarak okunabilir. Yaşar Kemal savaşın karşısında barışı, ölümlerin karşısında yaşamayı savunmuştur. Yazar, Karınca Adası'nda insanlara yeni bir vatan inşa ederken alınan ve uygulanan kararlar karşısındaki tavrını da ortaya koyar.

Karınca Adası cennet gibi bir yer olarak kurulur. Poyraz Musa, Vasili ve Lena Ana ile Ada'da başlayan yaşam zaman geçtikçe başka insanların Ada'ya gelmesiyle yeni bir toplumun inşasına kadar sürer. Ada kalabalıklaştıkça halkın ihtiyacını görmek için bakkal, fırın gibi yerler de açılır. İnsanlar huzur ve mutlulukla birbirlerine yardımcı olur.

Giriş bölümünde, çalışmanın amacı ve kapsamına dair bilgilerden sonra siyasal ve toplumsal dönüşüm kavramları açıklanmıştır. Bu sayede, metinlerde odaklanılan bulgulara bir dayanak oluşturulmuştur. Birinci bölümde, çok tanınsa ve hakkında çok sayıda çalışma bulunsa da Yaşar Kemal'in hayatı, dünya görüşünün nasıl şekillendiğine dair bir fikir de vermesi açısından çalışmanın ilk bölümünü oluşturacak şekilde tezde yer almıştır. Tezin İkinci bölümünü metin incelemesi oluşturmaktadır. Bu bölümde, seriyi oluşturan romanlar kısaca tanıtılmış ardından bulgulardan yola çıkılarak yapılan tasnife göre metinler incelenmiş ve yorumlanmıştır. Bu tasnife göre Siyasal Dönüşüm;

İmparatorluktan Cumhuriyete Geçiş, Yeni Siyasi Yapının Aktörleri ve Vatandaşın İnşası adlı alt başlıklara ayrılmıştır. Toplumsal Dönüşümü oluşturan alt başlıklar ise; Ulus İnşası, Ekonomik Yapı, Evlilik-Aile, Gelenek-Tören, Din, Eğitim, Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın Rollerini' dir.

Yazarının ilk bilimsel metin üretimi olan bu çalışmada, eksikler ve hatalar elden geldiğince giderilmeye çalışılmışsa da elbette mevcuttur. Zorlu bir sürecin ürünü olan bu tezin alana özgün bir katkı sağlaması umut edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Andaç, Feridun, Yaşar Kemal Sözü'nün Büyücüsü, Nadir Kitap, İnkılâp Kitapevi, İstanbul, (2015)
- Andaç, Feridun, Yaşar Kemal'in Sözlerinde Yaşamak, Dünya Yayıncılık, İstanbul, (2003)
- Anderson, Benedict, Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması, Metis Yayınları, İstanbul, (2009)
- Ceren, Doğan, Kalbini Göz Kılanlar, Çiviyazıları Yayınevi, 1.Basım, İstanbul, (2014)
- Çetin, Nurullah, Roman Çözümleme Yöntemi, Akçağ Yayınları, 15.Baskı, Ankara, (2017)
- Çiftlikçi, Ramazan, Yaşar Kemal, Yazar-Eser-Üslup, Kültür Bakanlığı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, (1997)
- Deringil, Selim, Simgeden Millete, İletişim Yayınları, İstanbul, (2013)
- Durgun, Sezgin, Memalik' i Şahane' den Vatan'a, İletişim Yayınları, İstanbul, (2011)
- Gürsel, Nedim, Bir Geçiş Dönemi Romancısı, Doğan Kitapevi, İstanbul, (2008)
- Karabekir, Kazım, İstiklal Harbimizde Enver Paşa ve İttihat ve Terakki Erkânı, Yapı Kredi Yayınları, (2010)
- Kemal, Yaşar, Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor, (Alain Bosquet İle Görüşmeler), Yapı Kredi Yayınları, 4.Baskı, İstanbul, (2011)
- Kemal, Yaşar, Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, Yapı Kredi Yayınları, 26.Baskı, İstanbul, (2017)
- Kemal, Yaşar, Karıncanın Su İçtiği, Yapı Kredi Yayınları, 18.Baskı, İstanbul, (2017)
- Kemal, Yaşar, Tanyeri Horozları, Yapı Kredi Yayınları, 17.Baskı, İstanbul, (2015)

- Kemal, Yaşar, Çıplak Deniz Çıplak Ada, Yapı Kredi Yayınları, 6.Baskı, İstanbul, (2017)
- Koçak, Sevinç-Saim, Yaşar Kemal Nasıl Büyük İnsan Oldu, Kaynak Çocuk Yayınevi, İstanbul, (2016)
- Korkmaz, Ramazan, Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı, 1839-2000, Grafiker Yayınları, Ankara, 2.Baskı, (2006)
- Naci, Fethi, Yaşar Kemal'in Romancılığı, Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, (2008)
- Sakaoğlu, Necdet, Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, (2003)
- Tekin, Mehmet, Roman Sanatı ve Romanın Unsurları, Ötüken Yayınları, 15.Basım, İstanbul, (2017)
- Topçu, Mümin, Yaşar Kemal'in Romanlarında Halk Kültürü Etkisi, Grafiker Yayınları, 1.Baskı, Ankara, (2015)
- Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, (2005)
- Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, (2009)
- UÇAROL, Rıfat, Siyasi Tarih, 1789-1999, Filiz Kitapevi, İstanbul, 5.Baskı, (2000)
- Ünlü, Barış, Türklük Sözleşmesi Oluşumu, İşleyişi ve Krizi, Dipnot Yayınları, 6.Baskı, Ankara, (2019)
- Yuval-Davis, Nira, Cinsiyet ve Millet, İletişim Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, (2010)

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

ADI VE SOYADI: Davut COŞAR

DOĞUM YERİ: Diyarbakır

MEDENİ HALİ: Bekâr

E-MAIL: davut.cosar@hotmail.com

ADRES: Merkez Mah. Namık Kemal Cad. Pınar Apt. No:6/9 Avcılar/İstanbul

TELEFON: 0533-133-83-78

EĞİTİM DURUMU

2008-2013: Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk dili Ve Edebiyatı

2013-2019: Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Ve Edebiyatı

Yüksek Lisans

YABANCI DİL: İngilizce

MESLEK:

2015-Milli Eğitim Bakanlığı-Öğretmenlik